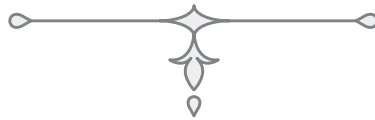
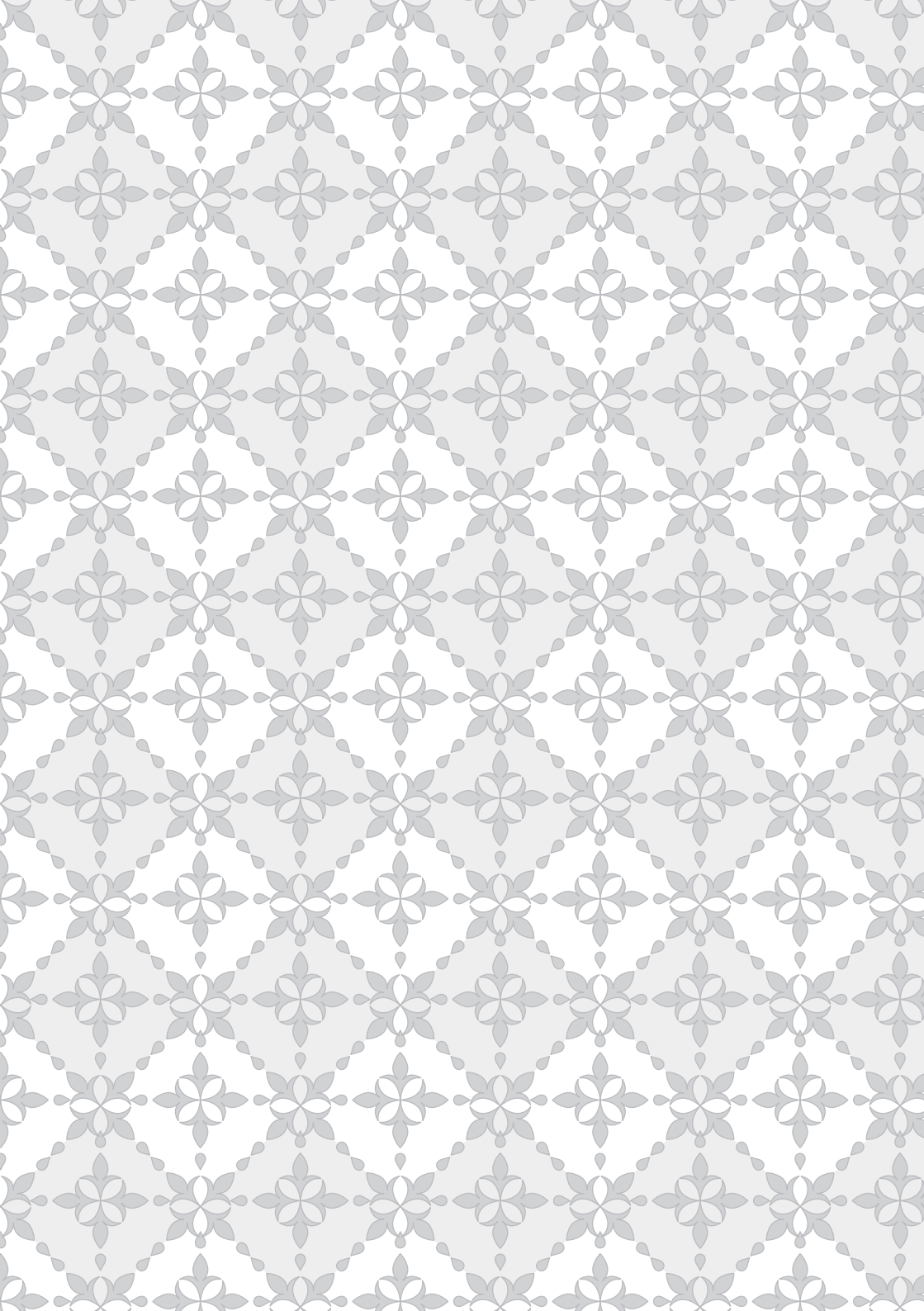

אהלי הלכה

הלכות מועדי אייר
וספירת העומר

אהלי הלכה

הלכות מועדי אייר וספירת העומר
מבוארות בטעמיהן
ליוצאי אשכנז וספרד
עם פסקי הלכות
מאת הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א

אייר תשפ"ג

כתיבה:

הרב מאיר בראלי
הרב יהודה גולדברג
הרב אליעזר יצחקי

מערכת:

הרב בן ציון משה אלאגזי
הרב דוד דודקביץ'
הרב יהודה הלוי עמיחי

עריכת לשון:

'שפה ברורה' 054-4852279
אפרת אורנשטיין 050-7955771

בהוצאת מכון התורה והארץ

שבי דרום (כפר דרום תובב"א)
טל. 08-6847325 פקס. 08-6847055
אתר: www.toraland.org.il
דוא"ל: machon@toraland.org.il

© כל הזכויות שמורות

ISBN 978-965-599-974-7

תוכן העניינים

9	מכתב ברכה
11	הקדמה
13	פרק א מצוות ספירת העומר
30	פרק ב מנהגי ספירת העומר
45	פרק ג יום הזיכרון
48	פרק ד ערכו של יום העצמאות
56	פרק ה דיני יום העצמאות
63	פרק ו ל"ג בעומר
68	פרק ז יום ירושלים
74	פרק ח חג שבועות
96	הערות למעיין

תוכן מפורט

9.....מכתב ברכה

11.....הקדמה

13.....פרק א **מצוות ספירת העומר**

ספירת העומר - הציפייה וההכנה למתן תורה • ספירת העומר בזמן הזה • ברכת ספירת העומר • ספירת הימים והשבועות • אמירת "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש וכו'" • ספירת העומר ותפילת ערבית • ספירה בלילה • שכח לספור בלילה ונזכר ביום • שכח לספור את אחד הימים • ספירה בברכה אחר ספירה ביום בלא ברכה • נשים ומצוות ספירת העומר • חינוך קטנים לספירת העומר • קטן שנעשה בר מצווה בימי הספירה • אמר את מניין הימים בלא כוונה לקיים את המצווה • ספירה בזמן בין השמשות • הטועה בספירתו • אכילה ומלאכה לפני ספירת העומר • העמדת 'שומר' או יצירת תזכורת לספירת העומר

30.....פרק ב **מנהגי ספירת העומר**

נישואין ואירוסין • ריקודים ושמיעת מוזיקה • מוזיקה שקטה • שירה בפה ומוזיקה ווקאלית • מוזיקה שאין מטרתה לעורר שמחה • מוזיקה המושמעת שלא לרצון השומע • מוזיקה בסעודת מצווה • לימוד נגינה • תספורת • תספורת לנשים • תספורת וגילוח במקום הפסד • גילוח לכבוד שבת • תספורת לבעלי הברית ביום המילה ולחתן בר מצווה • ברכת "שהחיינו" וקניית דברים חדשים • סיום מנהגי האבלות • תספורת כאשר ל"ג בעומר חל בשבת או ביום ראשון • עשיית מלאכה משקיעת החמה • פסח שני • תפילת "אב הרחמים" • לימוד מסכת אבות בשבתות הספירה

פרק ג 45..... **יום הזיכרון**

עניינו של יום הזיכרון • מעלת הנופלים • מנהגי היום

פרק ד 48..... **ערכו של יום העצמאות**

הקמת המדינה והניצחון במלחמת השחרור • מגלות לגאולה • חזרה לקיום לאומי • חירות מדינית • שיבת ישראל לארצם • מצוות יישוב ארץ ישראל • התעוררות הגבורה הלאומית • מדינת ישראל - קידוש השם • מדינת ישראל - הבסיס למימוש הייעוד של עם ישראל • חשיבות ההודיה לה' על חסדיו

פרק ה 56..... **דיני יום העצמאות**

יום הודאה ושמחה • תפילת ערבית ואמירת הלל בלילה • סעודה • תפילת שחרית ואמירת הלל • מוזיקה וריקודים • יום העצמאות מוקדם או נדחה

פרק ו 63..... **ל"ג בעומר**

הפסקת המגפה בל"ג בעומר • הילולא דרשב"י • מנהגי היום

פרק ז 68..... **יום ירושלים**

מלחמת ששת הימים • שחרור ירושלים ומקום המקדש • דיני היום • מקומם של יום העצמאות ויום ירושלים במערכת הזמנים

פרק ח 74..... **חג שבועות**

הימים שמראש חודש סיוון ועד לחג השבועות • חג מתן תורה • זמנו של חג השבועות • הכנת מאכלים משובחים לכבוד החג • קישוט בית הכנסת והבתים בצמחים • אכילת מאכלי חלב • לימוד תורה בליל שבועות • אכילה ושתייה מזמן עלות השחר • נטילת ידיים • ברכות התורה • ברכת ציצית • ברכת "אלוקי נשמה" וברכת "המעביר חבלי שינה מעיני" • שחרית ומוסף • מגילת רות • קריאת התורה • עמידה בעשרת הדיברות • תפילת "יזכור" • אמירת ה'אזהרות' וקריאת ספר תהלים • שבועות שחל במוצאי שבת • אסרו חג • הימים שאחרי חג שבועות

הערות למעיין 96.....

מכתב ברכה

לכב' הרב מאיר בראלי שליט"א וצוות העוסקים בבירור
ההלכות וכתבתן ב"אהלי הלכה"

שלו' רב לאוהבי תורתך וכו'.

יישר כוחכם על עבודתכם הגדולה בבירור ההלכות, פסיקתן
והסברתן בסגנון השווה לכל נפש.

התייחסתם גם לשאלות חדשות העולות על הפרק, יגעתם
וחיפשתם בספרי הפוסקים האחרונים, ומצאתם הכרעות
בשאלות אלו. ציינתם את המקורות לכל פסיקה, על מנת
שכל מי שמעוניין לדעת על מי אתם סומכים, יוכל לעיין
במקור וללמוד על מה הוא מסתמך. זו דרכה של תורה,
שצעירים מסתמכים על זקנים, וזקנים על זקנים מהם.
כולם רואים את עצמם אחראים להמשך רצוף של התורה,
מסיני ועד לעתיד לבוא.

יישר חילכם לאורייתא, ואני מאחל לכם שתזכו להפיץ את
עמל תורתכם ברבים ולזכות את עם ישראל בלימוד הלכה
למעשה, לשמור ולעשות ולקיים.

וזכות הרבים תעמוד לכם להתברך בכל מילי דמיטב. ה'
יסייע בידכם לגדול בתורה, ללמוד וללמד, ולהגדיל תורה
ולהאדיר.

כעתירת

הרב יעקב אריאל

רמת גן

הקדמה

משה קיבל תורה מסיני. לא רק תורה קיבל משה רבנו מסיני, אלא גם הדרכה איך ללמדה. "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה עד שתהא סדורה בפיהם, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם – כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם". לא די ללמד את ההלכה באופן שתהיה סדורה בפי הלומד, אלא יש ללמד גם את טעמה של כל הלכה.

בחיבור שלפנינו השתדלנו לכנס הלכות באופן שתהיינה בהירות, סדורות ומובנות בטעמיהן. כדרכנו בכרכים הקודמים על הלכות ימים נוראים, חנוכה, פורים, פסח ובין המצרים, שהתקבלו בסייעתא דשמיא בשמחה וברצון, כך גם בכרך זה, השתדלנו שלא לערוך משל עצמנו מאומה. אין מגמתנו בחיבור זה לחדש קולות או חומרות, שיטות הלכתיות או דרכי הוראה. מגמתנו להביא את ההלכה המסורה והמקובלת בישראל, על פי גדולי הפוסקים שעם ישראל נשען עליהם – מרן השלחן ערוך, הרמ"א וגדולי האחרונים. במקום שהאחרונים נחלקו בקביעת ההלכה, סמכנו סמיכה של ממש על המשנה ברורה, "שקבע לו כבר נחלת עולמים בתור ספר פוסק, מבוסס, שהלכה כמותו בכל מקום" (מאמרי הראי"ה ח"א עמ' 132). זאת מלבד במקומות שגדולי הדור הבאים אחריו נטו מפסקיו, או במקרים שבהם יוצאי ספרד אינם נוהגים כמותו.

בשאלות המתחדשות, המסורות לגדולי תלמידי החכמים שבדור, או במקומות שבהם הכרעת ההלכה אינה ברורה, נועצנו במורנו ורבנו הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א, המלווה את המכון ומדריכו מראשית דרכו. יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ויזכה להמשיך להרביץ תורה לעדרים הצמאים לדבר ה', זו הלכה.

תפילתנו שמפעל זה יהיה בבחינת מוסיף והולך להאיר את אורחות חיינו היהודיים בימות החול, במועד ובשבת.

פרק א

מצוות ספירת העומר

ספירת העומר - הציפייה וההכנה למתן תורה

מצווה לספור את הימים ממחרת חג ראשון של פסח עד חג שבועות, כמו שנאמר בתורה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הַבֵּיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֶה, שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמַיִמֹת תִּהְיֶינָה, עַד מַמְחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם".¹

טעמה של מצווה זו הוא שנבטא את ציפייתנו וכיסופינו לחג השבועות – היום שבו קיבלנו את התורה. וכך כותב בעל ספר החינוך בביאור טעמה של מצווה זו: "כי התורה היא עיקרם של ישראל, ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, ולכן נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו התשוקה הגדולה אל היום הנכבד הנכסף לליבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל חפצו להגיע אל הזמן ההוא".²

במדרש מסופר שישראל סָפְרוּ את הימים לקראת מתן תורה מיד בצאתם ממצרים, עוד לפני שהצטוו על כך; וכך נאמר שם: "בשעה שאמר להם משה 'תעבדון את האלקים על ההר הזה', אמרו לו ישראל: 'משה רבינו אימת'

1. ויקרא כג טו-טז. רמב"ם תמידין ומוספין ז כב.

2. ספר החינוך מצווה שו. ועיין מורה נבוכים חלק ג פרק מג, ולבוש תפט א, שכתבו כעין זה.

עבודה זו? אמר להם 'לסוף חמשים יום', והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו³. אף שישראל שמחו מאוד בצאתם מעבדות לחרות לאחר שנים רבות של שעבוד וסבל, הם לא הסתפקו בחירות פיזית והשתוקקו לקבל את התורה, שתאיר את דרכם הרוחנית ותביא אותם להשלמת ייעודם האלוקי.

ימי ספירת העומר אינם ימים של השתוקקות וציפייה בלבד אלא גם ימים של הכנה, היטהרות והתקדשות⁴. עם ישראל נדמה בימים אלו לאישה הסופרת שבעה נקיים לקראת טהרתה. כך גם עם ישראל סופר שבעה שבועות של ניקיון וטהרה, ולאחריהם הוא מתייחד עם הקב"ה בקבלת התורה⁵. לכן יש להתחזק בימים אלו בעבודת ה', בתורה ובמצוות, כדי להיות ראויים לקבלת התורה⁶, ויש בימים אלו סיעתא דשמיא מיוחדת להתעלות ולהתקדש לקראת מתן תורה⁷.

'ספירת העומר' נקראת כן, כיוון שהספירה מתחילה מט"ז בניסן – היום שבו מקריבים את קרבן העומר בבית המקדש. הטעם לכך שהספירה מיוחדת לקרבן העומר הוא כדי לרמוז לנו על מהותה ועניינה של התורה שנקבל בשבועות. קרבן העומר הוא קרבן של שעורים, שהן מאכל בהמה, ואילו בשבועות אנו מקריבים קרבן של חיטים, שהן מאכל אדם. מתוך כך, אנו למדים כי בלי התורה שניתנה לנו במתן תורה – אנו נדמים לבהמות, והשלמת צורתנו בתור אדם בצלם אלוקים היא רק בקבלת התורה על ידינו⁸.

ספירת העומר בזמן הזה

לדעת רבים מהפוסקים, מצוות ספירת העומר נוהגת מהתורה רק בזמן שמקריבים את קרבן העומר. הטעם לכך הוא שנאמר בתורה שיש לספור

3. ר"ן פסחים כח א (בדפי הרי"ף) ד"ה ובהגדה.
4. עיין אבודרהם תפלות הפסח סוף ד"ה כל ארבעה, עיין משך חכמה ויקרא כג טו, בשם הזוהר.
5. עיין אור החיים ויקרא כג טו, משך חכמה שם.
6. לב דוד לחיד"א פרק ל אות יב, עיין בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר א אות ה.
7. לב דוד שם, עיין שפת אמת אמור תרס"ב.
8. ערוך השלחן אורח חיים סימן תפט סעיף ג.

את ספירת העומר "מיום הביאכם את עֹמֵר הַתְּנוּפָה"⁹, ובזמן הזה איננו זוכים להקריב את קרבן העומר. אף שאין המצווה נוהגת מהתורה בזמן הזה, חכמים תיקנו לקיים את מצוות ספירת העומר גם בזמן הזה, כדי שנזכור את המקדש ונצפה לבנינו¹⁰. ויש חולקים וסוברים שמצוות ספירת העומר נוהגת מהתורה גם בזמן הזה¹¹. ואף שנאמר בתורה שיש לספור את ספירת העומר "מיום הביאכם את עֹמֵר הַתְּנוּפָה", אין הכוונה שיש לספור מהיום שבו הקריבו בפועל את קרבן העומר, אלא מהיום הראוי להקרבת העומר¹².

ברכת ספירת העומר

תיקנו חז"ל לברך את ה' לפני עשיית מצווה, כדי להודות לו על כך שזיכה אותנו לקיים את מצוותי¹³, וכדי שהמצווה תיעשה מתוך תשומת לב ובכוונה ולא 'כמצוות אנשים מלומדה'¹⁴. וזהו נוסח הברכה שמברכים לפני ספירת

9. יקרא כג טו.

10. ר"ן פסחים כח א (בדפי הרי"ף) ד"ה וכי היכי, שו"ע הרב תפט ב, חיי אדם קלא א, חזון עובדיה יום טוב עמ' ריב. ועיין חזון עובדיה שם, שכן סוברים התוספות, הרא"ש, רבינו ירוחם, הרשב"א, הנימוקי יוסף ועוד, וזו דעת רוב הראשונים. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רטו, ואשרי האיש פרק סד סעיף ו, ואור לציון חלק ג פרק טז שאלה ב, שנכון להשמיט מנוסח ה"לשם ייחוד" שאומרים לפני ספירת העומר את המילים "מצוות עשה כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם ממחרת השבת וכו'", כיוון שלדעת רוב הפוסקים, מצוות ספירת העומר בזמן הזה אינה מהתורה, ויש חשש שהסופר ספירת העומר ומכוון לקיים בה מצווה מהתורה, עובר על איסור "בל תוסיף". ועיין הליכות שלמה פרק יא סעיף ב, שחולק וסובר שאין צורך להשמיט מילים אלו, כיוון שהמילים "מצוות עשה" יכולות להתפרש בתור מצוות עשה מדברי חכמים, והבאת הפסוק "וספרתם לכם" לאחר מכן, באה לומר שהמצווה מדברי חכמים היא זכר למצווה מהתורה.

11. רמב"ם תמידין ומספין ז כד. ועיין באור הלכה תפט א ד"ה לספור העומר, שכן דעת רב יהודאי גאון, רב עמרם גאון, רי"ץ גיאת, הראב"ה, בעל ספר החינוך ועוד ראשונים. ועיין רמ"א תפט ד, ומשנ"ב שם.

12. עיין ערוך השולחן תפט ג.

13. ספר החינוך מצווה תל ד"ה ואחרי זאת.

14. עיין ריטב"א פסחים ז ב ד"ה וכתב הרי"ט, ושפתי כהן לרבי מרדכי הכהן פרשת בא ד"ה ולזה תקנו (מהדורת תשס"ה) עמ' שלד.

העומר: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על ספירת העומר"¹⁵.

בשעת הברכה והספירה יש לעמוד¹⁶, לגודל מעלת המצווה¹⁷.

אין להפסיק ולשהות בין הברכה לספירה, ולכן יש לברר לפני הברכה מהו המניין שסופרים באותו יום¹⁸.

ספירת הימים והשבועות

בספירת העומר יש לספור את הימים ואת השבועות¹⁹. הצורך לספור את הימים נלמד מהפסוק: "תִּסְפְּרוּ חַמְשִׁים יוֹם"²⁰, והצורך לספור את השבועות נלמד מהפסוק: "שִׁבְעָה שָׁבָעַת תִּסְפֹּר לָךְ"²¹. לכן מהיום השביעי, שבו נשלם השבוע ראשון, מוסיפים למספר הימים גם את מספר השבועות.

יש שנתנו טעם למניית השבועות, והוא שכאשר אדם ממתין ומצפה לאיזה יום, הוא מעדיף לכלול את הימים במניין השבועות, כיוון שכך המניין נראה

15. ועיין ר"ן פסחים כח א (בדפי הרי"ף), שאין מברכים "שהחיינו" לפני קיום מצוות ספירת העומר, כיוון שמצווה זו היא זכר למקדש, וזיכרון המקדש מעורר צער, ועיין לבוש תפס א. שכתב טעם נוסף.

16. שו"ע תפס א, ומשנ"ב שם. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף ח, שזקן או חולה רשאים לספור בישיבה.

17. ערוך השולחן תפס ד. ועיין שער הציון תפס ז, בשם הראשונים, שהמילה "קמה" בפסוק "מִהַחֵל חֲרִמְשׁ בְּקָמָה תַּחֵל לְסַפֵּר שִׁבְעָה שָׁבָעוֹת" (דברים טז ט), רומזת לכך שיש לקיים את מצוות ספירת העומר בקומה, כלומר בעמידה.

18. משנ"ב תפס כט.

19. שו"ע תפס א. ועיין משנ"ב תפס ז, שאדם שספר רק את השבועות לא יצא ידי חובה, ואדם שספר רק את הימים, נחלקו האחרונים בדינו, ולמעשה יחזור ויספור בלא ברכה. עיין רמ"א תפס א, שיש לומר "היום כך וכך בעומר", ועיין ט"ז תפס ג, שהכוונה היא שהיום הוא כך וכך בתוך ימי העומר, ועיין חק יעקב תפס ט, שחולק וסובר שיש לומר "היום כך וכך לעומר", והכוונה היא שהמניין הוא ליום שבו מקריבים את העומר. ועיין משנ"ב תפס ה, שאדם שספר ספירת העומר בשפה שאינה מובנת לו, לא יצא ידי חובה.

20. ויקרא כג טז.

21. דברים טז ט.

מועט יותר והדבר מקל עליו את הקושי שבהמתנה; וכיוון שספירת העומר היא ספירה לקראת קבלת התורה, אנו סופרים בדרך שמסמלת את הציפייה שלנו להגיע למתן תורה²².

אמירת "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש וכו'"

לאחר ספירת העומר נוהגים לומר "הרחמן הוא יחזיר לנו) עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו". הטעם לכך הוא שבזמן הזה מצוות ספירת העומר אינה מתקיימת בשלמות, כיוון שאיננו זוכים להקריב את קרבן העומר, ולכן אנו מתפללים שנוכה להקריב את קרבן העומר, ומצוות ספירת העומר תתקיים בשלמות²³.

ספירת העומר ותפילת ערבית

נוהגים לספור את ספירת העומר לאחר תפילת ערבית, כיוון שמצוות קריאת שמע ומצוות תפילת ערבית הן תדירות (שכיחות) יותר, וכלל בידינו: 'תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם'²⁴.

22. ילקוט ביאורים בתוך גמרא מנחות מהדורת מתיבתא דף סו א, בשם בעל שו"ת שואל ומשיב.

23. משנ"ב תפט י, ושער הציון שם טו.

24. שו"ע תפט א, ובאור הלכה ד"ה אחר תפילת ערבית. ועיין אור לציון חלק ג פרק טז שאלה א, ושו"ת שבט הלוי חלק ו סימן נג אות ג, ותשובות והנהגות חלק ו סימן קיד, שאדם המתפלל ערבית בציבור בשעה מאוחרת, טוב יותר שיספור ספירת העומר בתחילת הלילה ביחידות, כיוון שמצווה סן המובחר לספור ספירת העומר בתחילת הלילה. ואף שכלל בידינו 'תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם', כלל זה נאמר כאשר עומדות לפני האדם שתי מצוות שברצונו לקיים באותה עת, אחת תדירה ואחת שאינה תדירה; אך בידינו שכאן, אין בדעת האדם לקיים את המצווה התדירה, ולכן אין לדחות את קיום המצווה שאינה תדירה. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צט אות א, ושו"ת משנה הלכות חלק ח סימן קצג, שחולקים וסוברים שאדם המתפלל ערבית בציבור בשעה מאוחרת, לא יספור ספירת העומר לפני תפילת ערבית, ועיין אגרות משה שם, שגם במצב זה נאמר הדין של 'תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם', ועיין אשרי האיש פרק סד סעיף ז, ושו"ת משנה הלכות חלק ח סימן קצג, ותשובות והנהגות חלק ו סימן קיד, שכן הוא מנהג העולם, ועיין תשובות והנהגות שם, שהטעם למנהג העולם הוא משום

ספירה בלילה

מצווה מן המובחר לספור את ספירת העומר בתחילת הלילה, כדי שכל הלילה יהיה כלול בספירה. דבר זה נלמד מהפסוק "שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה". פירוש המילה "תְּמִימֹת" הוא שלמות, וכאשר היום כולו ספור מתחילתו, אז הספירה היא ספירה שלמה²⁵.

אדם שלא ספר את ספירת העומר בתחילת הלילה יכול לספור את ספירת העומר כל הלילה בברכה, כיוון שכל עוד לא הגיע היום, הלילה כלול בספירתו, וספירתו נחשבת ספירה שלמה²⁶.

שכח לספור בלילה ונזכר ביום

אדם שלא ספר ספירת העומר כל הלילה ונזכר בכך ביום, נחלקו הראשונים בדינו. יש סוברים שעליו לספור את ספירת העומר בברכה ביום²⁷, כיוון שלדבריהם הדין הנלמד מהמילה "תְּמִימֹת" – שכל היום צריך להיות ספור –

שיש מעלה בקיום מצוות ספירת העומר בציבור, ועיין שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן נג, שכתב טעם נוסף למנהג העולם, שספירת העומר היא דבר הנשכח בקלות, ואם כל אחד יספור בתחילת הלילה לבד, תתבטל הספירה בציבור, והרבה אנשים ישכחו את הספירה לגמרי, לכן הנהיגו לספור תמיד לאחר תפילת ערבית. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' צג, שיש בסיס לכל אחת מהשיטות, וניתן לנהוג ככל אחת מהשיטות. ועיין שו"ת שבט הלוי שם, ותשובות והנהגות שם, שאדם שעתידי להתפלל ערבית ביחידות, לא ידחה את הספירה לאחר ערבית אלא יספור בצאת הכוכבים, ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צט, שמשמע מדבריו שגם במצב זה אין לספור ספירת העומר לפני תפילת ערבית, כיוון שיתדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם'.

25. לבוש תפס א, שו"ע הרב תפס ג, עיין משנ"ב תפס ב. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צט אות א ד"ה ציבור, ואור לציון חלק א אורח חיים סימן לו, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' עג. ועיין משנ"ב תפס ב, שיוצאי אשכנז נוהגים לספור ספירת העומר לפני אמירת "עלינו לשבח" כדי להקדים את הספירה ולכלול עוד מהלילה בספירה, ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רלה, שיוצאי ספרד נוהגים לספור ספירת העומר אחרי "עלינו לשבח", ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' צ. שיוצא ספרד המתפלל במניין של יוצאי אשכנז יספור ספירת העומר עם הציבור לפני "עלינו לשבח".

26. עיין משנ"ב תפס ד.

27. תוספות מנחות סו א ד"ה זכר, בשם בה"ג.

נאמר רק לכתחילה, והוא אינו מעכב את המצווה²⁸. ויש סוברים שאדם שלא ספר כל הלילה אינו יכול לספור ספירת העומר ביום²⁹, כיוון שהדין הנלמד מהמילה "תמימות" מעכב את המצווה³⁰.

להלכה, אדם ששכח לספור את ספירת העומר בלילה צריך לספור ביום, כיוון שיש סוברים שבכך הוא יקיים את המצווה, אך אין הוא רשאי לברך³¹, כיוון שיש פוסקים שסוברים שאי אפשר לקיים את מצוות ספירת העומר ביום, וכלל בידינו: "ספק ברכות – להקל"³².

שכח לספור את אחד הימים

אדם ששכח לספור ספירת העומר באחד מימי הספירה, ושם לב לכך בלילה שלאחר מכן, נחלקו הראשונים בדינו. לדעת התוספות עליו להמשיך ולספור את הימים הנותרים בברכה³³, כיוון שספירת כל יום מימי הספירה היא מצווה בפני עצמה, ושכחת יום אחד אינה מעכבת את ספירת שאר הימים³⁴. ואולם לדעת בעל הלכות גדולות, אין הוא יכול להמשיך ולקיים את המצווה בימים שנותרו, כיוון שספירת העומר צריכה להיות ספירה שלמה, כמו שנאמר: "שִׁבַּע

28. עיין מאירי מגילה כ ב ד"ה כל הלילה. יש להוסיף שדעה זו מבוססת על ההנחה שקצירת העומר כשרה בדיעבד ביום, שאלמלא כן לא היה ניתן לספור ביום, כיוון שהזמן הראוי לספירת העומר הוא הזמן הראוי לקצירת העומר (עיין תוספות מנחות סו א ד"ה זכר).

29. תוספות מנחות סו א ד"ה זכר, ור"ן מגילה ז א (בדפי ה"ף), בשם ר"ת, מאירי מגילה כ ב ד"ה כל הלילה, בשם יש אומרים.

30. עיין מגן אברהם תפט יג, ושער הציון תפט מג. טעם נוסף לקביעה שלא ניתן לקיים את מצוות ספירת העומר ביום הוא שהזמן הראוי לספירת העומר הוא הזמן הראוי לקצירת העומר, וישנן דעות שהזמן הראוי לקצירת העומר הוא רק בלילה (עיין תוספות מנחות סו א ד"ה זכר, ור"ן מגילה ז א, בשם ר"ת, ורא"ש פסחים פרק י סימן מא).

31. שו"ע תפט ז.

32. שו"ע הרב תפט ג.

33. תוספות מנחות סו א ד"ה זכר, רא"ש פסחים פרק י סימן מא.

34. רא"ש שם, משנ"ב תפט לו.

שָׁבֻתוֹת תְּמִימוֹת (שלמות) תְּהִיֶּינָה³⁵, וספירה שדילגו בה על יום אחד אינה שלמה³⁶.

להלכה, אדם ששכח לספור יום אחד צריך להמשיך ולספור ספירת העומר בימים שגו, כיוון שלדעת התוספות הוא חייב במצווה, אך לא יברך על הספירה, כיוון שלדעת בעל הלכות גדולות אין הוא יכול לקיים את המצווה, וכלל בדינו: "ספק ברכות – להקל"³⁷.

35. ויקרא כג טו.

36. תוספות מנחות סו א ד"ה זכר, בשם בעל הלכות גדולות. ועיין חידושי הגר"ד סטנסיל מנחות סו א ותוספות ד"ה זכר, ונתיבות הקודש מנחות סו א ד"ה אימתי, שביארו בדעת בעל הלכות גדולות שמצוות ספירת העומר היא מצווה אחת ארוכה, ולכן השוכח יום אחד אינו יכול להמשיך ולספור, כיוון שחסר לו חלק מהמצווה, וכן משמע מדברי החיד"א בספר מורה באצבע סימן ז אות ריז, שאדם ששכח לספור יום אחד, כל הברכות שברך עד אותו יום נחשבות כברכות לבטלה, ועיין אור לציון חלק א סימן לו ד"ה אבל נראה, ומנחת אשר מועדים חלק ג סימן לח עמ' רצב, שחולקים וסוברים שלדעת בעל הלכות גדולות ספירת העומר אינה מצווה ארוכה, אלא כל יום הוא מצווה בפני עצמה, והטעם לכך שאם לא ספר יום אחד אינו יכול להמשיך לספור בברכה הוא שלומדים מהמילה "תמימות" שהספירה צריכה להיות רציפה, ואדם שהחסיר יום אחד, ספירתו אינה רציפה, ועיין אור לציון שם, שלפי זה אדם שהחסיר יום אחד, הברכות שברך עד אותו יום אינן ברכות לבטלה, כיוון שספירת הימים שלפני היום החסר הייתה רציפה. ועיין הליכות שלמה פרק יא אות ט, ואור לציון חלק א סימן לו, וקובץ תשובות לגר"ש אלישיב חלק ג סימן פג, שאדם שיודע מראש שלא יוכל לספור את אחד הימים, כגון שהוא עתיד לעבור ניתוח ממושך בהרדמה מלאה, רשאי לספור בברכה את הימים עד הניתוח, כיוון שהספירה עד אותו יום היא ספירה רציפה.

37. שו"ע תפ"ח, ומשנ"ב שם, ושו"ע הרב שם כד. ועיין שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן צו, שרב קהילה ששכח לספור יום אחד, ואם הוא יימנע מלברך בימים הבאים כבוד התורה וכבוד הציבור ייפגעו, רשאי לסמוך על דעת התוספות ולספור את הימים הנותרים בברכה, ועיין הגר"א ויי"ש שליט"א בתוך קובץ דרכי הוראה גיליון ה עמ' עח, שחולק וסובר שאין להקל בזה כי "מי יהיו לחלוק על השלחן ערוך כאשר הרמ"א לא חלק עליו, וגם מגיני הארץ מגן אברהם ומגן דוד הסכימו לדבריו, וכבר כתבו האחרונים דכל הפורש מן השלחן ערוך כפורש מן החיים, ודבריו כתורת משה רבינו, ועיין בשו"ת אבקת רוכל אבן העזר סימן יז שכתב הבית יוסף דבית דינו כבית דין הגדול של לשכת הגזית וכל החולק עליו חייב בנידו, וקל וחומר בדורות האחרונים לא נהוג אף גדולי הגדולים לסור מפסקי השלחן ערוך כאשר אהרן וחור תומכים בידיו מזה אחד ומזה אחד", ועיין שם שפתרון אפשרי הוא שהרב יבקש מאחד המתפללים שיכתוב לצאת בברכתו, ועיין פסקי תשובות סימן תפ"ח אות כב שיש ששללו אפשרות זו.

וטוב שישמע את הברכה משליח הציבור ויתכוון לצאת בברכתו, וכך לא יפסיד את הברכה³⁸.

ספירה בברכה אחר ספירה ביום בלא ברכה

אדם שישכח לספור ספירת העומר בלילה, וספר למחרת ביום ללא ברכה, רשאי להמשיך ולספור את הימים הבאים בברכה³⁹. ואף שלדעת בעל הלכות גדולות, אדם שהחסיר יום אחד אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, וישנן דעות שספירה ביום איננה נחשבת ספירה (ולכן הסופר ביום אינו רשאי לברך על ספירתו), ונמצא שהוא החסיר יום אחד מהספירה, מכל מקום הוא רשאי לספור את הימים הבאים בברכה. הטעם לכך נגזר משתי סברות המאפשרות לו לספור בברכה. סברה אחת היא סברת התוספות, שלפיה אדם ששכח לספור יום אחד יכול להמשיך ולספור בברכה. סברה שנייה היא הדעה שאפשר לספור את ספירת העומר ביום, ונמצא שהוא לא הפסיד שום יום⁴⁰.

הכרעה הלכתית זו נקראת בלשון הפוסקים "ספק ספקא", ומובנה הוא שהשאלה מורכבת משני ספקות, וכדי להכריע שאדם זה יכול לברך, די שבאחד משני הספקות ההכרעה תהיה כדעה המקלה. הספק הראשון הוא אם הלכה כדעת בעל הלכות גדולות, שאדם שהחסיר יום אחד אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, או שההלכה היא כדעת התוספות, שאדם שהחסיר יום אחד יכול להמשיך ולספור בברכה. והספק השני הוא אם ההלכה כדעה שלא ניתן לספור ספירת העומר ביום, או שההלכה היא שניתן לספור ספירת העומר ביום. אם ההלכה בספק הראשון היא כדעת התוספות, שאדם ששכח לספור יום אחד יכול להמשיך ולספור בברכה, ודאי שאדם זה יכול להמשיך

38. משנ"ב תפט לז, כף החיים תפט פג. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' ריט, שטוב ששליח הציבור יכוון להוציא את כל מי שאינו מברך בעצמו. ועיין משנ"ב תפט ה, וביאור הלכה תפט א ד"ה ומצוה, שלכתחילה יש לחשוש לדעת האחרונים הסוברים שלא ניתן לקיים את מצוות ספירת העומר על ידי דין שומע כעונה, וכל אדם צריך לספור את ספירת העומר בעצמו, ועיין שם שאת חובת הברכה אפשר לקיים על ידי דין שומע כעונה.

39. משנ"ב סימן תפט ס"ק לד וס"ק לח.

40. שער הציון תפט מה.

ולספור בברכה. ואף אם ההלכה בספק הראשון היא כבעל הלכות גדולות, שאדם ששכח לספור יום אחד אינו רשאי להמשיך ולספור בברכה, אפשר שההלכה בספק השני היא כדעה שניתן לספור ספירת העומר ביום, ונמצא שאדם זה לא החסיר שום יום, והוא יכול להמשיך ולספור בברכה⁴¹.

כיוון שאדם ששכח לספור בלילה וספר למחרת ביום יכול להמשיך ולספור את שאר הימים בברכה, נוהגים רבים לומר בכל יום לאחר תפילת שחרית "היום כך וכך ימים לעומר", כדי שגם מי ששכח לספור בלילה יספור ביום ויוכל להמשיך לספור בלילות הבאים בברכה⁴².

נשים ומצוות ספירת העומר

נשים פטורות ממצוות ספירת העומר, כיוון שזו מצווה התלויה בזמן. אף על פי כן הן יכולות לקיימה, כיוון שאישה המקיימת מצווה התלויה בזמן, קיומה נחשב לה למצווה והיא מקבלת שכר עליה⁴³. ויש מפוסקי ספרד הסוברים שעדיף שנשים לא תקיימנה את מצוות ספירת העומר, כיוון שעל פי הקבלה אין מצווה זו שייכת בנשים⁴⁴.

41. שער הציון תפט מה. ועיין שו"ע תפט ח, ומשנ"ב שם לה, שדין זה נכון גם כאשר ישנן ספקות אחרים, כגון שאדם מסופק אם הוא ספר באחד הימים. גם במקרה זה הוא יכול להמשיך ולספור בברכה מדין ספק ספקא, שמא הוא ספר ביום המסופק, ואף אם הוא לא ספר ביום המסופק, שמא ההלכה היא כדעת התוספות שאדם שלא ספר יום אחד רשאי להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה. ועיין הליכות שלמה פרק יא הערה 24, שאף שבדרך כלל אין מברכים ברכה על סמך ספק ספקא, במקרה זה מברכים, כיוון שהעיקר להלכה כדעת התוספות שספירת כל יום מימי הספירה היא מצווה בפני עצמה שאינה תלויה בשאר הימים, ולכן בצירוף ספק נוסף מברכים. ועיין הליכות שלמה פרק יא סעיף ג, והלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף כב, ואשרי האיש פרק סד סעיף י, שאדם שנזכר לאחר השקיעה שהוא לא ספר את היום הקודם, יספור את היום הקודם בלא ברכה, ויוכל להמשיך ולספור את הימים הבאים בברכה. כיוון שזמן בין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, ואפשר שהוא יצא בספירתו, ועיין כף החיים תפט פג, שחולק.

42. כף החיים תפט פ, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' רכא.

43. משנ"ב תפט ג, ועיין משנ"ב תקפט ח.

44. רב פעלים חלק א סוד ישרים סימן יב, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף לה: על פי הסוד אין להן לספור כלל, אור לציון חלק ג פרק טז אות ח: טוב שלא תספורנה כלל. ועיין

לדעת הרמב"ם, אישה המקיימת מצוות עשה התלויה בזמן אינה רשאית לברך לפני קיום המצווה, כיוון שנוסח הברכה הוא: "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו", והיא אינה מצווה⁴⁵. כדעה זו פסק מרן השלחן ערוך, וכן נוהגות יוצאות ספרד⁴⁶. לכן אישה יוצאת ספרד הסופרת ספירת העומר לא תברך לפני הספירה⁴⁷. לעומת זאת לדעת רבנו תם ועוד ראשונים, אישה המקיימת מצוות עשה התלויה בזמן צריכה לברך לפני קיום המצווה, והיא יכולה לומר "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", כיוון שעם ישראל הצטווה בכך, והנשים הן חלק מעם ישראל⁴⁸. כדעה זו פסק הרמ"א, וכן נוהגות יוצאות אשכנז⁴⁹. אף על פי כן, נשים רבות מיוצאות אשכנז נוהגות שלא לברך לפני ספירת העומר, מחשש שתשכחנה לספור באחד הימים⁵⁰. עם זאת אישה יוצאת אשכנז היודעת בעצמה שלא תשכח יכולה לספור בברכה⁵¹, ורצוי שתעשה לעצמה תזכורת בטלפון לספור ספירת העומר⁵².

חזון עובדיה יום טוב עמ' רכ, שנשים רשאיות לספור ספירת העומר, ולא כתב שלפי הקבלה רצוי שלא תספורנה.

45. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ט, ותוספות ראש השנה לג א ד"ה הא.

46. עיין שו"ע תקפ"ו, כף החיים תפט ט, חזון עובדיה יום טוב עמ' רכ.

47. חזון עובדיה שם.

48. תוספות קידושין לא א ד"ה דלא, ועיין ר"ן ראש השנה ט ב (בדפי הרי"ף) ד"ה ומ"ס.

49. עיין רמ"א תקפ"ו.

50. משנ"ב תפט ג, והליכות שלמה פרק יא הערה 35. ועיין הליכות שלמה שם, שחשש זה מבוסס על דעת החיד"א בספר מורה באצבע סימן ז אות ריז, שאדם ששכח לספור יום אחד, כל הברכות שבירך עד אותו יום נחשבות כברכות לבטלה, ועיין הערה 36, שיש חולקים על זה. ועיין הליכות שלמה שם, שיש שפירשו את דברי המשנה ברורה באופן אחר.

51. עיין ארחות רבנו חלק ב (תשע"ד) עמ' קיא, אשרי האיש פרק סד סעיף א, ועלהו לא יבול חלק א עמ' קפ.

52. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, ועיין ועלהו לא יבול חלק א עמ' קפ.

חינוך קטנים לספירת העומר

ילדים קטנים שהגיעו לגיל חינוך (גיל שש בערך⁵³) צריכים לספור ספירת העומר מדין חינוך⁵⁴.

ילד קטן ששכח לספור ספירת העומר באחד הימים ימשיך לספור את הימים הנותרים ללא ברכה, כיוון שמצוות חינוך מחייבת את הקטן לספור כאילו הוא היה גדול, ואדם גדול ששכח לספור ספירת העומר באחד הימים ממשיך לספור את שאר הימים בלי ברכה⁵⁵. ויש מי שסובר שקטן ששכח לספור ספירת העומר באחד הימים יכול לסמוך על דעת התוספות, שהשוכח לספור יום אחד רשאי להמשיך ולספור בברכה, ואף שאין הלכה כדעת התוספות, מותר לקטן לנהוג כשיטה הלכתית מבוססת, אף שלא נפסק כך להלכה⁵⁶.

קטן שנעשה בר מצווה בימי הספירה

יש מי שסובר שקטן שנעשה בר מצווה בתוך ימי הספירה, אינו יכול לספור ספירת העומר מהיום שנעשה בו בר מצווה ואילך, אף אם הוא הקפיד לספור את כל הימים עד בר המצווה. הטעם לכך הוא שמרגע שנעשה גדול, הספירה שספר בקטנותו אינה נחשבת לספירה של מצווה לגביו, כיוון שהיא נעשתה בשעה שהוא היה פטור מהמצוות, וכאילו לא קיים את המצווה בכל אותם

53. חוט שני שבת חלק ד עמ' רעז: קטן בן שש, אם הוא חריף מסתמא הגיע לגיל חינוך. ועיין שם, שגיל חינוך הוא הגיל שבו הקטן מסוגל לספור בברכה, והוא מבין שיש לספור את כל ימי הספירה ולהוסיף כל יום אחד על המניין של היום הקודם.

54. חזון עובדיה יום טוב עמ' רכא, חוט שני שבת חלק ד עמ' רעז.

55. הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף לו, קובץ מבית לוי גיליון ניסן-אייר-סיוון (תשס"ו) עמ' עד, אשרי האיש פרק סד סעיף ב.

56. חזון עובדיה יום טוב עמ' רכא, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' שח ואילך. ועיין וילקוט יוסף שם, שהאריך וכתב טעמים נוספים לדין זה.

ימים⁵⁷. אך רוב הפוסקים חולקים וסוברים שהוא יכול לספור בברכה, כיוון שספירתו היא ספירה שלמה⁵⁸, וכן הלכה⁵⁹.

אמר את מניין הימים בלא כוונה לקיים את המצווה

אדם שספר ספירת העומר, אך לא התכוון לקיים בכך את המצווה, צריך לחזור ולספור לשם המצווה, אך אין הוא יכול לברך על ספירתו, והוא הפסיד את הברכה של אותו יום. לדוגמה: אדם שחברו שאל אותו כמה ימים היום לעומר, והוא השיב: "היום ארבעה ימים לעומר", צריך לחזור ולספור, כיוון שבספירה הראשונה הוא לא התכוון לקיים את המצווה אלא להשיב לשאלת חברו, ולפני שיספור שוב בכוונה לא יברך, כיוון שאפשר שיצא כבר בספירה הראשונה⁶⁰.

כדי להבין הלכה זו כראוי, יש להכיר את מחלוקת האמוראים אם "מצוות צריכות כוונה". מחלוקת זו מתייחסת למצב שבו אדם עושה מצווה, כגון שהוא סופר ספירת העומר, אך אינו עושה זאת כדי לקיים את המצווה אלא לשם מטרה אחרת, כגון כדי להשיב לשאלת חברו; ונחלקו האמוראים בדינו. יש סוברים שמצוות צריכות כוונה, ואין הוא יוצא ידי חובה, כיוון שהוא לא התכוון לקיים את המצווה, ויש סוברים שמצוות אינן צריכות כוונה, והוא יוצא ידי חובה, כיוון שהוא עשה את מעשה המצווה כראוי. ההלכה היא כדעה שמצוות צריכות כוונה. לכן אדם שעשה מצווה ולא התכוון לשם מצווה צריך

57. חזון עובדיה יום טוב עמי' רכא.

58. ערוך השלחן תפס טו, הר צבי אורח חיים חלק ב סימן עו, הליכות שלמה פרק יא סעיף י, ציץ אליעזר חלק יד סימן נה, אשרי האיש פרק סד סעיף ג, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף לד, אור לציון חלק ג פרק טז אות ה. ועיין אור לציון שם, ופירוש תפילה של ראש לגר"ח קנייבסקי על מסכת תפילין עמי' לו, שקטן שהגדיל בספירה יכול להמשיך ולספור בברכה גם משום שכשם שבקטנותו הוא ספר בברכה מדין חינוך, כך גם בגדלותו יכול להמשיך לספור בברכה מדין חינוך.

59. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

60. שו"ע תפס ד, וביאור הלכה שם ד"ה אינו.

לחזור ולקיים אותה מתוך כוונה⁶¹, אך אין הוא רשאי לברך לפני קיום המצווה בשנית, כיוון שלעניין הברכה אנו חוששים לדעה שמצוות אינן צריכות כוונה, ולדעה זו הוא כבר יצא ידי חובה בפעם הראשונה, והברכה שיברך כעת היא ברכה לבטלה. לכן כאמור, אדם שאמר לחברו את מספר הימים צריך לחזור ולספור מתוך כוונה, אך אין הוא רשאי לברך, והפסיד את הברכה באותו יום⁶².

כדי שלא להגיע למצב זה, אדם ששואלים אותו כמה ימים היום לעומר, לא יאמר "היום כך וכך ימים לעומר" אלא יאמר "אתמול היה כך וכך", וחברו יוסיף למניין הימים יום אחד וידע מה מספר הימים באותו יום⁶³.

מחלוקת האמוראים אם מצוות צריכות כוונה עוסקת במצב שאדם עשה מצווה מבלי לחשוב שהוא עושה זאת לשם מצווה. ואולם אדם שעשה מצווה והתכוון בפירוש שלא לצאת ידי חובה במעשה זה, לדעת כולם לא יצא ידי חובה. לכן אדם שחברו שואל אותו "כמה ימים היום לעומר"? יכול להתכוון בפירוש שבדעתו לא לצאת ידי חובה בתשובה שישבי ל, ואז יוכל לומר לחברו "היום כך וכך ימים לעומר", ולאחר מכן יחזור ויספור ספירת העומר בברכה, כיוון שלדעת כולם הוא לא יצא ידי חובה בספירה הראשונה⁶⁴.

61. שו"ע ס ד.

62. משנ"ב תפט כב. ועיין שם, שאדם שאמר את מספר הימים בלי לומר את המילה "היום", כגון שחברו שאל אותו "כמה ימים היום לעומר"? והוא השיב: "חמישה", עליו לחזור ולספור בברכה, כיוון שעיקר הספירה הוא האמירה **שהיום** כך וכך לעומר, ואין יוצאים ידי חובה באמירת המספר בלבד, ועיין כף החיים תפט נג, שלכתחילה אין להשיב כן, כיוון שיש חולקים וסוברים שיוצאים ידי חובה באמירת המספר בלבד. ועיין משנ"ב תפט ח, שאדם שספר את היום כראוי אך לא אמר 'לעומר', יצא ידי חובה. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רלא, שכיוון שיש סוברים שמצוות אינן צריכות כוונה, ולדבריהם אדם השומע את חברו סופר יוצא בזה ידי חובה, טוב לומר בתחילת ימי הספירה "אני מכון שבכל לילה מן הלילות של ספירת העומר בשנה זו לא אצא ידי חובת הברכה והספירה של העומר בשמיעתי אותן מפי שליח הציבור או מפי אדם אחר, אלא רק כשאברך ואספור העומר בעצמי".

63. שו"ע תפט ד. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שבמיוחד יש לשים לב לפני ל"ג בעומר שלא לומר את המילים "ל"ג בעומר" לפני הברכה והספירה שהאדם מברך וסופר.

64. משנ"ב תפט כב. ועיין כף החיים תפט ז, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף ה, שבחילה האחרון של ספירת העומר אין לומר ב"לשם ייחוד" שאומרים לפני ספירת העומר את הפסוק "וּסְפַרְתֶּם לְכֶם מִפְּחַתְתֵּי הַשֶּׁבֶת וְכוּ' **שֶׁבַע שָׁבָתוֹת** תְּמַיְתָת תִּהְיֶינָה" (ויקרא כג טו), כדי שלא

על סמך זה כתבו האחרונים שאדם שחברו שאל אותו "כמה ימים היום לעומר?" והוא השיב לו "היום כך וכך ימים לעומר", אך לא הזכיר את מספר השבועות, כגון שאמר לחברו: "היום חמישה עשר ימים לעומר", ולא אמר "שהם שני שבועות ויום אחד", יכול לחזור ולספור בברכה, כיוון שמכך שלא הזכיר את מספר השבועות ניכר שהוא התכוון שלא לקיים את המצווה בספירה זו⁶⁵. מובן מאליו שדין זה נאמר מהיום השביעי ואילך, שסופרים גם את הימים וגם את השבועות, אך לא בששת הימים הראשונים של ספירת העומר, שאין סופרים בהם את השבועות.

ספירה בזמן בין השמשות

לכתחילה אין לספור ספירת העומר בזמן בין השמשות, כלומר בין השקיעה לצאת הכוכבים, כיוון שספק אם זמן זה נחשב יום ושייך ליום הקודם, או שזמן זה נחשב לילה ושייך ליום הבא⁶⁶. אדם שספר ספירת העומר בזמן זה, יחזור ויספור לאחר צאת הכוכבים בלי ברכה, כדי לקיים את המצווה ללא פקפוק⁶⁷.

65. להזכיר את ספירת אותו יום, אך אדם שלא נהג כן ואמר פסוק זה רשאי לספור בברכה, כי ברור שכונתו הייתה שלא לקיים את המצווה באמירת פסוק זה.
משנ"ב תפט כב. ועיין כף החיים שלכתחילה אין לסמוך על זה, אלא יש לומר "אתמול היה כך וכך".

66. שו"ע תפט ב. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רלב, שבמקומות שנהגים להתפלל ערבית בשעה מוקדמת ומסיימים את התפילה לפני צאת הכוכבים, ויש חשש שאם לא יספרו ספירת העומר לאחר התפילה אנשים ישכחו ולא יספרו את ספירת העומר בביתם לאחר צאת הכוכבים, יספרו ספירת העומר בברכה בין השמשות, כיוון שלדעת הרבה פוסקים מצוות ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ו"ספק דרבנן לקולא", ועיין שם עמ' רלו, שבמקומות שבהם מתפללים ערבית לפני צאת הכוכבים, ראוי להנהיג שבימי הספירה יקימו שיעור קצר עד צאת הכוכבים "ונמצא מצוה גורת מצוה, שבכדי לקיים המצוה מן המובחר לומדים תורה בריבים, וכל המזכה את הרבים בזה זכות הרבים תעמוד לו". ועיין ביאור הלכה תפט ג ד"ה מבעוד יום, שהסופר ספירת העומר לפני השקיעה לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולספור בברכה.

67. משנ"ב תפט טו.

הטועה בספירתו

אדם שטעה וספר ספירה שאיננה נכונה, כגון שבמקום לומר "היום שלושה ימים לעומר" אמר "היום ארבעה ימים לעומר", יתקן מייד את טעותו⁶⁸. ואם עבר משך זמן של "תוך כדי דיבור", שזהו משך הזמן שלוקח לומר "שלוש עליך רבי"⁶⁹ (כשתיים-שלוש שניות), אין הוא יכול יותר לתקן את מה שאמר, ועליו לחזור ולברך ולספור שנית כראוי⁷⁰. כדי שאנשים לא יטעו בספירה נוהגים ששליח הציבור או הרב סופרים את ספירת העומר בקול לפני הציבור, וכך הציבור ידע את המניין הנכון לפני הברכה⁷¹.

אכילה ומלאכה לפני ספירת העומר

חצי שעה לפני צאת הכוכבים, אסור לאדם לעשות דברים שעלולים להשכיח ממנו את קיום מצוות ספירת העומר, כגון ללכת לישון, לאכול או לעשות מלאכה שעשויה להתמשך⁷². האכילה האסורה היא אכילת לחם או עוגה בשיעור של יותר מכביצה (56 סמ"ק), אך אכילה קלה של לחם או עוגה בשיעור כביצה, או פירות וירקות ובשר ודגים גם יותר משיעור כביצה, מותרת. זאת כיוון שאין חשש שאכילה קלה תשכיח מהאדם את קיום המצווה⁷³.

68. משנ"ב תפט לב.

69. משנ"ב רו יב, ושער הציון שם י, ותשובות הגר"ח קנייבסקי בסוף ספר שער העין עמ' תמא תשובה לג.

70. משנ"ב תפט לב.

71. חזון עובדיה יום טוב עמ' רכח ואילך. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' קעח, שכאשר אין לבית הכנסת רב, נהגו לכבד בספירת העומר את חכם הקהל או בן תורה.

72. רמ"א תפט ד, ומשנ"ב שם. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' רפח, שמי שקיבל שבת מוקדם רשאי לאכול סעודת שבת בחצי השעה הסמוכה לצאת הכוכבים, כיוון שסעודת שבת היא סעודת מצווה, והאיסור לאכול לפני הספירה אינו כולל סעודת מצווה, ועיין משנ"ב רסד ו, שחולק וסובר שהאיסור לאכול לפני ספירת העומר כולל גם סעודת מצווה.

73. כף החיים תפט סו, ועיין שו"ע רלב ג.

העמדת 'שומר' או 'יצירת תזכורת לספירת העומר

אדם שרוצה ללמוד, לאכול או לעשות מלאכה בחצי השעה הסמוכה לצאת הכוכבים יכול לבקש מחברו (שאינו לומד, אינו עושה מלאכה ואינו אוכל אכילת קבע), שיזכיר לו לספור ספירת העומר, וכך יהיה מותר לו ללמוד, לאכול או לעשות מלאכה. וכן הוא יכול לכוון לעצמו שעון מעורר או לעשות תזכורת בטלפון הסלולרי, שיזכירו לו לספור ספירת העומר מאוחר יותר⁷⁴.

אדם שנוהג להתפלל תפילת ערבית במניין בשעה קבועה, רשאי להתחיל במלאכה או בסעודה גם בחצי השעה הסמוכה לצאת הכוכבים, כיוון שיש להניח שבבוא השעה שהוא רגיל להתפלל בה הוא ייזכר בכך מחמת הרגל⁷⁵.

74. עיין משנ"ב תפט כג, וחוט שני שבת חלק ד עמ' שעו, ושבות יצחק שבת חלק ב עמ' רצא, ואשרי האיש פרק סד סעיף ה, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' רפב, ואשי ישראל (פויפר) פרק כז סעיף יט. ועיין הליכות שלמה פרק יא סעיף א, שהמדקדקים נוהגים להחמיר ואינם עושים דברים שעלולים להשכיח מהם לספור ספירת העומר על סמך העמדת 'שומר' שיזכיר להם לספור ספירת העומר.

75. עיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צט ד"ה עכ"פ, אשרי האיש פרק סד סעיף ה, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' רפב, נטעי גבריאל פסח חלק ג פרק כו סעיף ד.

פרק ב

מנהגי ספירת העומר

ימי ספירת העומר הם הימים שבין חג הפסח לחג השבועות, וביסודם הם ימים חגיגיים, הדומים לחול המועד¹, אך מאחר שמתו בהם עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, נוהגים בהם קצת דיני אבלות²: אין מתחתנים, אין מסתפרים, אין מקיימים בהם ריקודים ומחולות ואין שומעים בהם מוזיקה עליזה³.

הסיבה לכך שנגזרה גזרה קשה כל כך על תלמידי רבי עקיבא היא משום שהם לא נהגו כבוד זה בזה⁴. כך אמרו חכמים: "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה". הם מתו דווקא בימי ספירת העומר, שהם ימי הכנה למתן תורה, כיוון שאהבת ישראל היא תנאי לקבלת התורה. זאת למדים מן הפסוק שנאמר על ישראל בשעה שהגיעו להר סיני: "וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר"⁵. מהכתוב "וַיַּחַן" בלשון יחיד, דרשו חכמים שעם ישראל באותה שעה היה מאוחד "כאיש אחד בלב

1. רמב"ן ויקרא כג לו, רבנו בחיי ויקרא כג טז. ועיין שו"ת מנחת אלעזר חלק ד סימן סד, שימי ספירת העומר הם מהימים "היותר טובחרים לחסד, ובהם עיקר הצלחת ישראל".

2. שו"ע תצג א.

3. עיין להלן.

4. יבמות סב ב.

5. שמות יט ב.

אחד⁶, ומכוח אחדות זו הוא היה ראוי לקבל את התורה⁷. וכיוון שבימים אלו יש להתחזק באהבת ישראל והם מיועדים לחיזוק האהבה והאחוזה בין איש לדעהו, התעורר בהם קטרוג על תלמידי רבי עקיבא, שלא נהגו כבוד זה בזה⁸.

לאחר האסון הנורא שפקד את רבי עקיבא, הוא לא התייאש אלא העמיד תלמידים חדשים ואמר להם: "הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן". ואכן, התלמידים החדשים תיקנו פגם זה, ו"מלאו כל ארץ ישראל תורה"⁹, ומאותם תלמידים נמשכה כל התורה שבעל פה, שאותה הם ביססו על אהבת ישראל ועל כבוד רעים.

תכליתם של מנהגי האבלות היא שנזכור את האסון שפקד את תלמידי רבי עקיבא, ומתוך כך "נתרחק מהשנאה והקנאה והתאוה והגאוה והכבוד, ונתחזק לקנות את מדת האהבה, הענוה והשלום"¹⁰. כל השנה יש להקפיד ולהימנע ממידות רעות אלו, ולקנות אהבה, ענוה ושלום, אך בימי ספירת העומר יש להקפיד בכך הקפדה יתרה. וכך כתב הגאון רבי חיים פלאגי: "אהבת החברים צריכה להיות בכל עת ובכל זמן, אהבת עולם מלב ומנפש, וכל שכן שצריכים להיזהר בזה ביותר בין פסח לעצרת להיות באהבה וחובה יתרה"¹¹.

במשך הדורות התרגשו על עם ישראל צרות נוספות בימי הספירה. לפני כתשע מאות שנה כאשר מסעות הצלב הגיעו לגרמניה ולצרפת, הנוצרים

6. רש"י שמות יט ב.

7. מדרש הגדול שמות פרשת יתרו פרק יט פסוק ב, אור החיים שמות יט ב, שפת אמת פורים תרל"א ד"ה ומצות משלוח תרמ"ט ד"ה והמצות שתקנו. ועיין ירושלים במועדיה שבועות עמ' עז, שהאריך בזה.

8. משאת מרדכי (חברוני) על התורה פרשת אמור עמ' רסב.

9. עיין קהלת רבה (וילנא) פרשה י"א, בנין אב שיחות ומאמרים חלק ג עמ' קעה, נטעי גבריאל פסח חלק ג עמ' ל.

10. כף החיים תצג ה.

11. מועד לכל חי סימן ו אות יג. ועיין שם שהוסיף: "ומעיד אני שמים וארץ שבכל מקום שמצינו קנאה ושנאה בין אחים או שותפים ומה גם בתלמידים ומשרתי הקהל הקדוש דיש בהם קנאת איש מרעהו וכל אחד רוצה להפיל לחברו ולהתכבד בקלנו, לא יצאו נקיים רחמנא ליצלן. ומרובה מידה טובה, בכל המקום אשר ביניהם אהבה וחובה מלב ומנפש, האריכו ימים ושנים ובהצלחה מרובה גם בניהם עדי עד".

פרעו ביהודים, החריבו את קהילותיהם הגדולות והרגו אלפי יהודים שסירבו להמיר את דתם¹². כחמש מאות שנה לאחר מכן אירעו פרעות ת"ח ות"ט בפולין, וגם הן התרחשו בעיקר בימי ספירת העומר¹³. הקוזקים בהנהגתו של בוגדן חמלניצקי ("חמיל הרשע") עינו בעינויים קשים וטבחו עשרות אלפי יהודים והחריבו קהילות שלמות¹⁴.

בעקבות הצרות הללו נקבע שבימי ספירת העומר יש להצטער לא רק על תלמידי רבי עקיבא אלא על כל הצרות שהגויים הביאו על עם ישראל בגלות¹⁵. לכן יש להצטער בימים אלו גם על השואה הנוראה, שבה נרצחו כשליש מבני עמנו¹⁶.

נישואין ואירוסין

נוהגים שלא להתחתן בימי ספירת העומר, כדי שלא להרבות בשמחה¹⁷. מותר להתארס (לקבל החלטה להתחתן) ולערוך סעודה לכבוד המאורע, אך אין לרקוד או להשמיע בה מוזיקה¹⁸.

ריקודים ושמיעת מוזיקה

נוהגים שלא לקיים ריקודים ומחולות בימי ספירת העומר¹⁹. 'ריקוד' הוא ריקוד של כל אדם עם עצמו, ו'מחול' הוא ריקוד של כמה אנשים היוצרים יחד מעגל,

12. עיין לבוש תצג ד, וט"ז תצג ב, וערוך השלחן תצג א. ועיין כל בו על אבלות חלק ב עמ' 129.

13. סידור בית יעקב ליעב"ץ שער המפקד מבוי יב אות ז עמ' 268.

14. עיין יון מצולה.

15. עיין לבוש תצג ד: "מתאוננים בזמן הזה על הגלות ועל הצרות שיש לנו עכשיו בין הגוים, ומזכירין כל הגזירות שהיו באלו המדינות ובמדינות אשכנז, מפני שבעוונותינו כולם או רובם היו בזמן הזה".

16. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

17. שו"ע תצג א, ומשנ"ב שם.

18. משנ"ב תצג ג, והלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף מה. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו שם, שלדעת כף החיים תצג ט מותר לרקוד מעט, ולדעת המשנ"ב אסור לרקוד כלל.

19. משנ"ב תצג ג, חזון עובדיה יום טוב עמ' רנח, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף מה. ועיין

ושניהם אסורים²⁰. לכן אין לקיים חוגי מחול בימים אלו. ואף שמטרת החוג אינה לשם שמחה, קיומו אסור, כיוון שהשמחה מתעוררת מאליה בעקבות הריקוד²¹. וכן נוהגים שלא לשמוע מוזיקה בימים אלו, בין ישירות מכלי נגינה ובין דרך מכשירים חשמליים²², שכן מוזיקה מעוררת לשמחה, וזו אינה מתאימה לימים אלו.

מוזיקה שקטה

המוזיקה האסורה היא מוזיקה עליזה, אך מוזיקה שקטה שאינה מעוררת לשמחה ולריקוד – מותרת בשמיעה²³.

אשרי האיש פרק סה אות כג, שמותר לרקוד לכבוד חתן בשיבה כפי שרגילים לרקוד לכבודו בכל השנה, ועיין הליכות שלמה פרק יא דבר הלכה כ, שחולק וסובר שאסור אפילו לקבל את פניו בשירה כנהוג בשאר ימות השנה. ועיין פסקי שמועות ספירת העומר עמ' נ, בשם הגר"ש דבליצקי, ושו"ת חיי הלוי חלק י סימן סג, שמותר לרקוד אחרי קידוש לבנה. ועיין שו"ת חיי הלוי שם, שאדם המתעורר לאחר קיום מצוות ספירת העומר לרקוד ולבקש מה' שיזכה להשפעות הטובות מכוח המצווה, יש בריקוד זה מצווה, והוא מותר.

הליכות שלמה פרק יא דבר הלכה כא.

20. עיין הליכות שלמה פרק יא הערה 51. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שבחוג התעמלות מותר להשמיע מוזיקה שמטרתה לקבוע את קצב התרגילים, וכן מבואר בקובץ הלכות לגר"ש קמינצקי הלכות ספירת העומר פרק ט סעיף יג, ועיין שם שהביא ראיה לכך מדברי המשנ"ב בסימן תקס"ט יג.

21. אגרות משה אורח חיים חלק א סוף סימן קסו, מנחת יצחק חלק א סימן קיא, ציץ אליעזר חלק טו סימן לג, שבט הלוי חלק יא סימן קכה, חזון עובדיה יום טוב עמ' רנח: נכון שיחמירו, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף מז, אשרי האיש פרק סה סעיף כ. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן כא אות ד, שלדעת מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן תקס"ט סעיף ג), כל השנה אסור לנגן בכלי שיר. ואף שכל השנה רבים סומכים על שיטת הרמ"א, המתיר לנגן בכלי שיר שלא בבית משה (שם), בימי ספירת העומר יש להחמיר כדעת השלחן ערוך. ועיין מסורת משה חלק א עמ' קנו אות שכח, וחלק ב עמ' קיח אות רכג. ועיין הלכות חג בחג ספירת העומר עמ' סא, שילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך אינם כלולים במנהג שלא לשמוע מוזיקה בימי ספירת העומר, והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שגם ילדים שהגיעו לחינוך אינם כלולים במנהג זה עד הגיעם למצוות.

22. עיין הליכות שלמה פרק יא סעיף יד ודבר הלכה כב, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין הליכות שלמה שם הערה 54, שההיתר לשמוע מוזיקה שקטה הוא רק כאשר יש בכך צורך, אך כשאין בכך צורך אין לשמוע מוזיקה שקטה, כיוון שנהגו למעט בשמחה בימים אלו. ועיין

שירה בפה ומוזיקה ווקאלית

שירה בפה המעוררת לריקוד, אסורה גם היא²⁴, אך מותר לשיר שירים שקטים, וכן מותר לשמוע מוזיקה ווקאלית שאינה מעוררת לריקוד²⁵.

מוזיקה שאין מטרתה לעורר שמחה

המוזיקה האסורה בשמיעה היא מוזיקה שנועדה לעורר שמחה, אבל מוזיקה שלא נועדה לעורר שמחה מותרת. לכן מותר לשמוע מוזיקה המשמשת כצלצול במכשיר טלפון, מוזיקה המושמעת בשיחת טלפון בזמן המתנה לנציג שירות²⁶, מוזיקה לשם הפגת פחד או בדידות²⁷, או מוזיקה לשם שמירה על ערנות בשעת נהיגה²⁸.

קובץ מבית לוי ניסן-אייר-סיוון (ניסן תשס"ו) עמ' עז, בשם הגר"ש ווזנר, שחולק ואוסר שמיעת מוזיקה שקטה.

24. הליכות שלמה פרק יא סעיף יד, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק א סוף סימן קסו, ואשרי האיש פרק סה סעיף כ, וקובץ מבית לוי ניסן-אייר-סיוון (תשס"ז) עמ' עז, בשם הגר"ש ווזנר, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תמא, שחולקים וסוברים ששירה בפה מותרת. ועיין חוט שני שבת ד עמ' שעט, ושו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לג, שמכשיר חשמלי נחשב ככלי זמר, ואסור לשמוע ממנו מוזיקה או שירה בפה, ועיין אגרות משה שם, ומסורת משה חלק א עמ' קנו, שחולק.

25. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והוסיף שדינה של מוזיקה ווקאלית כדן מוזיקה מכלי נגינה. ועיין וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תמה, שחולק וסובר שדינה של מוזיקה ווקאלית אינה כדן מוזיקה מכלי נגינה, והיא מותרת, אך ראוי להימנע מלשמועה אם היא מביאה לריקוד.

26. עיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כה סעיף י, עיין אשרי האיש פרק סה סעיף כז וכל המתאבל עליה עמ' ט, בשם הגר"ש אלישיב, קובץ הלכות לגר"ש קמיעניקי ספירת העומר פרק ט סעיף טו, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו שם סעיף ט, שהשומע חדשות, ובין קטעי החדשות ישנם קטעי נגינה, אינו חייב להשקיט את הרדיו בין קטעי החדשות, והמחמיר בזה תבוא עליו ברכה.

27. הליכות שלמה פרק יד הערה 8, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

28. קובץ הלכות לגר"ש קמיעניקי ספירת העומר פרק ט סעיף יד, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תמד, וחוט שני שבת ד עמ' שעט, שמותר לנגנת להשמיע מוזיקה לילדים קטנים כדי להעסיק אותם, והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שגונת בגני ילדים יכולות לנהוג כרגיל.

מוזיקה המושמעת שלא לרצון השומע

אדם הנמצא במקום שמשמיעים בו מוזיקה אסורה, כגון אדם הנוסע באוטובוס שמושמעת בו מוזיקה, אינו צריך לאטום את אוזניו, מכיוון שמוזיקה המושמעת לאדם בעל כורחו ואין כוונתו ליהנות ממנה, לא נאסרה²⁹.

מוזיקה בסעודת מצווה

נחלקו הדעות בעניין נגינה בסעודת מצווה הנערכת בימי ספירת העומר. יש סוברים שאין לנגן בה בכלי נגינה, כיוון שבימים אלו יש למעט בשמחה³⁰. ויש סוברים שמותר לנגן בה בכלי נגינה לכבוד השמחה³¹, כיוון שהשמחה במצווה היא עצמה מצווה, והמנהג שלא לנגן בכלי נגינה בימי ספירת העומר אינו כולל נגינה של מצווה³², וכך נפסק להלכה³³. לכן מותר לנגן בכלי נגינה בסעודת ברית מילה, בסעודת פדיון הבן ובסעודת שבע ברכות; ובמיוחד יש להקל בכך בסעודת בר מצווה, שכן אם לא ינגנו בסעודה זו, ייגרם צער רב לנוער בר המצווה³⁴.

לימוד נגינה

מותר ללמוד נגינה בימי ספירת העומר, אך בימים אלו ראוי ללמוד ולתרגל מנגינות שקטות, ולא מנגינות המעוררות לריקודים ולמחולות³⁵.

29. עיין הליכות שלמה פרק יא הערה 51, קובץ הלכות לגר"ש קמיעצקי פרק ט סעיפים יז-יח, שער המועדים (ספטימוס) עמ' סה.

30. הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף מו, קובץ סבית לוי ניסן-אייר-סיוון (תשס"ז) עמ' עז, בשם הגר"ש ווזנר, שו"ת דבר חברון סימן תקכה.

31. עיין אליהו רבה תצג ב, עיין מחצית השקל תצג א, חזון עובדיה יום טוב עמ' רנח, אור לציון חלק ג פרק יז אות א, אשרי האיש פרק סה סעיפים כא-כד.

32. עיין אות חיים ושלוש יורה דעה סימן רסה ס"ק כט.

33. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. וכן מותר לרקוד בסעודת מצווה.

34. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

35. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין קובץ הלכות לגר"ש קמיעצקי הלכות ספירת העומר פרק ט סעיף י שמתיר לימוד נגינה ללא הגבלת סוג המנגינה. ועיין אשרי האיש פרק סה

תספורת

נוהגים שלא להסתפר ושלא להתגלח בימי ספירת העומר³⁶. התספורת האסורה היא זו הנעשית כדי להתייפות, אבל תספורת הנעשית לתכלית אחרת מותרת. לכן מותר לספר את שערות השפם המפריעות לאכילה³⁷, וכן מותר להסתפר כדי למנוע חציצה בטבילה³⁸.

תספורת לנשים

המנהג שלא להסתפר חל גם על נשים³⁹, ויש המקילים לנשים יוצאות ספרד להסתפר בימי ספירת העומר⁴⁰. לדבריהם לא נאסרה התספורת על נשים

סעיף כה, שחולק וסובר שאין ללמוד נגינה בימי ספירת העומר כאשר הלומד כבר יודע לנגן שירים, ועיין חוט שני שבת חלק ד עמ' שעט, שכתב כעין זה.

36. שו"ע תצג ב. ועיין מעדני שלמה עמ' קמב, בשם הגרש"ז אוירבך, ואשרי האיש פרק סה סעיף ב, שאיסור תספורת כולל גם את שיער הזקן. ועיין נפש הרב עמ' קצא, בשם הגר"ד סולובייצ'יק, שהרגיל להתגלח בכל יום רשאי להתגלח בימי ספירת העומר, כיוון שדיני האבלות בספירת העומר דומים לדיני האבלות בשנים עשר החודשים שלאחר פטירת אב או אם, ובשנים עשר חודשי האבלות מותר לאדם להתגלח כאשר ניכר עליו שהוא אינו מגולח, ועיין שלמי מועד עמ' תג, בשם הגרש"ז אוירבך, שחולק, ועיין קיצור שולחן ערוך עם פירוש הגר"ש אבינר שליט"א חלק ד עמ' 309, שכן דעת רוב הפוסקים, ועיין שו"ת ממשן אשיב חלק א סימן יט, שהאר"ק לבסס את דעת האוסרים. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תסו, ואור לציון חלק ג פרק יז אות ג, שמעיקר הדין אין איסור לספר ילדים קטנים בימי ספירת העומר, ועיין הלכות חג בחג עמ' סט, בשם הגר"ש אלישיב, שחולק וסובר שהמנהג כולל גם ילדים קטנים, ורק במקום צורך יש להקל.

37. עיין שו"ע תקנא יג, הלכות חג בחג עמ' סט.

38. הלכות חג בחג עמ' סט, שו"ת להורות נתן חלק ב סימן לב.

39. אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קלד: ראוי להחמיר אם אינו נחוץ כל כך, ואשרי האיש פרק סה סעיף ב, קובץ מבית לוי ניסן-אייר-סיוון (תשס"ו) עמ' עו הערה ד (השנייה), בשם הגר"ש וזנר, הלכות חג בחג עמ' סט, קובץ הלכות לגר"ש קמיעצקי פרק י סעיף ב. ועיין אור לציון חלק ג פרק יז הערה ג שחולק, ומשמע מדבריו שגם יוצאות אשכנז יכולות להקל בזה, ועיין בהערה הבאה. ועיין אשרי האיש פרק סה סעיף ב, שהמנהג כולל רק את שיער הראש, ועיין הליכות שלמה הלכות בין המצרים פרק יד דבר הלכה ט.

40. עיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רסא, אור לציון חלק ג פרק יז שאלה ג. היתר זה מבוסס על דעת השלחן ערוך (יורה דעה שצ ה), הסובר שאף שאסור לאבל להסתפר בשלושים ימי האבלות, לאישה אבלה מותר להסתפר, שלא תתגנה על בעלה, ועיין שם שהרמ"א חולק על

בימים אלו, כדי שאישה נשואה לא תתגנה על בעלה, וכדי שאישה רווקה לא תתקשה במציאת שידוך, כי מראה פרוע עלול להקשות עליה בכך⁴¹.

תספורת וגילוח במקום הפסד

המנהג שלא להסתפר בימי ספירת העומר אינו כולל מצבים שבהם ההימנעות מתספורת תגרום להפסד כספי. לכן אדם שאינו רשאי לבוא לעבודתו כשהוא אינו מגולח, רשאי להתגלח, כדי שלא להפסיד ימי עבודה⁴².

אין לאדם להסתפר, גם אם ההימנעות מתספורת תגרום לאנשים ללעוג לו⁴³.

גילוח לכבוד שבת

יש סוברים שמותר להתגלח בימי ספירת העומר לכבוד שבת⁴⁴, אך המנהג המקובל הוא שלא לעשות כן⁴⁵. ומי שמקל בכך, יש לו על מי לסמוך⁴⁶.

כאשר ראש חודש אייר חל בשבת, יוצאי אשכנז רשאים להסתפר ולהתגלח בערב שבת לכבוד שבת, כיוון שיש תוספת שמחה בשבת זו, שראש חודש חל

השלחן ערוך, וסובר שאין הבדל בין גברים לנשים בעניין זה.

41. עיין שו"ת חיים שאל חלק א סימן ב ד"ה והיה בהניח.

42. אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן קב, וחלק ה סימן כד אות ט, וחושן משפט חלק א סימן צג, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תנח, ועיין הליכות שלמה פרק יד סעיף ז והערה י, שמקל רק כשיש חשש להפסד גדול ולאיבוד הפרנסה.

43. עיין אגרות משה חושן משפט חלק א סוף סימן צג.

44. חזון עובדיה יום טוב עמ' רסב: במקום צורך גדול, הגר"א ליכנסשטיין בעלון ישיבת הר עציון פרשת בחוקותי תשמ"ד, מובא בשו"ת מבשן אשיב חלק א עמ' 201, רץ כצבי (רייזמן) במעגלי השנה חלק ב עמ' רנא ואילך.

45. מסורת משה חלק ב עמ' קיד וחלק ג עמ' קמג, ועלה לא יבול חלק א עמ' קפב-קפג, בשם הגרש"ז אוירבך, שו"ת מבשן אשיב חלק א עמ' 208. ועיין מסורת משה חלק ג שם, שאיסור זה תלוי במנהג, ונהוג לאסור אף לכבוד שבת. ועיין שו"ת מבשן אשיב חלק א סימן יט, שהאריך בזה. ועיין הערת הגר"י אריאל שליט"א בתוך שו"ת חבל נחלתו חלק כ סוף סימן כד, שפוסקי ארץ ישראל לא התיירו להתגלח לכבוד שבת בימי הספירה, כיוון שניווול הוא עניין מציאותי ויחסי, ובארץ ישראל זיפי זקן אינם נחשבים כל כך לניווול.

46. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

בה, ולכן מותר להסתפר ולהתגלח לכבודה⁴⁷. יוצאי ספרד אינם מבחינים בין שבת זו לשאר השבתות בספירת העומר, והם נוהגים שלא להסתפר ולהתגלח גם לקראת שבת זו⁴⁸.

תספורת לבעלי הברית ביום המילה ולחתן בר מצווה

אדם המכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו, יום הברית הוא יום טוב עבורו, ומותר לו להסתפר לכבוד ברית המילה, וגם המוהל והסנדק רשאים להסתפר לכבוד הברית⁴⁹. וכן נער בר מצווה רשאי להסתפר לכבוד בר המצווה⁵⁰, אך לכתחילה יסתפר בעודו קטן⁵¹.

ברכת "שהחיינו" וקניית דברים חדשים

מותר לברך את ברכת "שהחיינו" בספירת העומר. לכן בימים אלו אין מניעה לאכול פירות חדשים או לקנות בגדים חדשים⁵².

47. עיין ב"ח תצג ד"ה וכתב, ומשנ"ב תצג ה.

48. כף החיים תצג יב, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תסג.

49. רמ"א תצג ב, ומשנ"ב שם, חזון עובדיה יום טוב עמ' רסד, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף נג. ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו שם, שלפי האר"י הקדוש אין לבעלי הברית להסתפר לכבוד הברית. ועיין משנ"ב תצג יג, שאם הברית חלה בשבת מותר להסתפר ביום שישי, ואם הברית חלה ביום חול מותר להסתפר ביום שלפני הברית סמוך לערב, ועיין כף החיים תצג לה, שדברי המשנ"ב אמורים רק כאשר אין אפשרות להסתפר ביום המילה. ועיין כף החיים תצג לז, וחזון עובדיה יום טוב עמ' רסד, שכאשר הברית חלה ביום ראשון, ולא ניתן להסתפר ביום ראשון, מותר להסתפר ביום שישי.

50. מקור חיים (לבעל החוות יאיר) סימן תצג, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תסז. ועיין אשרי האישי פרק סה סעיף ה, ושו"ת משנה הלכות חלק ו סימן מה, שחולקים ואסורים. ועיין מקור חיים שם, שגם אביו של הנער בר המצווה רשאי להסתפר לכבוד בר המצווה, ועיין מסורת משה חלק א עמ' קנד, שגם אחיו של בר המצווה רשאים להסתפר לכבוד בר המצווה.

51. הליכות שלמה פרק יא סעיף טז, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין הליכות שלמה שם, שאם הדבר לא אפשרי יסתפר ביום בר המצווה.

52. משנ"ב תצג ב, כף החיים תצג ד, ועלהו לא יכול חלק א עמ' קפא, חזון עובדיה יום טוב עמ' רנט, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף נה, ציץ אליעזר חלק יח סימן מא, אור לציון

סיום מנהגי האבלות

מנהגי האבלות אינם נוהגים בכל ימי הספירה, אלא רק בימים שמתו בהם תלמידי רבי עקיבא⁵³, ונחלקו בדבר השלחן ערוך והרמ"א.

לדעת השלחן ערוך, תלמידי רבי עקיבא מתו בשלושים וארבעה הימים הראשונים של ספירת העומר, ולכן יש לנהוג מנהגי האבלות עד יום ל"ד בעומר, וכן מנהג יוצאי ספרד. אמנם אין צורך לנהוג מנהגי האבלות בכל יום ל"ד בעומר, אלא די לנהוג אותם מעט זמן ביום ל"ד, מכיוון שבענייני אבלות אומרים "מקצת היום ככולו", כלומר הנהוג אבלות במקצת היום שבו מסתיימת האבלות, נחשב לו הדבר כאילו נהג אבלות בכל היום. למנהג זה, הזמן שמוותר בו להסתפר, להתגלח ולשמוע מוזיקה הוא יום ל"ד בבוקר⁵⁴.

חלק ג פרק יז אות ב, מסורת משה חלק א עמ' קנו. ועיין חזון עובדיה שם, שטוב לחוש ממידת חסידות לסוברים שאין ללבוש בגד חדש בימי ספירת העומר. ועיין אשרי האיש פרק סה סעיף יב, שהרוצה לאכול פרי חדש או ללבוש בגד חדש בימי הספירה, עדיף שיעשה זאת בשבת. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רסט, שמותר לעבור דירה או לשפץ את הבית בימי ספירת העומר, ועיין שו"ת שבט הלוי חלק י סימן קלה, ומשנ"ב עם הערות איש מצליח על משנ"ב תצג ב, שחולקים וסוברים שאם הדבר אפשרי אין לעבור דירה בימים אלו, והגר"א אריאל שליט"א כתב לנו שיש משפחות הנהוגות כן.

53. עיין פרי מגדים סימן תצג משבצות זהב ס"ק ב, וכף החיים תצג ט, שריקודים ומחולות של רשות אסורים בחול המועד פסח, ועיין הלכות חג בחג ספירת העומר עמ' פט, בשם הגר"ש אלישיב, שריקודים ומחולות לכבוד שמחת החג מותרים בחול המועד. עיין כף החיים תצג יג, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף מא, ואור לציון חלק ג פרק יז שאלה ו, וקובץ מבית לוי ניסן-איייר-סיוון (תשס"ו) עמ' פ, שעל פי האר"י הקדוש אין להסתפר בכל ימי ספירת העומר עד ערב חג השבועות, ועיין כף החיים שם, והלכות חגים לגר"מ אליהו שם וסעיף נג, שלדעת האר"י אפילו חתן ביום חתונתו ובעל ברית ביום המילה לא יסתפרו, ועיין אור לציון שם, שיוצאי ספרד צריכים לנהוג כדעת האר"י, ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תנה, שחולק וסובר שיוצאי ספרד אינם צריכים לנהוג כן, ועיין שער המועדים (ספטימוס) עמ' נא, בשם הגר"מ הלל שליט"א, שכוונת האר"י לאסור זאת רק לתלמידיו המחזיקים במנהגיו ולא לכל ישראל, ועיין אור לציון חלק ג פרק יז הערה ו, שדברי האר"י נאמרו לגבי שיער הראש ולא לגבי שיער הזקן.

54. שו"ע תצג ב, ומשנ"ב שם, חזון עובדיה יום טוב עמ' רנג, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף ס. ועיין שער הציון תצג ד, בשם האליה רבה, שיש להסתפק אם דברי השלחן ערוך שביום ל"ד בעומר מסתיימים מנהגי האבלות אמורים רק לעניין נישואין ותספורת, או גם לעניין ריקודים ומחולות, ועיין הלכות חג בחג ספירת העומר פרק ז הערה 37, שביאר הספק,

לדעת הרמ"א, תלמידי רבי עקיבא מתו בשלושים ושלושה הימים הראשונים של ספירת העומר, ומכיוון ש"מקצת היום ככולו" יש לנהוג מנהגי אבלות עד יום ל"ג בעומר בבוקר, וכן מנהג יוצאי אשכנז. לפי מנהג זה אפשר להסתפר, להתגלח ולשמוע מוזיקה כבר ביום ל"ג בעומר בבוקר⁵⁵.

שאפשר שהתירו רק נישואין ותספורת שיש בהם צד מצווה, כגון להסתפר לכבוד שבת, אך לא התירו ריקודים ומחולות של רשות, ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תמג, שהמנהג להקל בכך. ועיין הליכות שלמה פרק יא סעיף טו, וקובץ מבית לוי גיליון ג עמ' לח, בשם הגר"ש וזנר, שחולקים ואוסרים. ועיין קובץ הלכות לגר"ש קמיניצקי פרק ח סעיף ז, שמחלק בין ריקודים ומחולות לשמיעת מוזיקה, שריקודים ומחולות אסורים, ושמיעת מוזיקה מותרת. והגר"א אריאל שליט"א כתב לנו שגם ריקודים ומחולות מותרים, אך יש להתחשב באלו הנהגים את מנהגי האבלות גם אחרי ל"ג בעומר, ולכן הרוצה להשמיע מוזיקה יעשה זאת בביתו ולצמו ולא בפרהסייה. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רנד, שבשעת הדחק אפשר להקל ולהפסיק את מנהגי האבלות בליל ל"ד בעומר, כיוון שיש סוברים שכדי לקיים את דין "מקצת היום ככולו" די לנהוג אבלות מעט זמן בלילה, ואין צריך לנהוג אבלות גם מעט זמן מהיום, ובשעת הדחק אפשר לסמוך על דעה זו. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תמח, שרבים נוהגים להקל ולשמוע מוזיקה ב"חג המיסמונה", אף שהוא בתוך הימים שנוהגים בהם אבלות.

55. רמ"א תצג ב, ומשנ"ב שם. עיין משנ"ב תצג יא, שיש מקילים להסתפר כבר בליל ל"ג בעומר, ועיין אשרי האיש פרק סה סעיף כט, שבמקום הצורך מותר להתחתן בליל ל"ג בעומר, ועיין אגרות משה אורח חיים חלק א סוף סימן קנט. ועיין רמ"א תצג ג, ומשנ"ב שם, ובאור הלכה ד"ה יש נוהגים, שישנם מנהגים נוספים בין יוצאי אשכנז באילו ימים יש לנהוג מנהגי אבלות. יש שנוהגים אבלות מיום ב' באייר ועד לשבועות, על סמך ההנחה שתלמידי רבי עקיבא מתו בימי ספירת העומר רק בימים שלא אומרים בהם תחנון, וכיוון שבספירת העומר ישנם שלושים ושלושה ימים שלא אומרים בהם תחנון, נוהגים אבלות בשלושים ושלושה הימים שמיום ב' באייר ועד לשבועות. יש שנוהגים אבלות בשלושים ושלושה הימים שמיום ב' באייר ועד לשבועות, מלבד בראש חודש אייר ובל"ג בעומר. ועיין משנ"ב תצג יז, שכל אחד ינהג כמנהג מקומו. ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף מב, ופסקי שבט הלוי עמ' שמ, שמנהג האשכנזים בארץ ישראל לאסור עד ראש חודש סיוון, וכדמומה שהיום המנהג המקובל במקומותינו הוא לנהוג אבלות עד ל"ג בעומר, וכן משמע משו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תקכט. ועיין חוט שני שבת ד עמ' שפ, שאף המסיימים את האבלות בל"ג בעומר נוהגים שלא להתחתן עד ראש חודש סיוון, כיוון שעריכת חתונה בימים שאירעה בהם פורענות היא סימן לא טוב לזוג, ועיין אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנט שהתיר ליוצאי אשכנז להינשא מל"ג בעומר ואילך רק בשעת דחק גדול, והגר"א אריאל שליט"א כתב לנו שיש רבניות הנוהגות להימנע מלסדר נישואין מפסח ועד ר"ח סיוון, מלבד בל"ג בעומר ובראש חודש סיוון. ועיין הליכות שלמה פרק יא סעיף יט, ואשרי האיש פרק סה סעיף ל, שאדם שמתחתן ביום שלפי מנהגו אין נוהגים בו מנהגי אבלות, מותר לחבריו הנוהגים מנהגי אבלות באותו יום להשתתף בשמחתו, כגון יוצא אשכנז המתחתן בל"ג בעומר, שמותר

תספורת כאשר ל"ג בעומר חל בשבת או ביום ראשון

כאשר ל"ג בעומר חל ביום שישי, גם יוצאי ספרד רשאים להסתפר ולהתגלח ביום שישי לכבוד שבת⁵⁶.

כאשר ל"ג בעומר חל ביום ראשון, יוצאי אשכנז רשאים להסתפר ביום שישי לכבוד השבת, כיוון שאין זה לכבוד השבת שיהיו בה בשיער מגודל, וביום ראשון יסתפרו ויתגלחו לכבוד ל"ג בעומר⁵⁷. ויוצאי ספרד רשאים להסתפר רק ביום שני ל"ד בעומר, כמנהגם בכל שנה⁵⁸.

עשיית מלאכה משקיעת החמה

יש שנוהגים לא לעשות מלאכה שאורכת זמן כתפירת בגדים וכיוצא בזה, בימי ספירת העומר משקיעת החמה עד השעה שסופרים בה את ספירת העומר⁵⁹,

לחבריו יוצאי ספרד להשתתף בשמחתו, אף שהם נוהגים מנהגי אבלות ביום זה.

56. שו"ע תצג ב.

57. רמ"א תצג ב, ואגרות משה אורח חיים חלק ו סימן לו אות ב.

58. כף החיים תצג לב, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף נא.

59. עיין שו"ע תצג ד, ומשנ"ב שם. ביתר הרחבה: עיין משנ"ב תצג יט, שישנם שני טעמים למנהג זה, טעם אחד - שתלמידי רבי עקיבא נקברו לאחר השקיעה, ובשעת קבורתם היו בטלים ממלאכה, וזכר לכך נוהגים להיבטל ממלאכה, וטעם שני - שנאמר בתורה בענין ספירת העומר "שִׁבְעַת יָמֵי שְׂמֵחִים תִּהְיֶינָה", ויש בכך רמז שיש לשבות מעשיית מלאכה בזמן הספירה. ועיין משנ"ב שם, ושער הציון שם טז, שלטעם הראשון המנהג להימנע מלאכה הוא רק כשיעור זמן של כדי קבורה (עיין פסקי שמועות על ספירת העומר וחג השבועות עמ' מו, בשם הגרי"ש אלישיב, שמשך זמן זה הוא עשרים דקות, ועיין שם בשם הגר"נ קרליץ שהוא כשעה), ולפי הטעם השני המנהג להימנע מעשיית מלאכה הוא עד השעה שסופרים ספירת העומר, ועיין שונה הלכות תצג ח, שיש לסמוך על הטעם הראשון ולעשות מלאכה לאחר שעבר משך זמן של כדי קבורה. ועיין הלכות חג בחג ספירת העומר עמ' קג, שיש לסמוך גם על הטעם השני, ולספור ספירת העומר ולעשות מלאכה מייד לאחר מכן. ועיין שער הציון תצג טז, שלפי הטעם הראשון המנהג להימנע מעשיית מלאכה בימי ספירת העומר הוא רק עד ל"ג בעומר, ולפי הטעם השני המנהג הוא עד שבועות, ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רעא, ואור לציון חלק ג פרק יז שאלה ז, שהכריעו שהמנהג הוא בכל ימי הספירה, וכן משמע משער הציון תצג טז, ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כ סעיף נו, שחולק וסובר שהמנהג הוא

ורבים אינם נוהגים כן⁶⁰.

פסח שני

כאשר בני ישראל היו במדבר והגיע זמן הקרבת קרבן פסח, היו בעם ישראל אנשים טמאים שלא יכלו להקריב את הקרבן. הדבר ציער אותם מאוד, והם ניגשו אל משה וטענו: "לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קִרְבְּנִי ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁶¹? משה רבנו פנה אל ה' ונענה שאדם שאינו יכול להקריב את קרבן פסח במועדו, יקריב אותו חודש לאחר מכן, בי"ד באייר.

בספרי חסידות מבואר שפרשת פסח שני ניתנה לעם ישראל רק בזכות "גודל תשוקת אותם אנשים למצווה, והצמאון אשר היה בהם שיקריבו גם הם את הפסח, ולב נשבר שהיה להם שדאג לָבָם בקרבם מאוד למה יגרעו משאר כל ישראל? ועל ידי אלו זכו להמשיך פרשה חדשה בתורה, ונפתח פתח חדש, שיתפשט אור קדושת הפסח שלושים יום עד פסח שני, ויוכלו לעשותו גם בי"ד באייר"⁶². מכך יש ללמוד ש"אין שום מניעה לקיים את התורה והמצוות, והעיקר תלוי באדם להשתוקק במסירות נפש לעשות את רצון ה', ואז נפתח לפניו הכל"⁶³.

רק עד אחרי ל"ג בעומר. ועיין כף החיים תצג נד, והליכות שלמה פרק יא סעיף יג, שהמלאכה שנהגו בה איסור היא מלאכה גמורה שאורכת זמן כתפירת בגדים, אך עבודות הבית כשטיפת כלים וקיפול כביסה מותרות. ועיין משנ"ב תצג יח, שהמנהג כולל גברים ונשים כאחד, ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רעא-רעב, ואור לציון חלק ג פרק יז שאלה ז, שחולקים וסוברים שהמנהג כולל רק נשים, ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כ סעיף נו, שטוב שגם הגברים ייזהרו בזה.

60. חק יעקב תצג יב: לא ראיתי נזהרים בזה, בית דוד לרבי דוד יוסף משאלוניקי אורח חיים סימן רעא (מובא בכף החיים תצג נג), שו"ת דברי יציב אורח חיים סימן רטז: לא נהגו העולם, חזון עובדיה יום טוב עמ' רעא: נהגו מקצת נשים, שו"ת משנה הלכות חלק ח סימן רטו: לא ראינו נוהגים כן, רבבות אפרים חלק א סימן שכו: הרבה אין נוהגים כן. ועיין הליכות שלמה פרק יא הערה 50, שבבית הגרש"ז אורבך לא נהגו כן.

61. במדבר ט ז.

62. שפתי צדיק פרשת בהעלותך אות יג, בשם חידושי הר"ם.

63. שפתי צדיק שם.

כאמור, בזמן שבית המקדש היה קיים, אדם שלא היה יכול להקריב את קרבן פסח במועדו, היה מקריב אותו חודש לאחר מכן, ב"ד באייר, ולכן מרבים קצת בשמחה ביום זה⁶⁴, ואין אומרים בו תחנון⁶⁵. ויש שנוהגים לאכול מצות בפסח שני⁶⁶, זכר למצות שהיו אוכלים עם קרבן הפסח⁶⁷.

תפילת "אב הרחמים"

כאמור לעיל במשך הדורות באו צרות נוספות על עם ישראל בימי הספירה. לפני כתשע מאות שנה, כאשר מסעות הצלב הגיעו לגרמניה ולצרפת, הנוצרים פרעו ביהודים, החריבו את קהילותיהם והרגו אלפי יהודים שסירבו להמיר את דתם. בעקבות פורענות זו חוברת תפילת "אב הרחמים", הנאמרת בקרב יוצאי אשכנז בכל שבת לאחר קריאת התורה. בתפילת זו מזכירים את צדקותן של אותן קהילות שמסרו נפשן על קדושת השם, ומתפללים שה' ינקום את נקמתן⁶⁸.

בדרך כלל אין אומרים את תפילת "אב הרחמים" בשבתות חגיגיות, כגון בשבת מברכים או כאשר יש חתן בבית הכנסת, אך בימי ספירת העומר אומרים את תפילת "אב הרחמים" בכל השבתות, כיוון שחורבן קהילות גרמניה וצרפת אירע בימים אלו⁶⁹.

64. מורה באצבע לחיד"א סימן ח אות רכב. ועיין סידור בית יעקב ליעב"ץ שער היסוד סדר חודש אייר אות כא, שפסח שני הוא "יום טוב מדבריהם".

65. אשל אברהם (בוטשאטש) סימן קלא ד"ה הנהגין, הליכות שלמה פרק יא סעיף כ, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תקלה. ועיין לוח ארץ ישראל (טוקזינסקי), והליכות שלמה פרק יא דבר הלכה כט, שאומרים תחנון במנחה שלפני פסח שני, כיוון שמעלת היום היא שמקריבים בו את קרבן פסח, וזמן הקרבת קרבן פסח הוא ביום ולא בלילה, ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תקלו, שחולק וסובר שאין אומרים תחנון במנחה שלפני פסח שני.

66. ברכת הפסח לבעל ההפלאה סימן יז אות ו, ליקוטי מהרי"ח חודש אייר ד"ה והנה מנהג (מהדורת תשע"ג) עמ' קסט, אוצר מנהגי חב"ד ניסן-סיון עמ' רסח ואילך.

67. עיין אוצר מנהגי חב"ד שם.

68. עיין מגן אברהם רפד ח, ומחצית השקל שם, ושו"ת בית מרדכי (פוגלמן) חלק א סימן ל ד"ה אולם, ושיח תפילה (תשנ"ר) סימן ז אות ד עמ' רעה.

69. רמ"א רפד ז, ומשנ"ב שם. ועיין משנ"ב שם, שאם ראש חודש אייר חל בשבת אין אומרים

לימוד מסכת אבות בשבתות הספירה

רבים נוהגים ללמוד בכל אחת משש השבתות שבספירת העומר פרק אחד ממסכת אבות, כדי לסיים את המסכת לקראת חג שבועות. הטעם למנהג זה הוא שמסכת אבות גדושה בדברי מוסר המעוררים את האדם ללמוד תורה ולתקן את מידותיו, ולימודה הוא הכנה טובה לקבלת התורה⁷⁰. ויש מיוצאי אשכנז הנוהגים ללמוד פרק מסכת אבות בכל שבתות הקיץ, ולא רק בשבתות ספירת העומר⁷¹.

באותה שבת "אב הרחמים".

70. אבודרהם תפלות הפסח סוף ד"ה כל ארבעה, לבוש תצג ד, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תפנ.

71. עיין רמ"א רצב ב, לבוש תצג ד: יש מקומות. ועיין דרך חיים למהר"ל הקדמה ד"ה וסדר, שהטעם לכך שלומדים מסכת אבות רק בשבתות הקיץ הוא ששבתות החורף הן קצרות ולימוד מסכת אבות לאחר תפילת מנחה עלול לגרום לביטול סעודה שלישית.

פרק ג יום הזיכרון

עניינינו של יום הזיכרון

ביום ד' באייר, ערב מלחמת השחרור, נפלו יישובי גוש עציון בידי הלגיון הירדני, ויום זה נקבע במדינת ישראל ליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה. מטרת יום זה אינה לעורר עצב וכדוך הנפש, אלא לייקר את גבורת הלוחמים ולהעלות על נס את מסירות נפשם למען תקומת עם ישראל בארצו, וללמוד מהם להתמסר לעניין נשגב זה בכל כוחות הגוף והנפש¹.

מעלת הנופלים

המוסר נפשו למען עם ישראל וארצו, מעלתו גדולה מאוד, ואין לך דבר נעלה יותר מכך². מסופר בגמרא שבְּתו של אחד ממלכי רומא נמצאה הרוגה, והרומאים הטילו את אשמת הריגתה על כל ישראל ורצו להיפרע מהם. כדי להציל את עם ישראל, באו פפוס ולולינוס – שני יהודים מהעיר לוד, ואמרו שהם הרגו את בת המלך, וכך המלך הרג אותם והניח לכל ישראל. על שני יהודים אלו אמרו חז"ל בגמרא שלרוב מעלתם, "אין כל בריה יכולה לעמוד

1. עיין תורה וגאולה עמ' 62.

2. תורת מנחם לאדמו"ר מלובביץ' שנת תשמ"ב חלק ד עמ' 1853.

במחיצתם³. כך גם הלוחמים שמסרו את נפשם להצלת עם ישראל בדורותינו – אין כל ברייה יכולה לעמוד במחיצתם⁴.

מסירות נפש להצלת ישראל אינה רק מסירות למען עם ישראל אלא גם מסירות למען כבוד ה' יתברך, שכן הקמים להילחם כנגד ישראל – קמים להילחם כנגד אלוקיו. זאת כפי שאמרה אביגיל לדוד המלך: "כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנָי נִלְחָם"⁵, וכן אמרו חכמים: "כל מי שקם כנגד ישראל, כאילו קם כנגד הקדוש ברוך הוא"⁶.

רגילים לכנות את חללי מערכות ישראל 'נופלים', אך חללים אלו לא נפלו אלא קמו, עלו ונתעלו. הם ניצבים ועומדים כלפידים בוערים ומאירים, כמקדשי השם בכל דורות ישראל, ההולכים לפני העם להנחותו הדרך ולהאיר לפניו⁷.

מנהגי היום

יש המדליקים נר נשמה לזיכרון חללי מערכות ישראל⁸.

בשעת הצפירה בערב יום הזיכרון ובבוקרו, ראוי לעמוד לכבוד הנופלים⁹.

3. בבא בתרא י א, ורש"י שם ד"ה הרוגי לוד.
4. ספר הזכרון לגר"ח שמואלביץ עמ' רט, בשם הגר"ח שמואלביץ. ועיין שם, שיש להכיר תודה לנופלים ללא גבול, כיוון שהם מסרו את נפשם להצלת עם ישראל. ועיין אורו של עולם (תשס"ג) עמ' 380, שכאשר הגרש"ז אירבך הרגיש צורך להתפלל על קברי צדיקים, הוא היה הולך לבית העלמין הצבאי בהר הרצל ומתפלל על קברי החיילים שמסרו נפשם על קידוש השם, ועיין אזור ישראל בגבורה (הירש) עמ' 140, שהגרש"ז אירבך צ"ל והגר"א נבנצל שליט"א נמנעו מלשבת בבית עלמין צבאי משום קדושת המקום. ועיין כי עין בעין יראו עמ' נד ואילך.
5. שמואל א פרק כה פסוק כח.
6. מכילתא דרבי ישמעאל פרשת בשלח מסכתא דשירה פרשה ו.
7. מדברי הגר"צ נריה על נופלי מערכות ישראל. ועיין זה היום עשה ה' עמ' מ.
8. החלטת מועצת הרבנות הראשית בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שפח.
9. פסקי רבנו אורח חיים עמ' 184: מצווה קדושה, עיין הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 641 הערה 183, ופסקי שלמה חלק ו עמ' 62, בשם הגר"א שפירא, ועיין הרבנות הראשית לישראל שם עמ' 443, עיין שו"ת באהלה של תורה חלק א סימן כג. ועיין פסקי רבנו שם, הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 443, בשם הגר"א שפירא והגר"מ אליהו, ושו"ת

יש האומרים בלחש פרקי תהילים או משניות ומתפללים לעילוי נשמת הנופלים¹⁰, ויש המתייחדים עם זכרם בשתיקה יחד עם כל עם ישראל¹¹.

בתפילת שחרית אומרים את תפילת "א-ל מלא רחמים" לעילוי נשמת חללי מערכות ישראל¹², ולאחר התפילה יש שנוהגים לומר את פרק ט בתהילים, הפותח במילים "לְמַנְצֵחַ עַל מוֹת לַיּוֹן"¹³.

יש העולים לבתי הקברות הצבאיים, לפקוד את קברי הנופלים¹⁴.

בתפילת מנחה אין אומרים תחנון, כדין כל תפילת מנחה הסמוכה ליום שאין אומרים בו תחנון¹⁵.

באהלה של תורה שם, שאין בעמידה בצפירה איסור של הליכה בחוקת הגויים, כיון שיש למנהג זה טעם הגיוני, ועיין שו"ת באהלה של תורה שם, שהוסיף שההימנעות מן העמידה בצפירה עלולה לגרום לשנאה וריחוק בין חלקים שונים בעם, ועוד, שלא ידוע לנו על גויים שנוהגים כן.

10. עיין הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 443, בשם הגר"א שפירא והגר"מ אליהו, עיין שו"ת באהלה של תורה חלק א סוף סימן כג.

11. אבן ישראל חלק ה עמ' קמט.

12. החלטת הרבנות הראשית לישראל, מובא בספר הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 862 הערה 31, סידור בית מלוכה עמ' א, סידור גואל ישראל עמ' 148. ועיין הלכות יום העצמאות לגר"מ שטרנברג בתוך סידור יראו ישראלים וישמחו, שכאשר יום הזיכרון חל ביום שני או ביום חמישי, אומרים "א-ל מלא רחמים" אחרי קריאת התורה, וכאשר יום הזיכרון חל בשאר הימים, אומרים "א-ל מלא רחמים" לאחר התפילה.

13. החלטת הרבנות הראשית לישראל, מובא בספר הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 862 הערה 31, סידור בית מלוכה עמ' א.

14. סידור בית מלוכה עמ' א.

15. סידור גואל ישראל עמ' לב אות יא, בשם הגר"י אריאל שליט"א, דבר חברון מועדים עמ' קכה, הלכות יום העצמאות לגר"מ שטרנברג בתוך סידור יראו ישראלים וישמחו, ועיין שחר אהלך חלק ב סימן יט, שכן המנהג. ועיין שיחות הרב צבי יהודה מועדים חלק ב (תשע"ג) עמ' 170, שצידד שיש לומר תחנון במנחה של יום הזיכרון, על אף שבדרך כלל אין אומרים תחנון במנחה הסמוכה ליום שאין אומרים בו תחנון, כיוון שיום הזיכרון הוא יום של אבל וכאב על מות הקדושים, ועיין שם שסיים: ועדיין יש מקום לדון על זה. ועיין הלכות יום העצמאות לגר"מ שטרנברג בתוך סידור יראו ישראלים וישמחו, שכן הדין גם כאשר יום העצמאות מוקדם או נדחה.

פרק ד

ערכו של יום העצמאות

הקמת המדינה והניצחון במלחמת השחרור

ביום ה' באייר תש"ח, זכינו בחסד ה' לחדש את שלטוננו בארץ ישראל ולהקים את מדינת ישראל, לאחר כאלפיים שנות גלות. בשנות הגלות סבלנו סבל רב וצרות רבות הקיפוננו, הגויים הרגו וטבחו בנו, רדפו, השפילו ודיכאו אותנו. עברנו פרעות ופוגרומים, ושיאם בשואה הנוראה, שבה גמרו אומר להכחידנו. גורשנו מעיר לעיר וממלכה לממלכה, מבלי יכולת להגן על עצמנו. עם הקמת המדינה, יצאנו מעבדות לחירות ונזקפה קומתנו. פרקנו את עול הגויים מעל צווארנו, והתחלנו לנהל חיים לאומיים עצמאיים, בתור אומה חיה השולטת בארצה וחופשית להגן על עצמה¹.

מיד לאחר הכרזת המדינה פרצה מלחמת העצמאות. חמישה צבאות סדירים של מדינות ערב, מצוידים במיטב הנשק, פלשו לשטחי מדינתנו הקטנה להשמידנו. כנגדם עמד היישוב היהודי בארץ ישראל בכוח קטן ודל. מלחמה קשה התנהלה במשך עשרה חודשי לחימה, ובחסידי שמים, לוחמי צה"ל הצליחו להדוף את צבאות ערב ולהרחיב את שטח המדינה – בניגוד לכל תחזיות המומחים. הכרזת המדינה והניצחון במלחמת העצמאות הביאו רווח

1. עיין שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא, וארץ חסדה לגר"ש ישראל'י חלק א עמ' לו, והגר"א שפירא בתוך קובץ הציונות הדתית (תשס"ב) עמ' 101 ואילך, וכי עין בעין יראו עמ' צא.

והצלה לעם ישראל כולו, להרמת קרנם של ישראל בכל מקום שהם² ולחזוק ביטחונם האישי, כיוון שמדינת ישראל ערבה לשלומם.³

הקמת מדינת ישראל היא פלא גדול ומאורע בעל משמעות וערך עצומים, והיא מקפלת בתוכה עניינים רבים שעליהם ראוי להודות לה' ולהללו.

מגלות לגאולה

הקמת מדינת ישראל היא נקודת מפנה משמעותית במעבר מגלות לגאולה. המהר"ל מפראג מבאר שישנם שלושה מרכיבים לגלות: האחד הוא שעם ישראל אינו נמצא במקום המיוחד לו – בארץ ישראל; השני הוא שעם ישראל אינו נמצא במקום אחד, אלא הוא מפוזר בין הגויים; והשלישי הוא שעם ישראל משועבד תחת עול הגויים.⁴ עם הקמת מדינת ישראל, חסרונות אלו הולכים ומתבטלים: עם ישראל חוזר ומתקבץ יחד לגוף לאומי אחד, הוא נעשה בן חורין משעבוד עול הגויים, והוא חוזר למקומו – לארץ ישראל.⁵

חזרה לקיום לאומי

בשנות הגלות, לא היה קיום ממשי לעם ישראל כעם. אמנם גם בגלות התקיימו יחידים, משפחות וקהילות, אך לא היה קיום לאומה בתור ישות כללית חיה וממשית. ישראל היו מפוזרים ומפורדים, ורק האחדות הפנימית – אחדות הנשמה, ההזדהות עם רוח ישראל והציפייה לעתיד, עשו אותנו לעם אחד. עם קום המדינה, חזרנו להופיע על במת ההיסטוריה בתור עם אחד חי וממשי.⁶

2. ישכיל עבדי חלק ו אורח חיים סימן י סעיף א אות ה, דבר חברון מועדים עמ' קכו הערה 4 ועמ' קלד.

3. דבר חברון מועדים עמ' קכו הערה 4.

4. נצח ישראל פרק א.

5. עם וארצו חלק ב עמ' 236.

6. עיין לנתיבות ישראל מאמר ובגוים לא יתחשב (תשע"א) עמ' קח ואילך, ושיחות הרב צבי יהודה ארץ ישראל (תשע"א) עמ' 126.

חירות מדינית

עם קום המדינה, הוסר עול גויים מעל צווארנו וזכינו בעצמאות מדינית. כאמור, השחרור משעבוד עול הגויים הוא מרכיב מרכזי ביציאת ישראל מן הגלות. חז"ל מבארים כי: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד"⁷, ומשמעות הדבר היא שהשינוי שיתרחש בימות המשיח אינו שינוי בסדרי הטבע, אלא שנוכה בתקופה ההיא לעצמאות מדינית, ומתוך כך נוכל ללמוד תורה ולקיים את המצוות הפרטיות והציבוריות, בשלווה ובנחת⁸. על כן חירות מדינית היא יסוד מרכזי בגאולה.

שיבת ישראל לארצם

עם קום המדינה, הואץ מאוד תהליך קיבוץ הגלויות ושיבת ישראל לארצם. הקמת המדינה הביאה לפתיחת שערי הארץ לפליטי אירופה, ליהודי ארצות ערב שסבלו מרדיפות, ולכל יהודי בכל מקום בעולם, ומיליוני יהודים עלו לארץ ישראל מכל ארצות תבל⁹.

שובו של עם למולדתו לאחר אלפיים שנות גלות היא תופעה פלאית, שאין לה אח ורע בתולדות האנושות, והיא אחד המאפיינים של הגאולה, כמו שנאמר בתורה בתיאור הגאולה: "וְיָשֶׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ ה' אֱלֹקֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹקֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ"¹⁰. קיבוץ הגלויות הוא גם השלב המקדים לבניין ירושלים, כמו שאמרו חכמים: "אין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות. ואם

7. ברכות לד ב, רמב"ם מלכים יב ב.

8. רמב"ם הלכות תשובה פרק ט הלכה ב והלכות מלכים פרק יב הלכה ב והלכה ד. ועיין ספר העיקרים מאמר ד פרק מא.

9. ישכיל עבדי חלק ו אורח חיים סימן י אותיות ד-ה, שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא אות א.

10. דברים ל ג-ה. ועיין רמב"ם מלכים יא א, עיין שיחות הרב צבי יהודה מועדים ב (תשע"ג) עמ' 147.

יאמר לך אדם שנבנית ולא נתכנסו הגלויות, אל תאמין, שנאמר: 'בונה ירושלים ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס'¹¹.

מצוות יישוב ארץ ישראל

זאת ועוד, בהקמת המדינה, זכינו לחזור ולקיים בציבור את מצוות יישוב ארץ ישראל, השקולה כנגד כל המצוות שבתורה¹², וזאת לאחר אלפיים שנות גלות שבהן לא זכינו לקיים מצווה זו כהלכתה. מצוות יישוב ארץ ישראל מתקיימת במגורים בארץ ישראל, בבניין הארץ ובהפרחת שממותיה. אך עיקר המצווה הוא בהחלת ריבונות לאומית של עם ישראל על ארץ ישראל; כמו שכתב הרמב"ן: "שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה"¹³.

ניתן ללמוד עד כמה חשוב שלטונם של ישראל על ארץ ישראל, מהלכות האבלות על החורבן. הרואה את ערי יהודה בחורבן צריך לקרוע את בגדו, כדי לבטא את צער החורבן. מבואר בפוסקים שלא רק עיר שבתיה חרבים נחשבת עיר חרבה, אלא גם עיר הבנויה לתלפיות נחשבת כחרבה, אם היא נתונה תחת שלטון זרים; ולכן על הרואה אותה לקרוע את בגדו¹⁴. מכך למדים ששלטון ישראל הוא המוציא את ערי יהודה מגדר 'ערים חרות'¹⁵.

11. תהלים קמז ב. ילקוט שמעוני תהלים רמז תתפח.

12. ספרי דברים פרשת ראה פסיקה פ.

13. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד. ועיין שו"ת ישועות מלכו חלק יורה דעה סימן סו, לנתיבות ישראל חלק א (תשע"א) מאמר לז' לתוקף קדושתו של יום עצמאותינו, שיחות הרב צבי יהודה במדבר עמ' 29 והערה 35, ארץ חמדה לגר"ש ישראלי חלק א עמ' לז, הגר"א שפירא בתוך קובץ הציונות הדתית (תשס"ב) עמ' 103 ואילך, כי עין בעין יראו עמ' צז.

14. עיין בית יוסף תקסא ד"ה הרואה, וב"ח תקסא ד"ה ואיכא למידק, משנ"ב תקסא ב. ועיין שפת אמת ראש השנה יח א ד"ה על אב, שלפי הרמב"ם בימי בית שני התענו בתשעה באב אף שהמקדש היה קיים, כיון שבתקופה ההיא עם ישראל לא זכה לעצמאות מדינית.

15. צניף מלוכה עמ' 24 ואילך, קמעא קמעא עמ' 196 ואילך.

התעוררות הגבורה הלאומית

פלא נוסף שהתרחש בהקמת המדינה הוא התעוררות הגבורה הלאומית. בשנות הגלות היה עם ישראל חסר אומץ וגבורה לאומיים. ביום העצמאות עשה ה' עמנו נס, והפיח בנו רוח של גבורה לאומית. למרות התלבטויות קשות ועל אף כל הסיכונים שעמדו בפני העם ומנהיגיו, התעוררה בהם רוח גבורה והכריזו על הקמת המדינה, אף שהיה ברור שהכרזה זו עלולה להביא למלחמה כוללת. מכוח אותה גבורה, לוחמי ישראל אזרו אומץ ועוז רוח להילחם באויבי ישראל, וגבורה זו היא יסוד ושורש לכל הנסים שאירעו אחר כך במלחמות ישראל¹⁶.

מדינת ישראל - קידוש השם

מציאות עם ישראל בגלות, שעבודו ופיזורו, אינם רק אסון לאומי, אלא הם חילול השם, ושובו להיות עם ריבוני, חי ומלא גבורה בארץ ישראל – הוא קידוש השם. כך נאמר בספר יחזקאל: "וַיְבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחְלְלוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי בְּאֵמֹר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמְאָרְצוֹ יֵצְאוּ... לְכֵן אָמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בְּאֶתֶם שֵׁם. וְקִדְשֹׁתִי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּתוֹכָם, וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'". הקמתה של מדינת ישראל היא אפוא קידוש השם שאין דוגמתו.

עם ישראל הוא עם ה', ולכן כאשר הוא מפוזר בגלות, מושפל ומשועבד לזרים, נדמה כאילו ה' אינו מנהל את העולם חלילה, או שמא הוא עזב חלילה את עם ישראל וכרת עם הגויים ברית חדשה – ואין לך חילול השם גדול מזה. אך

16. לנתיבות ישראל חלק א מאמר לז' (תשע"ז) עמ' רסז, דבר חברון מועדים עמ' קלד. ועיין לנתיבות ישראל שם, שהוכיח מהגמרא במסכת בבא מציעא קו א ומהתוספות שם ד"ה מתיב, שרוח גבורה ודעת המתגלה באדם להתגבר על כוחות משחיתים המתנגדים לקיומו, היא נס ממרומים.

כאשר העם חוזר לארצו, ניכר שה' מנהל את עולמו, וכן ניכר שאהבת ה' לא
זזה מעם ישראל – ואין לך קידוש השם גדול מזה¹⁷.

מדינת ישראל - הבסיס למימוש הייעוד של עם ישראל

מעל כל הדברים שנמנו לעיל ובמרכזם, הקמת מדינת ישראל היא הבסיס
והיסוד למימוש הייעוד האלוקי של עם ישראל – להיות "ממלכת כהנים וגוי
קדוש"¹⁸.

שיבת ישראל לארצם מאפשרת להם להוציא לפועל את ייחודם וייעודם.
בספר הכוזרי, ממשיך רבי יהודה הלוי את הקשר בין עם ישראל לארצו, לזיקה
בין עץ למקום גידולו. עץ גדל כראוי רק כאשר נוטעים אותו במרחב המחיה
שמתאים לו. עץ הזקוק לחום, לא יגדל כראוי אם ישתלו אותו במקום קר, וכן
להפך. כך גם עם ישראל, מקום הגידול המתאים לו הוא ארץ ישראל, ורק בה
הוא יכול לפרוח, להתפתח, לגלות את כוחותיו המיוחדים ולממש את ייעודו
לעבוד את אלוקיו¹⁹. לכן אמרו חכמים שהמקום המתאים לקיום המצוות
הוא רק בארץ ישראל, וקיום המצוות בחוץ לארץ נועד רק כדי שהמצוות לא
תהינה לנו חדשות בבואנו לארץ ישראל; כדברי חז"ל: "אמר הקדוש ברוך
הוא לישראל בני היו מצוינים במצוות בחוץ לארץ, שכשתחזרו לא יהו עליכם
חדשים, שנאמר: 'הציבי לך צינים'²⁰."

אך ייעודו של עם ישראל אינו רק שכל יהודי יעבוד את ה' בחייו הפרטיים,
בעוד עוצמות החיים, המתגלות בחיים חברתיים ולאומיים, ישארו הפקר
ליצרי לב האדם. ייעודו של עם ישראל הוא לחיות חיים לאומיים שלמים
של קודש, חיים שבהם כל המערכות הציבוריות – הפוליטיקה, הכלכלה,

17. עיין שיחות הרב צבי יהודה ארץ ישראל עמ' 123, עיין איש האמונה (תשכ"ח) עמ' 79, עיין כי
עין בעין יראו עמ' צח, קמעא קמעא עמ' 93 ואילך, ועמ' 257 ואילך.

18. שמות י"ו.

19. כוזרי מאמר ב אות יב.

20. ירמיהו לא כ. ספרי דברים פרשת עקב פייסקה מג.

הצבא והמשפט – כולן מתנהלות על פי התורה ויונקות מאורה. חיים כאלו של אומה מפותחת, העומדת בקדמת האנושות ביכולותיה ובשגשוגה, יהיו אות ומופת לכל העמים, ויעוררו את רצונם לבקש את האמת, הטוב והיופי בחייהם האישיים והלאומיים, ללכת בדרך ה' ולקבל את עול מלכותו עליהם. זהו הייעוד הלאומי של ישראל – להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש"²¹, לקדש את שם ה' בעולמו ומתוך כך לתקן עולם במלכות ש-ד²².

בשנות הגלות היינו רחוקים מקיום ייעוד זה, שכן לא היה לעם ישראל קיום ממשי בתור עם. היינו יחידים, משפחות וקהילות, אך לא היה קיום לאומה בתור ישות כללית חיה וממשית²³. עם קום המדינה, חזרנו לחיות חיים לאומיים בארצנו, ובכך הונח היסוד להופעת הייעוד הגדול של עם ישראל בעולם²⁴.

חשיבות ההודיה לה' על חסדיו

ישנם אנשים יראי שמים, אשר נמנעים מלהודות לה' על הקמת המדינה, מרוב צפיייתם לגאולה רוחנית שלמה ומלאה. זאת כיוון שמדינת ישראל עדיין אינה מתנהלת על פי התורה, וישנם בה חסרונות רבים. אך יש לדעת כי כל החסרונות והפגמים אינם סיבה שלא להודות על האור והברכה, הפלא והנס שבקיום המדינה. יש להכיר בחסרונות ולשאוף לתיקונם, אך יחד עם זאת יש לשמוח בכל הטוב והברכה הקיימים, ולהודות לה' עליהם.

התרשלות מן ההודיה לה' על הטובה, עלולה לגרום לצמצום השפע והברכה מאת ה'. מסופר בגמרא שה' רצה לעשות את חזקיהו המלך למשיח, לגודל מעלתו של חזקיהו. אך הוא נמנע מכך, כיוון שחזקיהו לא אמר שירה על כך

21. שמות יט ו.

22. עיין למהלך האידיאות בישראל למרן הרב קוק זצ"ל פרק ב, ואורות ישראל פרק ו פיסקה ז, וישראל ותחייתו פסקה טו, עיין מדרכי הכרם מועדים עמ' 396 ואילך.

23. עיין לנתיבות ישראל מאמר ובגוים לא יתחשב (תשע"א) עמ' קח ואילך, ושיחות הרב צבי יהודה ארץ ישראל (תשע"א) עמ' 126.

24. זה היום עשה ה' עמ' כב.

שה' הושיע אותנו והיכה את מחנה אשור שצר על ירושלים²⁵. לעומת זאת, כאשר מקפידים להודות לה' על טובותיו – "מוסיפים בזה כח למעלה והקב"ה עושה ניסים עד אין סוף, וזהו פירוש הפסוק 'יִדְּוּ לַה' חֶסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנָי אָדָם'²⁶, שעל ידי שידודו לה', על ידי כך באים עוד נפלאותיו לבני אדם²⁷. וכן אמרו חכמים: "כל המודה בניסו, עושים לו נס אחר"²⁸.

הפלא האלוקי והסייעתא דשמיא הגדולים שבקום המדינה ממשיכים לאורך שנות קיום המדינה, הן בנסים העצומים של מלחמות ישראל, בהמשך כיבושם של חבלי ארץ ובהצלחת ישראל מיד צריהם, והן בהישגים הגדולים של מדינת ישראל בתחומים שונים ומגוונים: בילודה, במערכת הבריאות, במשק המים, בחקלאות, בכלכלה, בחדשנות ובהמצאות, ומעל כל אלו, בהעמדת עולם תורה משגשג כפי שלא היה מעולם²⁹. ולכן יש לפקוח עיניים, להכיר בטובה הגדולה שזכינו לה ולהודות לה' על חסדיו הרבים. ואף שלא זכינו עדיין להתקיימות כל חזון הגאולה, ואנו מצפים לחיי קודש מלאים שבמרכזם עבודת המקדש, ולמלכות ישראל השלמה שתופיע – עלינו לדעת כי כך היא דרכה של הגאולה, שהיא באה בהדרגה; כמו שנאמר בתלמוד הירושלמי: "רבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא היו מהלכים בבקעת ארבל וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא לר' שמעון בן חלפתא: כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קמעא קמעא, וכל מה שהיא הולכת, היא רבה והולכת"³⁰.

25. סנהדרין צד א.

26. תהלים קז ח.

27. תפארת שלמה על זמנים ומועדים שער התפילה ד"ה זכור רחמיך (מהדורת תשע"א) עמ' כו. ועיין ישכיל עבדי חלק ו אורח חיים סימן י סעיף א אות ח.

28. עיין הקדמה לספר שתי הלחם לרבי משה חגיז בשם חז"ל (מהדורת תשע"ז) עמ' י.

29. עיין ספר הנבואה לרה"ג שמואל אליהו שליט"א.

30. ירושלמי ברכות פרק א הלכה א.

פרק ה

דיני יום העצמאות

יום הודאה ושמחה

יום העצמאות נקבע על ידי הרבנות הראשית ליום הודאה ושמחה על גאולתנו ופדות נפשנו¹. נוהגים להתרחץ וללבוש בגדי שבת לכבוד היום², ומותר להסתפר ולהתגלח לכבודו³. ואף שבימי ספירת העומר, אין מסתפרים

1. תקנת הרבנות הראשית לישראל בראשות הראשל"צ הגרב"צ מאיר חי עוזיאל והגרי"א הלוי הרצוג, בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 832 ואילך. ועיין שו"ת חתם סופר אורח חיים סימן קצא, חיי אדם כלל קנה סעיף מא, משני"ב תרפו ח, שו"ת יביע אומר חלק י אורח חיים סימן נג, שיחיד או ציבור שנעשה להם נס, יכולים לקבוע יום טוב באותו יום. ועיין שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא ד"ה עכ"פ יצא לנו לדינא, הגרס"צ נריה בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים (רקובר) עמ' פ ואילך, דבר חברון מועדים עמ' קכט ואילך.
2. החלטת הרבנות הראשית תש"י, נדפס בספר הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שפג.
3. עיין הראשל"צ הגר"י ניסים בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שלד ואילך, שיחות הרב צבי יהודה ארץ ישראל עמ' 262 והערה 26, הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 790-789 הערות 86-87, בשם הגרצ"פ פרנק, הגר"א אונטרמן, הגר"ש גורן והגר"א שפירא, דבר חברון מועדים עמ' קכה, שחר אהללך חלק ג סימן לו, שמותר להסתפר ביום העצמאות. ועיין שו"ת ישכיל עבדי חלק ו סימן י סעיף ב אות ז, ומכמי עוזיאל חלק ה סימן תל, והרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 878 הערה 83, בשם הגר"מ אליהו, שחולקים. ועיין מועד לכל חי לגר"ח פלאגי סימן ו אות ח, שהתיר לתושבי איזמיר שקבעו את יום ח' באייר ליום טוב בגלל נס שאירע להם, להתגלח ביום זה. ועיין דבר חברון מועדים עמ' קכה הערה 2, שעדיף להתגלח כמה שיותר סמוך לכניסת היום, אך מותר להתגלח לכבוד היום כבר מחצות היום שלפניו, ועיין שחר אהללך חלק ג סימן לז, שמותר להתגלח מזמן מנחה קטנה, ויש פנים לומר שכבר מזמן מנחה גדולה, ועיין הלכות יום העצמאות לגר"מ שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים ושמחו, שמותר להסתפר מפלג המנחה.

ואין מתגלחים, מותר להסתפר ולהתגלח לכבוד יום העצמאות, כיוון שיום זה נקבע בתור יום הודאה ושמחה לכל ישראל⁴.

תפילת ערבית ואמירת הלל בלילה

מתפללים תפילת ערבית חגיגית בבית הכנסת ברוב עם, ומוסיפים בה פרקי הודאה על גאולתנו ופדות נפשנו, כפי שמודפס בסידורים⁵.

אין אומרים הלל בלילה⁶, כיוון שזמנו של ההלל הוא ביום, כמו שנאמר בהלל: "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בּוֹ"⁷. ויש הנוהגים לומר הלל גם בליל יום העצמאות⁸, אך אין לברך על הלל זה⁹.

4. הראשל"צ הגר"י ניסים בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שלד.
5. עיין ישכיל עבדי חלק ו סימן י סעיף ב, והגרמ"צ נריה בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' רסה, ושו"ת דבר יהושע חלק ב סימן צא, וביע אומר חלק ו סימן מב, ושחר אהלך חלק ב סימן כד, שאין לברך ביום העצמאות את ברכת "שהחיינו" על היום, ועיין ישכיל עבדי שם, והגרמ"צ נריה שם, שאחד הטעמים לכך הוא שברכת "שהחיינו" על עיצומו של יום תוקנה רק ביום שהוא אסור במלאכה וניכרת בו קדושת היום, ועיין יביע אומר שם סוף אות ד, שזו הייתה דעתם של כל נשיאי הרבנות הראשית לישראל וחבריהם, ביניהם: הגרא"ה הרצוג והגרצ"פ פרנק, ועיין שו"ת משפטי עוזיאל חלק ח סימן כג, ושו"ת קול מבשר חלק א סימן כא אות ד ואילך, ותורת המועדים עמ' 591 ואילך, ודבר חברון מועדים עמ' קכו, שסוברים שיש לברך "שהחיינו" על יום העצמאות. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שהרבנות הראשית לא תיקנה ברכת "שהחיינו", אך היו שהורו לברכה.
6. הגר"א שפירא בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 902, צניף מלוכה עמ' 111, שו"ת באהלה של תורה חלק ד סימן כא, שחר אהלך חלק א סימן א.
7. תהלים קיח כד. מגילה כ ב, שו"ת חיים שאל חלק ב סימן יא.
8. תורת השבת והמועד לגר"ש גורן עמ' 419 ואילך, אך רוב גדולי ישראל חלקו עליו. ועיין דבר חברון מועדים עמ' קכו, שיש לומר הלל בלילה ללא ברכה.
9. הגר"א שפירא בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 902, עיין שו"ת הרב הראשי לישראל תשמ"ח-תשמ"ט עמ' 33, שו"ת באהלה של תורה חלק ד סוף סימן כא. ועיין להלן שיש סוברים שאין לברך גם על אמירת ההלל ביום.

סעודה

נוהגים לקיים סעודה לכבוד יום העצמאות¹⁰, ועוסקים בה בעניינו של יום¹¹.

תפילת שחרית ואמירת הלל

בפסוקי דזמרה של תפילת שחרית, נוהגים להוסיף את הפרקים שאומרים בשבתות ובימים טובים, כדי להרבות בדברי שבח והודאה לה'; ולאחר שירת הים ממשיכים ב"ישתבח", כשאר ימות החול¹². את שירת הים נוהגים לומר בשירה, או פסוק – פסוק על ידי שליח הציבור והקהל¹³.

לאחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם¹⁴. יש סוברים שיש לומר הלל בברכה¹⁵, שכן אמרו חכמים: "נביאים שביניהם תקנו להן לישראל, שיהו אומרים

10. עיין הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שנ-שנב. ועיין שחר אהלך חלק ג סימן לה, והמחזיר שכניתו לציון חלק א עמ' 188, שסעודה זו נחשבת סעודת מצווה.

11. עיין שפת אמת לרבי משולם שרגא הלפרין פרשת בשלח ד"ה יובאר עוד (מהדורת תשע"ד) עמ' שכג, בשם רבי אלימלך מליד'נסק, "שעל ידי שמספרים בטובות ובנפלאות שעשה ה' יתברך, נמשך וניתוסף נפלאות וטובות יותר גדולים".

12. סידור בית מלוכה עמ' נז, סידור גואל ישראל עמ' 102, וכן המנהג. ועיין נפש הרב עמ' צד, ושחר אהלך חלק ג סימן לד, שהסתייגו ממנהג זה.

13. החלטת הרבנות הראשית בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שנג, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

14. החלטת הרבנות הראשית תשל"ד בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שפח-שפט. ועיין במקורות דלהלן. המנהג המקובל הוא לומר את ההלל מיד לאחר חזרת שליח הציבור, אך עיין שו"ת ישכיל עבדי חלק ו סימן י אות ח, שסובר שאין לומר את ההלל לאחר חזרת שליח הציבור, וזאת על פי הקבלה, ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק א סעיף יב, שטוב לאמרו אחרי קדיש 'תתקבל', ועיין יביע אומר חלק ו סימן מא אות ו, שאין למחות ביד האומרים את ההלל מיד לאחר חזרת הש"ץ. כיוון שהקפדה שלא להפסיק בין חזרת שליח הציבור ל"אשר" היא על פי הקבלה, ואין למחות ביד מי שאינו מדקדק בעניין שיסודו רק על פי הקבלה. ונראה שטעם מנהג העולם לומר את ההלל לאחר חזרת הש"ץ הוא שדברי אותם גדולים אומרים לפי שיטתם, שאין חובה גמורה לומר הלל ביום העצמאות, ולכן אמירתו היא הפסק בין חזרת הש"ץ ל"אשר", אך לסוברים שחובה לומר הלל ביום העצמאות, ניתן לומר את ההלל לאחר חזרת הש"ץ ואין בכך הפסק, כפי שבשאר ימים שבהם יש חובה לומר בהם את ההלל, אומרים אותו מיד לאחר חזרת שליח הציבור, ואין בכך הפסק.

15. שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא (אם יסכימו לכך רוב גדולי הרבנים), דת ומדינה לגר"ח

הלל על כל צרה וצרה שלא תבא עליהם, ולכשנגאלים אומרים אותו על גאולתם"¹⁶, וכיוון שביום העצמאות נגאלנו ונושענו מצרה, יש לומר ביום זה הלל בברכה¹⁷. עוד אמרו חכמים שיש לקבוע סדר הודאה על הצלה ממוות לחיים, ודבר זה נלמד בדרך של 'קל וחומר' מגאולת מצרים: "ומה מעבדות לחירות (-גאולת מצרים) אמרין שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן?!". לכן, כיוון שביום העצמאות חוגגים את הניצחון במלחמת השחרור, ועל ידו ניצלנו ממוות לחיים, יש לומר בו הלל בברכה¹⁸. ויש סוברים שאין לומר הלל בברכה ביום העצמאות¹⁹, כיוון שהניצחון לא התרחש ביום העצמאות, אלא בו רק התחילה מלחמת השחרור²⁰.

הלוי עמ' 102, תורת המועדים (תשכ"ד) עמ' 582, דבר חברון מועדים עמ' קכו, שחר אהלך חלק א סימנים ב-ח. ועיין שחר אהלך חלק א סימן ט שנטה לומר שיוצאות ספרד לא תברכנה על ההלל ביום העצמאות. כיוון שזו מצווה התלויה בזמן, ועיין הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו, שיוצאות ספרד תברכנה על ההלל ביום העצמאות, והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שרוב יוצאות ספרד לא נוהגות לברך על ההלל, אך ישנן יוצאות ספרד שנוהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא (עיין ציץ אליעזר חלק ט סימן ב).

16. פסחים ק"ז א.

17. שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא, דבר חברון מועדים עמ' קכו.

18. שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא, תורת המועדים (תשכ"ד) עמ' 578.

19. משפטי עוזיאל חלק ח סימן כג, ישכיל עבדי חלק ו אורח חיים סימן י סעיף א, שבט מיהודה חלק ב סימן נט, נפש הרב עמ' צו, הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 886 ועמ' 982, בשם הגר"ש ישראל, הגר"א שפירא בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 902, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק א סעיף יב, יביע אומר חלק ו סימן מא, שם"ש ומגן חלק ג סימן סג וסימן סו. ועיין שם"ש ומגן שם ושם, שבמקום שנהגו לברך, יישארו במנהגם, כיוון שבמקום מנהג, אין אומרים 'ספק ברכות להקל'.

20. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א בביאור דעה זו, ועיין ישכיל עבדי חלק ו סימן י סעיף ב אות ג. ועיין שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא אות א שכתב: "ויפה כיוונו המנהיגים שקבעו את היום הזה דוקא, אשר בו היה עיקר הנס שיצאנו מעבדות לחירות על ידי הכרזת העצמאות, ואלמלא נעשית ההכרזה באותו היום והיתה נדחית ליום אחר אז היינו מאחרים את המועד ולא היינו משיגים את ההכרה וההסכמה של המעצמות הגדולות שבאומות העולם, כידוע, ונס זה משך אחריו גם את הנס השני של הצלה ממות לחיים הן במלחמתנו נגד הערבים בארץ ישראל והן הצלת יהודי הגולה מיד אויביהם במקומות מגוריהם שעלו לארץ ישראל ובא על ידי כך הנס השלישי של קיבוץ גלויות". ועיין לנתיבות ישראל חלק א מאמר לז' "לתוקף קדושת יום עצמאותנו" אות ב (תשע"א) עמ' רסז, שמבאר מדוע יום ההודאה נקבע דווקא בה' באייר, יום עצמאותנו".

לאחר אמירת ההלל, נוהגים לקרוא פסוקים מספר ישעיהו העוסקים בביאת המשיח ובגאולה השלישית²¹, ולאחר מכן אומרים תפילה לשלום המדינה ותפילה לשלום חיילי צה"ל²².

אין אומרים תחנון ביום העצמאות, וכן אין אומרים את הפרק "לְמַנְצֵחַ וכו' יַעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה" שקודם "ובא לציון", כיוון שיום העצמאות אינו יום צרה²³.

אף שהניצחון במלחמה אירע עשרה חודשים לאחר מכן. ועיין יביע אומר חלק ו סימן מא אות ד, שאין לומר הלל בברכה ביום העצמאות, כיוון שיש סוברים שאומרים הלל רק על נס שיוצא מגדר הטבע, והישועה שהייתה ביום העצמאות ובניצחון במלחמת השחרור, הייתה ישועה כפי דרך הטבע, והגר"י אריאל שליט"א הקשה על זה, שבפורים היה מקום לומר הלל, למרות שבפשוטו, הגאולה הייתה בדרך הטבע, ועיין יביע אומר שם, מה שכתב בעניין זה, ועיין יביע אומר שם אותיות א-ג, שאין לומר הלל בברכה, כיוון שתקנת הנביאים לומר הלל היא רק כאשר כל עם ישראל נושע מצרה, וביום העצמאות, לא כל עם ישראל נושע מצרה, ועיין הגר"י גרשוני בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' קסז, ושחר אהללך חלק א סימן ג אות ה, שיושבי ארץ ישראל נחשבים לעניין זה לכלל ישראל, ועיין הגרס"צ נריה בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' קפג ואילך, שמאורע בעל חשיבות כלל ישראלית נחשב ישועה לכל עם ישראל, ועיין שחר אהללך שם, שהאריך בזה. ועיין ישכיל עבדי חלק ו אורח חיים סימן י סעיף א אות ז, ויביע אומר שם אות ה, שאין לומר הלל בברכה ביום העצמאות, כיוון שעוד לא נושענו לגמרי מצרה, שכן אנו מוקפים באויבים שמתנכלים לנו ורוצים להשמידנו, ודומה הדבר לחולה שהוטב מצבו, שאינו מברך ברכת "הגומל" כל עוד לא החלים לגמרי, ועיין שחר אהללך חלק א סימן ה, שהקשה על דבריו שגם בחנוכה היו עוד מלחמות כבודות לאחר חנוכת המקדש, ואף על פי כן תיקנו לומר הלל בחנוכה.

21. עיין הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 841, שהגרא"י אונטרמן ייסד מנהג זה.

22. סידור גואל ישראל עמ' 145, סידור בית מלוכה עמ' צה.

23. החלטת הרבנות הראשית לישראל בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 835. ועיין התקופה הגדולה עמ' רכז-רכח, שאדם שמתפלל במקום שמנהגי התפילה שונים ממנהגו, יתפלל כמנהגו בצנעה ולא יעורר מחלוקות ומדמים. ועיין שו"ת קול מבשר חלק א סימן כא ד"ה עכ"פ יצא לנו לדינא, פסקים וכתבים לגר"א הרצוג או"ח חלק ב סימן קה עמ' תעה ד"ה והנה להלכה למעשה, שחר אהללך חלק ב סימנים יג יד, שאין להתענות ביום העצמאות, ועיין לנתיבות ישראל חלק ג עמ' עד, שחולק.

מוזיקה וריקודים

מותר לרקוד ולשמוע מוזיקה ביום העצמאות, אף שנמנעים מכך בימי ספירת העומר, כיוון שיום העצמאות הוא יום הלל והודאה.²⁴

יום העצמאות מוקדם או נדחה

כאשר יום העצמאות חל בימים שישי או שבת, מקדימים את יום העצמאות ליום חמישי, כדי למנוע חילול שבת בטקסים הממלכתיים של יום העצמאות. כמו כן, כאשר יום העצמאות חל ביום שני, מאחרים אותו ליום שלישי, כדי למנוע חילול שבת בטקסי יום הזיכרון.²⁵

לומדים שיש לשנות את זמן אמירת ההלל ומנהגי החג של יום העצמאות כדי למנוע חילול שבת, ממצוות קריאת מגילה בפורים. כאשר פורים חל בשבת, אין קוראים את המגילה בשבת אלא מקדימים את קריאתה ליום שישי. הטעם לכך הוא חששם של חכמים שאדם שאינו יודע לקרוא את המגילה ייקח את המגילה בידו בשבת וילך לחברו שיודע לקרואה, כדי שילמד אותו לקרוא כראוי, ויעבור בכך על איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.²⁶

24. שו"ת שבט מיהודה חלק ב סימן נח, מכתבי הגר"ש גורן, הגר"א שפירא והגר"ם אליהו בתוך הרבנות הראשית לישראל חלק ב עמ' 877 הערה 79. עיין הגר"י ניסים בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שלד ואילך, והלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו, ושחר אהלך חלק ג סימן לט, שמתירים להתחתן ביום העצמאות, ועיין שו"ת ישכיל עבדי חלק ו סוף סימן י, ושו"ת שבט מיהודה חלק ב סימן ס, בשם החזון איש, שחולקים, והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו, שברוב הרבניות, אין עורכים חופות ביום העצמאות. ועיין הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו, שהנהגים לומר קידוש לבנה לאחר שעברו שלוש יממות מהמולד, יכולים לומר קידוש לבנה במוצאי יום העצמאות, ואינם צריכים לחכות למוצאי שבת.

25. עיין שו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן עג אות א, שכך קבעה הכנסת על פי דרישת הרבנות הראשית לישראל, הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו. ועיין שו"ת באהלה של תורה שם, ושחר אהלך חלק ב סימן כה, שבשנים אלו מקדימים או מאחרים בהתאם את אמירת ההלל ואת שאר מנהגי היום. ועיין קונטרס ויתבוננו חסדי ה' עמ' 6, בשם הגר"א שפירא, ושו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תקלב.

26. מגילה ד ב, ורש"י סוכה מג ד"ה ויעבירונו.

כך גם ביום העצמאות, כאשר קיומו ביום ה' אייר עלול לגרום לחילול שבת, מקדימים או מאחרים אותו²⁷.

בשנים שבהן מקדימים או מאחרים את יום העצמאות, נוהגים קצת שמחה ביום ה' באייר, ואין אומרים תחנון בו, וגם לא במנחה שלפניו²⁸.

27. שו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן עג. ועיין שם, שאף שאין חשש שאמירת ההלל תגרום לחילול שבת, יש להקדים או לאחר את ההלל, כיוון שאם לא יעשו כן, כל התקנה של הקדמת יום העצמאות עלולה להתערער, כי יתברר שהרבנות הראשית לישראל, שהיא שיזמה את הקדמת יום העצמאות או דחייתו, ממשיכה לחגוג את יום העצמאות בתאריך המקורי שלו, ועוד שההפרדה בין הציבור הדתי לציבור שאינו דתי בחגיגות היום, עלולה לפתוח פתח להפרדת הדת והמדינה, והדבר סותר את עיצומו של יום העצמאות.

28. באהלה של תורה חלק ב סימן עג אות ה, הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו. וכתב לנו הגר"י אריאל שליט"א שבשנים אלו, גם מנהגי האבלות אינם נוהגים בה' באייר, ומותר להסתפר ולשמוע שירים ביום זה, ועיין הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג שם, שכתב כן, ועיין שחר אהללך חלק ג סימן מא. ועיין שו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן עד, שבשנים בהם ה' באייר חל בשבת, יוצאי אשכנז יאמרו "אב הרחמים" בשבת, כיוון שבחודש אייר אומרים "אב הרחמים" גם בשבתות שיש בהן חגיגות, כגון בשבת מברכים, ועיין הלכות יום העצמאות לגר"ם שטרנברג בתוך סידור יראו ישרים וישמחו, שחולק.

פרק ו ל"ג בעומר

הפסקת המגפה בל"ג בעומר

בל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא מלמות¹, וביום זה התחיל רבי עקיבא ללמד תורה את תלמידיו החדשים – רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בן שמוע, והם מילאו את כל ארץ ישראל תורה², ועל ידם העולם התקיים³. לכן נוהגים להרבות קצת בשמחה בל"ג בעומר, ואין אומרים בו תחנון, ולא במנחה שלפניו⁴.

1. עיין טור סימן תצג. ועיין שער הכוונות עניין ספירת העומר דרוש יב, שתלמידי רבי עקיבא מתו דווקא בימים אלו, משום שימים אלו הם ימי דין, ובל"ג בעומר, שבו פסקו מלמות, מתגלה סידת הרחמים, ולכן הוא יום של שמחה.
2. טוב עין (לחיד"א) סימן יח אות פז, ועיין בנין אב שיחות ומאמרים חלק ג עמ' קעה. ועיין שו"ת חתם סופר יורה דעה סימן רלג, שכתב טעם אחר לכך שאין אומרים תחנון בל"ג בעומר, והוא שביום השלושים ושלושה ליציאת מצרים, התחיל לרדת מן לבני ישראל במדבר, וראוי לעשות לזה זכר טוב.
3. משנת חסידים למקובל רבי עמנואל חי ריקי מסכת אייר פרק א אות ו (מהדורת תשנ"ח) עמ' תקיג.
4. רמ"א תצג ב, ומשנ"ב שם. ועיין ערוך השלחן תצג ה: ל"ג בעומר מוחזק לנו ליום טוב, ומרבים בו קצת בסעודות.

הילולא דרשב"י

ל"ג בעומר הוא גם 'יום ההילולא' של רבי שמעון בר יוחאי⁵. פירוש המילה 'הילולא' הוא שמחת חתונה, ול"ג בעומר נקרא כן כיוון שרבי שמעון בר יוחאי ציווה על תלמידיו לשמוח ביום זה⁶ – יום פטירתו⁷, שכן בו התירו לו לגלות סודות עליונים ונשגבים בתורת הקבלה, שלא הייתה לו רשות לגלותם קודם לכן⁸. על כן ביום זה יש לשמוח בשמחתו של רבי שמעון בר יוחאי. וכך מסופר בזוהר הקדוש על יום פטירתו – שבאותו היום ניתנה לו רשות לגלות סתרי תורה רבים ורבתה השמחה מאוד, והיו פניו מאירים עד שלא ניתן היה להסתכל בהם ואש ליחכה סביבו, ורק אחר שסיים לגלות כל מה שניתנה לו רשות לגלותו, שקעה החמה ועלתה נשמתו למרום⁹.

בשעת הלוויה של רבי שמעון בר יוחאי יצאה בת קול מהשמים ואמרה: "הכנסו ובואו להילולא של רבי שמעון, זה האיש מרעיש הארץ, מרגיז ממלכות, כמה מקטרגים ברקיע נשקטים ביום הזה בשבילו, זהו רבי שמעון בן יוחאי שאדונו

5. ח"י אדם קלא יא, ערוך השולחן תצג ז, כף החיים תצג כז, חזון עובדיה יום טוב עמ' רעג. ועיין אנציקלופדיה תלמודית ערך ל"ג בעומר פרק א.
6. שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב ד"ה גם העיד (סובא בקצרה במגן אברהם קלא יז): "גם העיד הרב אברהם הלוי שהיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון נחם ה' אלקינו את אבלי ציון וכו', וגם בהיותו בל"ג בעומר במירון אמר נחם וכו', ואחר שגמר העמידה אמר לו מורי ד"ל (-האר"י הקדוש) כי ראה בהקייץ את רבי שמעון בר יוחאי ע"ה עומד על קברו, ואמר לו: אמור אל האיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמחתינו?", ועיין שם, שרבי אברהם הלוי נענש על כך. ועיין מורה באצבע סימן ח אות רכג.
7. ברכי יוסף תצג אות ד (ועיין מראית העין ליקוטים סימן ז אות ח), בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ל"ג בעומר, שו"ת דברי נחמיה (גינזבורג) אורח חיים סימן לד אות ז, פרי צדיק ויקרא ל"ג בעומר וסיום הש"ס אות א. ועיין אנציקלופדיה תלמודית ערך ל"ג בעומר הערה 18, ובמקורות שצוינו שם, שיש חולקים וסוברים של"ג בעומר אינו יום פטירת רבי שמעון בר יוחאי.
8. עיין תחילת האדרא זוטא, ושו"ת מהר"א אשכנזי סימן נט ד"ה הגם, ושער יששכר אייר מאמר גל עיני אות כג.
9. אדרא זוטא האיזנו דף רצא ב ואילך.

משתבח בו בכל יום¹⁰. ובכל שנה בל"ג בעומר מתעוררות ההארות שהיו בזמן הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי, והמקטרגים שוקטים בזכותו¹¹.

שמחת רבי שמעון בר יוחאי היא שמחת גילוי סודות התורה. ואף שאין כל אדם ראוי ללמוד חכמה זו, כל ישראל שייכים אליה, ומתעלים על ידי יחידי הסגולה שלומדים אותה¹², וכולם שמחים בה ויודעים שמעלתה רמה ונשגבה, ובזכותה תבוא הגאולה השלמה¹³. ואכן, מאות אלפי יהודים עולים בל"ג בעומר לקבר רבי שמעון במירון, ושירים ורוקדים שם לכבוד התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי ולכבוד תורתו ושמחים שם שמחה רבה¹⁴, ורבים נושעו בזכות התפילות על ציונו הקדוש¹⁵.

מנהגי היום

יש הנוהגים ללמוד בליל ל"ג בעומר מאמרים העוסקים בשבח רבי שמעון בר יוחאי¹⁶.

10. פירוש הסולם לאדרא זוטא מאמר הסתלקות רבי שמעון בן יוחאי אותיות ר-רא.
11. שו"ת מהר"א אשכנזי סימן נט ד"ה הגם.
12. אורות הקודש חלק א עמ' פו.
13. עיין הקדמת רבי חיים ויטאל לעץ חיים ד"ה עוד כתב.
14. עיין שער המועדים (ספטימוס) עמ' קו, בשם הגר"ח קנייבסקי, שאף שמנהגי האבלות נוהגים עדיין בליל ל"ג בעומר, נוהגים לרקוד ולשיר בליל ל"ג בעומר לכבוד רבי שמעון בר יוחאי, ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תנא, שכיון שהותרו ריקודים ומחולות לכבוד רבי שמעון בר יוחאי, הותרו לגמרי.
15. עיין באר החיים (בידרמן) ספירת העומר ל"ג בעומר שבועות עמ' קכז ואילך.
16. מורה באצבע סימן ח אות רכג, כף החיים תצג כז, חזון עובדיה יום טוב עמ' רעג. ועיין ספר הלולא רבא בו מפורט סדר לימוד ל"ג בעומר, ועיין מסע מירון (לנדוי) עמ' קלה ואילך, המפרט סדרי לימוד נוספים ל"ג בעומר.

נוהגים להדליק מדורות בל"ג בעומר לכבוד רבי שמעון בר יוחאי¹⁷, לרמוז לסתרי התורה המאירים את העולם, שהתגלו על ידי רבי שמעון בר יוחאי¹⁸; ועוד יש בכך זכר לנס המובא בזוהר הקדוש, שרבי שמעון בר יוחאי לא נתן רשות לשמש לשקוע בזמנה ביום פטירתו, כדי שיוכל לגלות עוד מסודות התורה לפני פטירתו, ומשום אותו אור יום שנוסף, מרבים אור ביום זה¹⁹.

הדלקת המדורות היא לכבוד רבי שמעון בר יוחאי, לכן ראוי לעסוק סביב המדורה בדברי תורה הקשורים לדמותו ולתורתו. רבים נוהגים לזמר סביב המדורה שירים ופיוטים לכבוד רבי שמעון בר יוחאי. ויש להיזהר שלא לכלות את הזמן סביב המדורה בבטלה המביאה לידי חטא, ושלא לגרום לעירוב אסור בין גברים לנשים, שהרי דברים אלו פוגעים בכבוד רבי שמעון בר יוחאי, וגורמים לו צער²⁰.

רבים עולים בל"ג בעומר לקברו של רבי שמעון בר יוחאי במירון ומרבים שם בשמחה, שירות ותשבחות²¹. וגדולה מאוד מעלת מקום קבורתו של רבי

17. ספר ארץ ישראל (טוקצ'נסקי) סימן יח סעיף ג, ועיין בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ל"ג בעומר אות ג ואות ו. ועיין חוט שני ראש השנה עמ' תכ, שצריך להיזהר מאוד שמדורות ל"ג בעומר לא תגרוסנה לשריפה חלילה.

18. בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ל"ג בעומר אות ג.

19. בני יששכר שם אות ו. ועיין פרדס אליעזר על ל"ג בעומר פרק ו עמ' ריג ואיך, טעמים נוספים למנהג זה.

20. עיין יערות דבש חלק ב דרוש יא ד"ה וקאמר הנביא: "וראוי לכל איש הירא וחרד לשום אל לבו יום ההוא לשוב בתשובה, כי זכות רשב"י מסייעת להבא לטהר, ולא לבלות זמן בהבלי עולם, אשר הוא לצדיק לצער", ועיין ותלמודו בידו מועדים עמ' רצה.

21. עיין שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב ד"ה ענין מנהג: ואוכלים ושותים ושמחים שם, עיין עטרת זקנים תצג, משנת חסידים למקובל רבי עמנואל חי ריקי מסכת אייר פרק א אות ו (מהדורת תשנ"ח) עמ' תקיג; ואם דר בארץ ישראל ילך לשמוח על קברו ושם ישמח שמחה גדולה, עיין ספר ארץ ישראל (טוקצ'נסקי) סימן יח סעיף ג. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' רעד, שאם הצניעות אינה נשמרת שם כראוי, עדיף להימנע מעלייה למירון בל"ג בעומר. ועיין חוט שני יום טוב עמ' רצא, בשם החזון איש, ואשרי האיש פרק סה סעיף טז, שאין לבטל תורה כדי לנסוע למירון, ועיין שערי הלכה ומנהג לאדמו"ר מלובביץ' חלק ב עמ' קסה, שחולק, ועיין שו"ת ברכת יהודה (ברכה) חלק ז סימן פד, שגדולי ישראל בדורות קודמים נהגו לעלות לקבר רשב"י במירון, ולא חששו לביטול תורה. ועיין תורת חיים הנהגות ופסקי הגר"ח זוננפלד עמ' 93, שהגר"ח זוננפלד היה נוהג לעלות למירון בל"ג בעומר, וכן נהג הגר"ם אליהו, ועיין ילקוט

שמעון בר יוחאי, עד שמסופר על רבי חיים בן עטר, בעל אור החיים הקדוש, שכאשר עלה למירון בל"ג בעומר ירד מהחמור בתחתית ההר ועלה לציונו הקדוש בזחילה על ידיו ורגליו, תוך שהוא קורא "היאך אני השפל נכנס למקום אש שלהבת, למקום שהקדוש ברוך הוא וכל פמליה של מעלה וכל הצדיקים נמצאים בו"²².

רבים נוהגים לערוך 'חלאקה' (תספורת ראשונה בגיל שלוש) לילדים בל"ג בעומר במירון, ומתפללים על הילד שיגדל בתורה וביראת שמים²³.

יש הנוהגים לירות בחץ וקשת בל"ג בעומר. טעם מנהג זה הוא שהקשת הנראית בענן היא אות ברית שלא ייחרב העולם, ובדורו של רבי שמעון בר יוחאי לא נראתה הקשת בענן, כיוון שרבי שמעון בר יוחאי הגן על דורו ולא היה צריך אות שהעולם לא ייחרב. ולכן יורים בל"ג בעומר בחץ וקשת, לעשות זכר לכך²⁴. ויש משערים שמנהג זה קשור למרד בר כוכבא ולתלמידי רבי עקיבא שהשתתפו בו²⁵.

יוסף (תשע"ט) עמ' תקה ועמ' תקיב, ועיין נטעי גבריאל פסח חלק ג פרק נט סעיף ג, שהיו מגדולי ישראל שהרשו לתלמידי ישיבותיהם לעלות למירון בל"ג בעומר, והיו שמנעו זאת, וכל הלבבות דורש ה'.

22. כבוד מלכים (הלר) עמ' לו (מהדורת תשע"א).

23. עיין ספר ארץ ישראל (טוקצ'ניסקי) סימן יח סעיף ג. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תקמח ואילך, שהביא לכך מקורות רבים.

24. בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ל"ג בעומר אות ד, בשם רבי מנחם מנדל מרימינוב. ועיין פרדס אליעזר על ל"ג בעומר פרק ז עמ' רלא ואילך, טעמים נוספים למנהג זה.

25. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והוסיף שאולי גם המנהג להדליק סדורות בל"ג בעומר קשור לעניין זה.

פרק ז יום ירושלים

ביום כ"ח באייר תשכ"ז זכינו בחסד ה' לחדש את ריבונותנו על ירושלים המקודשת, הכותל המערבי ומקום המקדש. במשך תשע-עשרה שנות קיומה של מדינת ישראל הייתה ירושלים חצויה – חצייה בריבונות ישראל וחצייה בריבונות ירדן. מקום המקדש והכותל המערבי – שריד בית מקדשנו, המקום שממנו לא זזה השכינה – היו בריבונות ירדן, ולא יכולנו לגשת לכותל ולהתפלל בו. גם חלקי ארץ מרכזיים כחברון, קבר רחל, יהודה ושומרון, חבל עזה, הגולן ועוד, לא היו בידינו. בשנת התשע עשרה להקמת המדינה, מדינות ערב כרתו ברית צבאית וגמרו אומר להשמידנו. בחסדי ה' הגדולים צבא ההגנה לישראל יצא להשיב מלחמה שערה, ניצח במלחמה, ותוך שישה ימים שחרר חבלי מולדת ובלבם את ירושלים עיר הקודש, הכותל המערבי ומקום המקדש.

מלחמת ששת הימים

מדינות ערב לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל, במשך תשע עשרה שנות קיומה. הם ניסו לפגוע בה ללא הרף, ואגרו נשק כדי להשמידה. בה' באייר תשכ"ז, כשלושה שבועות לפני תחילת מלחמת ששת הימים, הפרה מצרים את ההסכם שנחתם עמה, והכניסה את צבאה לחצי האי סיני, שעל פי ההסכמים היה שטח מפורז בשליטת האו"ם. מדינת ישראל פנתה לעזרת ארצות הברית ושאר מדינות העולם, בבקשה שיקיימו את

התחייבותם להגן על ישראל במקרה שמצרים תכניס כוחות צבא לחצי האי סיני, וכלם השיבו את פניה ריקם. כאשר מדינות ערב נוכחו שמדינות העולם אינן נחלצות לעזרת מדינת ישראל, כרתו ביניהם מצרים, סוריה, ירדן ועיראק ברית צבאית, שמטרתה להשמיד את מדינת ישראל, והחלו לקדם את כוחותיהם לעבר גבולות מדינת ישראל.

לצבאות מדינות ערב היה יתרון גדול על צה"ל, בגודלם ובכלי הנשק שלהם. מנהיגיהם דיברו בגלוי על כוונתם להשמיד את מדינת ישראל, והחרדה במדינת ישראל הייתה גדולה. ההערכות היו קשות מאוד והוכשרו הרבה בתי קברות. רבים חששו שעומדת להתרחש במדינת ישראל 'שואה שנייה' חלילה!¹

מלחמת ששת הימים נפתחה בתקיפת פתע אווירית של ישראל על חילות האוויר של מצרים, סוריה וירדן. כמעט כל מטוסי חיל האוויר השתתפו בתקיפה זו, ותוך שעות ספורות הושמדו יותר מארבע-מאות מטוסים של האויב. במבצע זה השיגה ישראל עליונות אווירית, והוא הכריע את כל מהלך המלחמה. יד ה' התגלתה בתקיפה מופלאה זו – בדרך פלא הגיעו המטוסים ליעדם מבלי שנתגלו, השמידו את מטוסי האויב, וכמעט כולם חזרו בשלום לבסיסם. תוך זמן קצר יצאו מטוסי חיל האוויר לגלי תקיפה נוספים, ואף ש'גורם ההפתעה' כבר לא היה קיים, הצליחו מטוסינו להשלים את משימותיהם ולשוב לבסיסם בשלום. וכך כבר ביום הראשון למלחמה חדלו חילות האוויר של מצרים, סוריה וירדן להתקיים.²

ישראל עשתה ככל שביכולתה כדי למנוע מלחמה אזורית כוללת. לשם כך שלחה ישראל שדר למלך ירדן, ובו התחייבה שלא תפגע בירדן אם זו לא תצטרף למלחמה. מלך ירדן דחה את בקשת ישראל, וביום הראשון למלחמה תותחים ירדניים פתחו בהפגזה כבדה על ירושלים. ישראל

1. עיין מגילת ששת הימים לד"ר חגי בן ארצי עמ' 18-13.

2. עיין מגילת ששת הימים עמ' 25 ואילך. ועיין שם נספח ב עמ' 35, על הניסים המופלאים שהתרחשו בתקיפה זו.

נאלצה להשיב מלחמה שיערה ולתקוף את ירדן. יד ההשגחה העליונה סובבה כל זאת – בזכות התעקשותו של מלך ירדן להצטרף למלחמה, זכינו לשחרר את ירושלים ואת שטחי יהודה ושומרון.³

הניצחון על צבאות ערב היה מהיר ומוחץ. ביום הראשון ללחימה, כ"ו באייר, שוחרר חבל עזה, בכ"ז באייר שוחרר השומרון, בכ"ח באייר שוחררו ירושלים והר הבית, בכ"ט באייר שוחררו חברון והרי חברון, קבר רחל ומערת המכפלה, בא' בסיוון שוחרר חצי האי סיני, ובב' בסיוון, היום השישי למלחמה, שוחררה רמת הגולן.⁴

יד ה' נראתה בגלוי במלחמה זו, כאשר בזמן קצר כל כך הושג ניצחון כה מכריע ומוחץ, שאליו לא ציפה איש. לאחר המלחמה, הורגשה בכל העולם היהודי התעוררות עצומה של הודאה לה', והכרה בכך שיד ה' עשתה זאת.

שחרור ירושלים ומקום המקדש

גולת הכותרת של המלחמה הייתה שחרור ירושלים, הכותל המערבי והר הבית. ירושלים היא עיר הקודש, מקום המקדש, הנבואה, התורה והמלכות, העיר שאליה נשואות עיני עם ישראל בכל הדורות; היא בירת הנצח של עם ישראל ואורו של עולם. לאחר כאלפיים שנות גלות שבהן שלטו בה זרים, וגעגועיה ותקוות תקומתה נישאו בלב כל יהודי ויהודי מרחוק, בתפילתנו "ותחזינה עינינו בשובך לציון" – זכינו לשוב אליה. הקריאה "הר הבית בידינו" הרטיטה את הלבבות, וגרמה להתרגשות רבה אצל כל יהודי באשר הוא.

ירושלים מאחדת את הקדושה והמלכות: היא עיר הקודש והמקדש והיא גם עיר הבירה שלנו ומרכז שלטוננו המדיני – "מקדש מלך עיר מלוכה". היא מבררת שהייעוד השלם של עצמאותנו המדינית והממלכתית אינו

3. עיין מגילת ששת הימים עמ' 47 ואילך.

4. עיין מגילת ששת הימים עמ' 105.

להיות 'מקלט בטוח' לעם נרדף וחסר הגנה, אלא להופיע את חיי הקודש, ולבנות חיים לאומיים שלמים, המוארים באור תורה וקדושה; חיים שמביאים להשראת שכינה בארץ, חיים שבית המקדש הוא מרכזם.⁵

דיני היום

כ"ח באייר, יום שחרור ירושלים, נקבע על ידי הרבנות הראשית ליום הודאה ושמחה, על הישועה שנושענו במלחמת ששת הימים ועל שחרור ירושלים ומקום המקדש.⁶

אין אומרים ביום ירושלים ובתפילת מנחה שלפניו וידוי ותחנון,⁷ וכן אין אומרים את הפרק "לְמַנְצַח וכו' יַעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה" שקודם "ובא לציון" כיוון שיום ירושלים אינו יום צרה.⁸

נוהגים ללבוש בגדי שבת לכבודו של היום, להתגלח ולהסתפר לכבודו.⁹ מתפללים תפילת ערבית ברוב עם, ופותחים באמירת מזמורי ההודיה, כפי שמודפס בסידורים.¹⁰

בפסוקי דזמרה של תפילת שחרית, נוהגים להוסיף את הפרקים שאומרים בשבתות ובימים טובים, כדי להרבות בדברי שבח והודאה לה', וממשיכים

5. עיין זה היום עשה ה' עמ' רז ואילך, עיין דבר חברון מועדים עמ' קעג, קמעא קמעא עמ' 227. ועיין לדור ולדורות לראשון לציון הגר"י ניסים עמ' שנח, שירושלים היא מקום משכן השכינה, ובזמן חורבנה, וביחוד כשעם ישראל לא יכול היה לעלות אליה ולהיראות בה, כאילו ירד מסך והפריד בין עם ישראל לשכינה; ועם שובו של עם ישראל לירושלים, כאילו הוסר אותו מסך, ועיין לנתיבות ישראל חלק א (תשע"א) עמ' רמז: "וכאשר עם גידולו הנשגב של הקץ המגולה אשר לישוב הארץ וקיבוץ גלויות ושיבת בניה לתוכה, בשכלול שלטוננו עליה, מתעלה חזרת השכינה לציון".

6. החלטת הרבנות הראשית (תשכ"ח), נדפסה בתוך המחזיר שכינתו לציון חלק א עמ' 39.

7. החלטת הרבנות הראשית (תשכ"ח), נדפסה בתוך המחזיר שכינתו לציון חלק א עמ' 39.

8. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. עיין כף החיים תכט מ, שמנהיג יוצאי ספרד שלא לומר "למנצח" בכל יום שאין אומרים בו תחנון, ועיין פרי מגדים סימן קלא משבצות זהב ס"ק טו ד"ה אכתוב, שביום הנחשב ליום טוב, גם יוצאי אשכנז אינם אומרים "למנצח".

9. שו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תקלא.

10. עיין המחזיר שכינתו לציון חלק א עמ' 40.

ב"שתבח" כשאר ימות החול¹¹. לאחר חזרת הש"ץ, אומרים הלל שלם, ונחלקו הדעות אם יש לברך לפניו. יש סוברים שאין לברך לפני ההלל¹², ויש סוברים שיש לברך לפניו¹³. למעשה מועצת הרבנות הראשית הכריעה שיש לברך על ההלל¹⁴, וכך יש לנהוג¹⁵.

נוהגים לקיים סעודה לכבוד יום ירושלים¹⁶ ועוסקים בה בענייניו של יום¹⁷, וסעודה זו נחשבת סעודת מצווה¹⁸.

מקומם של יום העצמאות ויום ירושלים במערכת הזמנים

יום העצמאות ויום ירושלים חלים בחודש אייר, בין פסח לשבועות, והם מתאימים לזמנים אלו. חג הפסח הוא הזמן שבו נולד עם ישראל, וממנו סופרים את הימים לחג השבועות, שבו קיבלנו את התוכן והייעוד הרוחניים של חיינו. מתאים הדבר שכשבוע לאחר הפסח, המציין את לידת הגוף הלאומי, חל יום העצמאות, שבו אנו שמחים על תחיית הגוף

11. עיין שו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תקלא, סידור בית מלוכה עמ' נז.
12. שו"ת ישכיל עבדי חלק ח השמטות סימן ד שאלה ד אות ב עמ' קסט, הגר"ע יוסף בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים (תשמ"ה) עמ' שצב, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק א סעיף יב.
13. שו"ת שבט מיהודה חלק ב סימן נט וסימן סב, ארץ חמדה חלק א עמ' עא, דת ומדינה לגר"ח ד הלוי עמ' 88 ואילך, דבר חברון מועדים עמ' קכח.
14. הלכות יום העצמאות (תשמ"ה) עמ' שפז.
15. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.
16. החלטת הרבנות הראשית בנשיאות הגרא"י אונטרמן והגר"י ניסים בתוך הלכות יום העצמאות ויום ירושלים עמ' שנג, דבר חברון מועדים עמ' קכח.
17. עיין דבר חברון מועדים עמ' קכח. ועיין שפת אמת לרבי משולם שרגא הלפרין פרשת בשלח ד"ה ויבואר עוד (מהדורת תשע"ד) עמ' שכג, בשם רבי אלימלך מלידנסק, "שעל ידי שמספרים בטובות ובנפלאות שעשה ה' יתברך, נמשך וניתוסף נפלאות וטובות יותר גדולים".
18. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין חיי אדם כלל קנה סעיף מא: "מי שאירע לו נס, וכל שכן בני עיר, יכולין לתקן בהסכמה עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות אותו יום לפורים וכו', ונראה לי דאותה סעודה שעושין בשביל הנס, היא סעודת מצוה". ועיין שחר אהללך חלק ג סימן לה, והמחזיר שכינתו לציון חלק א עמ' 188.

פרק ז - יום ירושלים

הלאומי בדורותינו. וכשבוע לפני חג השבועות, שבו קיבלנו תורה, חל יום ירושלים, שבו אנו חוגגים את שחרור ירושלים ומקום המקדש, המציינים את הייעוד הרוחני והקדוש שלנו¹⁹.

19. מדרכי הכרם מועדים עמ' 402, קמעא קמעא עמ' 228 ואילך.

פרק ח חג שבועות

הימים שמראש חודש סיוון ועד לחג השבועות

הימים מראש חודש סיוון עד חג השבועות הם ימי שמחה¹; אין מספידים בהם², אין מתענים בהם ואין אומרים בהם תחנון³.

ימים אלו הם ימי שמחה משום שבהם התכונן עם ישראל לקבלת התורה. בראש חודש סיוון חנו בני ישראל בהר סיני. בחגיגה זו היו ישראל מאוחדים "כאיש אחד בלב אחד"⁴, ומכוח אחדות זו הם זכו לקבל את התורה⁵. למחרת ביום ב' בסיוון, מסר משה רבנו לעם ישראל את הייעוד האלוקי שלהם מאת ה': "וְהִיִּיתֶם לִי סֻגָּלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ, וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשִׁי"⁶. וכיוון שביום זה נאמר לעם ישראל שהוא עם סגולה,

1. ערוך השולחן תצד ז.
2. ארחות חיים (כהנא) תצד ו, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק א הערה ו.
3. רמ"א תצד ג ומשנ"ב שם, חזון עובדיה יום טוב עמ' שכג, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כא סעיף ג וסעיף ה.
4. עיין שמות יט ב, ורש"י שם.
5. מדרש הגדול שמות פרשת יתרו פרק יט פסוק ב, אור החיים שמות יט ב, באר מים חיים פרשת יתרו פרק יט פסוק א ד"ה ונראה כי חז"ל. ועיין ירושלים במועדיה שבועות עמ' עד, שהטעם להיותה של האחדות בעם ישראל תנאי לקבלת התורה הוא שהתורה ניתנה לכלל ישראל ולא לכל יחיד ויחיד בנפרד.
6. שמות יט ה-ו. משנ"ב תצד ח, ערוך השולחן תצד ז.

ונעשינו מיוחסים, יום זה נקרא "יום המיוחס"⁷. שלושת הימים שלאחר מכן, מג' סיוון עד שבועות, הם 'שלושת ימי ההגבלה'. בימים אלו עם ישראל התקדש והתטהר לקראת מתן תורה⁸.

ראוי לטבול במקווה לקראת החג⁹, זכר לחיוב שהיו כל ישראל מחויבים בזמן שבית המקדש היה קיים, לטהר את עצמם כדי שיוכלו לעלות לבית המקדש¹⁰, וזכר לטבילה שטבלו אבותינו בערב שבועות, לקראת קבלת התורה¹¹.

חג מתן תורה

חג שבועות הוא חג מתן תורה. ביום זה בחר בנו ה', רוממנו מכל עם ונתן לנו במעמד גדול ונורא את התורה, שהיא כלי חמדתו. מפליא שהיותו של שבועות חג מתן תורה לא נכתב בתורה בפירוש בשום מקום. מוזכר בתורה שחג השבועות הוא "חַג הַקִּצִּיר"¹², מוזכר גם שהוא "יום הַבְּפוּרִים" ומקריבים בו את שתי הלחם הבאים מן התבואה החדשה¹³, אך בשום מקום בתורה לא מוזכר שחג שבועות הוא חג מתן תורה.

תשובות רבות ניתנו לשאלה זו. תשובה אחת שניתנה לכך היא שבכוונה עניין זה לא נכתב בתורה, כדי ששמחת מתן תורה שבכתב תהיה מבוססת על

7. ערוך השלחן תצד ז, וליקוטי מהרי"ח מנהגי חודש סיון, טעמי המנהגים (שפרלינג) אות תרי"א.
8. עיין משנ"ב תצד ח. ועיין כף החיים תצד יג, שיש הנהגים להימנע מתשמיש המיטה בשלושת ימי הגבלה, ועיין כף החיים שם, שלפי האר"י יש להימנע מתשמיש המיטה רק בליל שבועות, ועיין קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק א הערה י"א, שאין לבטל מצוות עונה משום כך.

9. ח"י אדם כלל עט סעיף א, וחק יעקב תצד א. ועיין משנ"ב ככח קסה, ובאר היטב תצד ז, ושל"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ב. ועיין מועדים וזמנים חלק ז סימן ק"ח, שהאריך בזה. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כא סעיף טו, שעל פי הקבלה יש לטבול שמונה פעמים, ועיין שם מה שיש לכוון בכל טבילה.

10. ח"י אדם כלל עט סעיף א.

11. של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ב.

12. שמות כג טז.

13. במדבר כח כו.

התורה שבעל פה ועל האמונה בדברי חז"ל, ומתוך כך נלמד שאי אפשר לגשת לתורה שבכתב ללא התורה שבעל פה וללא האמונה בדברי חז"ל¹⁴.

תשובה נוספת שניתנה לכך היא שאילו היה כתוב בתורה בפירוש שחג שבועות הוא חג מתן תורה, אפשר היה לטעות ולחשוב שיש לשמוח בנתינת התורה רק יום אחד בשנה – בחג השבועות; ולא היא. שמחת התורה וההודאה על שה' בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו צריכות ללוות אותנו בכל עת ובכל שעה, כמו שאמרו חכמים: "חביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה מהר סיני"¹⁵.

חג השבועות

מלבד "יום הַפְּקוּדִים"¹⁶ ו"חג הקציר"¹⁷, חג מתן תורה מכונה בתורה גם "חג הַשְּׁבֻעוֹת"¹⁸. בדרך כלל שם החג מציין את הסיבה לו אך השם "חג השבועות" מציין את שבעת השבועות הקודמים לו, שבהם סופרים את ספירת העומר ומתכוננים לקבלת התורה¹⁹. אפשר שהתורה כינתה כך את חג השבועות כדי ללמדנו שאי אפשר לקבל את התורה כראוי ללא הכנה מוקדמת. כדי לקבל את התורה כראוי יש להתקדש, להיטהר ולהתכונן, וכפי המידה שאדם מכין ומטהר את עצמו, כך הוא זוכה לקבל את התורה, להתעלות ולהתקדש על ידה²⁰.

14. הליכות שלמה פרק יב הערה 26.

15. ברכות סג ב. עקידת יצחק ויקרא פרשת אמור שער סז (מהדורת תשע"ד) עמ' 209 ד"ה השני, הליכות שלמה פרק יב הערה 26.

16. במדבר כח כו.

17. שמות כג טז.

18. דברים טז טז.

19. מטה משה (מת) סימן תרצ.

20. עיין ירושלים במועדיה עמ' נט.

זמנו של חג השבועות

חג שבועות הוא החג היחיד שלא מצוין בתורה באיזה תאריך בחודש הוא חל. ציון זמנו של חג שבועות בתורה אינו ציון התאריך שהוא חל בו בחודש, אלא ציון מספר הימים שבינו לבין חג הפסח; וכך נאמר בתורה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת וְכוּ' עַד מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְכוּ' וּקְרַאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ"²¹. לא רק שהתורה אינה מציינת את התאריך שבו חל חג שבועות, אלא שמהתורה אין לו תאריך קבוע, והוא משתנה בהתאם לאורכם של חודשי ניסן ואייר. כאשר חודשים אלו מלאים – חג שבועות חל בה' בסיוון, כאשר הם חסרים – חג שבועות חל בז' בסיוון, וכאשר אחד מהם מלא והאחר חסר (כפי הנהוג בזמן הזה, שאין מקדשים את החודש על פי הראייה אלא על פי לוח קבוע) – חג השבועות חל בו' בסיוון. הטעם להיעדר תאריך קבוע בחודש לחג השבועות ולקביעת זמנו על פי מספר הימים שבינו לבין הפסח, הוא הדגשת התורה שעניינם של חג הפסח וחג השבועות הוא אחד – יצאנו ממצרים כדי לקבל את התורה, כמו שנאמר: "בְּהֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", ורק לאחר קבלת התורה הושלמה מטרת יציאתנו ממצרים²².

תכליתה של יציאת מצרים היא החירות. לולא קיבלנו את התורה, לא היינו יוצאים לחירות אלא רק מחליפים אדונים – במקום להיות עבדים לפרעה היינו עבדים לדעות משובשות, ליצרם, לתאוות ולחולשות אנושיות הקיימות בנו. רק על ידי התורה אנו משתחררים מכל אלו, ויכולים לחיות חיים המותאמים לרצוננו הפנימי לדבוק בה' ולקיים את מצוותיו, כמו שאמרו חכמים "אין לך בן

21. ויקרא כג טו-כא.

22. שמות ג יב. עיין מטה משה (מת) סימן תרצ בשם מדרש אגדה, אגרות קודש מתורגמות לאדמו"ר מלובביץ' חלק ג עמ' 369. ועיין רמב"ן ויקרא כג לו. ועיין שערי אושר (זוננפלד) חג השבועות עמ' קכג, בשם הגרש"ז אוירבך, שחג השבועות נקרא על שם שבעת השבועות שסופרים מפסח, כדי להדגיש שהוא השלמה לחג הפסח.

חורין אלא מי שעוסק בתורה". ולכן רק אחר קבלת התורה הושלמה מטרת יציאתנו ממצרים²³.

חג הקציר

כאמור לעיל, חג שבועות מכונה בתורה "חג הקציר"²⁴, משום שבתקופה זו קוצרים את התבואה מן השדות ושמחים ביבולי השדה. לשמחה זו שותפות כל אומות העולם, אך בשונה מאומות העולם, שמייחסות את הברכה לכוחות הטבע, עם ישראל יודע שאין הטבע אדון לעצמו אלא הקב"ה הוא מקור השפע והוא המסדר את הטבע לטובת האדם, ולו ראוי להודות על יבולי השדה ועל השפע החקלאי²⁵.

הכנת מאכלים משובחים לכבוד החג

מצווה להכין מאכלים משובחים לכבוד חג השבועות, להראות את שמחתנו בקבלת התורה²⁶. מסופר בגמרא שרב יוסף, שהיה אחד מגדולי האמוראים, היה מבקש שיכינו למענו בשר עגל שהגיע לשליש שנות גידולו ('עגלה משולשת'), שכן אז בשרו משובח ביותר, כדי להראות את שמחתו בקבלת התורה²⁷.

קישוט בית הכנסת והבתים בצמחים

נוהגים לקשט את בית הכנסת ואת הבתים בצמחים, זכר להר סיני שהיה מקושט בצמחים בזמן מתן תורה²⁸. יש המהדרים לקשט את בית הכנסת

23. אבות פרק ו' משנה ב'. אגרות קודש מתורגמות לאדמו"ר מלובביץ' חלק ג עמ' 369.

24. שמות כג טז.

25. עיין רמב"ן שמות פרק כג פסוק טז, והעמק דבר שם.

26. עיין פסחים סח ב, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף ו. ועיין שו"ע הרב תצד יח, וכף החיים תצד לח.

27. פסחים סח ב, ורש"י סנהדרין סה ב ד"ה עגלא תלתא.

28. רמ"א תצד ג, ומשנ"ב שם. ועיין משנ"ב שם, שהעשבים אינם מוקצה כיוון שייחדום לשימוש זה לפני יום טוב.

והבתים בשושנים ובעשבים ריחניים, זכר לכך שבזמן מתן תורה התמלא העולם בריח טוב²⁹, ויש הנוהגים לקשט את בית הכנסת והבתים בענפי אילנות כדי להזכיר שבשבועות נידונים על פירות האילן, ועל ידי כך נתעורר להתפלל עליהם³⁰. ויש הנמנעים מלהשתמש בענפי אילנות, כדי שלא להידמות לגויים העושים כך בימי חגם³¹.

אכילת מאכלי חלב

נוהגים לאכול בחג השבועות מאכלי חלב³², והטעם למנהג זה הוא שכאשר בני ישראל חזרו לאוהליהם לאחר מעמד הר סיני, הם אכלו מאכלי חלב. זאת כיוון שכל התורה נרמזה בעשרת הדיברות וכולה נמסרה לעם ישראל במעמד הר סיני, לכן לאחר מעמד הר סיני, בני ישראל קיבלו את הלכות הכשרות, והעדיפו לאכול מאכלי חלב, שאין הרבה הלכות הנוגעות להכנתם ואפשר להכינם במהירות, מאשר לאכול מאכלי בשר ולטרוח בהכנתם טרחה רבה – להכין סכין כשר לשחיטה, למלוח את הבשר ולהוציא את הגידים והחלבים האסורים באכילה. זכר לכך, נוהגים לאכול בחג השבועות מאכלי חלב³³. ויש

29. כף החיים תצד נח-נט, חזון עובדיה יום טוב עמ' שיז, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כא סעיף ו.

30. מגן אברהם תצד ה, ומשנ"ב תצד י'.

31. עיין משנ"ב תצד י', בשם הגר"א. ועיין ערוך השולחן תצד ו, שלדעת הגר"א אין לקשט גם בצמחים (ולא רק בענפי אילנות), ועיין שלמי מועד שבועות עמ' תנט, בשם הגרש"ז אירבך, וירושלים במועדיה עמ' קפד, שחולקים. ועיין דעת תורה למהרש"ם מברון סימן תצד סעיף ג, שחולק וסובר שאין להמנע מלקשט את בית הכנסת בענפי אילנות כדי שלא להדמות לגויים, כיוון שהדבר ידוע שאנו עושים כן כדי להזכיר שבשבועות נידונים על פירות האילן.

32. רמ"א תצד ג, חזון עובדיה יום טוב עמ' שיח, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף ח. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' שיט, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף יד, ואור לציון חלק ג פרק יח הערה יא ד"ה וגם יש להזהר, ואשרי האיש פרק סו סעיף ג, שיש להקפיד ולאכול שבועות גם בשר כדי לייקם את מצוות השמחה בחג, ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף יד, שמי שאינו שמח באכילת בשר, אינו חייב לאוכלו, ועיין ירושלים במועדיה עמ' רח, שכתב כעין זה.

33. משנ"ב תצד יב, חזון עובדיה יום טוב עמ' שיח, עיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף י'. עיין רמ"א תצד ג, שהטעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות הוא שעל ידי זה יהיה זיכרון

שנוהגים לאכול בשבועות דבש וחלב, כיוון שהתורה נמשלה להם, כמו שנאמר
 "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ"³⁴.

לימוד תורה בליל שבועות

מסופר במדרש שבבוקרו של מעמד הר סיני בני ישראל התעצלו, ובמקום להשכים קום ולהתכונן לקבלת התורה הם ישנו באוהליהם, ומשה היה צריך להשכים אותם למעמד הר סיני. כך נאמר במדרש: "ישנו ישראל עד שתי שעות ביום, ויצא משה ובא למחנה ישראל והיה מעורר אותם משנתם ואומר להם עימדו משנתכם, כבר בא החתן ומבקש את הכלה להכניסה לחופה וממתין

לקרבן שתי הלחם שמקריבים בשבועות. כיצד? לדעת הרמ"א המנהג לאכול מאכלי חלב הוא בסעודה שבה עתידים לאכול מאכלי בשר. ההלכה היא שלחם שאכלו אותו עם מאכל חלבי אין לאוכלו עם מאכל בשרי, מחשש שמעט מהמאכל החלבי נדבק בלחם. נמצא שעל ידי זה שאוכלים באותה סעודה גם מאכלים חלביים וגם מאכלים בשריים, מוכרחים שהיו בסעודה שני לחמים שונים, ויש בכך זיכרון לקרבן שתי הלחם. ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף טו, וקיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק יד סעיף ג, וירושלים במועדיה עמ' רט, שיש האוכלים מאכלי חלב רק אחרי הקידוש ביום, ומאוחר יותר אוכלים סעודה בשרית, ויש האוכלים בלילה סעודה חלבית וביום סעודה בשרית. ועיין קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק יד הערה ז, שהמנהג המצוי בזמננו הוא שלא לאכול את מאכלי החלב ואת מאכלי הבשר באותה סעודה, כיוון שלפי הזהור אין לאכול מאכלים חלביים ומאכלים בשריים באותה סעודה. ועיין שו"ע יורה דעה סימן פט סעיף ב וסעיף ד, שמי שאוכל מאכלי חלב ומאכלי בשר באותה סעודה, צריך לנקות את הפה משאריות מאכלי החלב על ידי שתיית משקה ואכילת מאכל מוצק, לפנות את מאכלי החלב ואת הכלים החלביים מהשולחן, לנקות את הידיים והשולחן משיירי מאכלי החלב, ורק לאחר מכן לאכול את מאכלי הבשר. ועיין משנ"ב תצד טז, וחזון עובדיה יום טוב עמ' שיח, שאין צריך להפסיק בברכת המזון בין אכילת מאכלי החלב לאכילת מאכלי הבשר, ועיין הלכות חגים לגר"מ אליהו שם, שחולק. ועיין הליכות שלמה פרק יב הערה 49, שנוהגים להמתין חצי שעה בין אכילת מאכלי חלב לאכילת מאכלי בשר, ועיין ירושלים במועדיה עמ' רה, שההמתנה היא בין אכילת מאכלי חלב לאכילת מאכלי בשר, ומותר לאכול בתוך חצי השעה מאכלים אחרים, ועיין הלכות חג בחג עמ' קמז, שמן הדין אין חובה להמתין חצי שעה בין אכילת מאכלי חלב לאכילת מאכלי בשר, ולכן רבים אינם מקפידים בכך.

34. שיר השירים ד יא. משנ"ב תצד יג, כף החיים תצד ט, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כג סעיף יג.

לה!³⁵ כדי לתקן חטא זה נוהגים להישאר ערים בליל שבועות וללמוד תורה כל הלילה, ובכך להראות את אהבתנו לתורה³⁶.

רבים נוהגים לומר בליל החג את "תיקון ליל שבועות", שנוסד על פי הזוהר והאר"י הקדוש. בסדר לימוד זה אומרים תחילה פסוקים אחדים מכל פרשה ומכל ספר מספרי הנביאים והכתובים, לאחר מכן מזכירים את כל תרי"ג המצוות, ולבסוף קוראים מדרשי חז"ל וקטעים מהזוהר הקדוש הקשורים לחג שבועות³⁷. יש סוברים שיש להעדיף את אמירת "תיקון ליל שבועות" על כל

35. פרקי דרבי אליעזר פרק מא. וכעין זה בשיר השירים רבה פרשה א, על הפסוק "עד שהמלך במסבו".

36. משנ"ב תצד א, חזון עובדיה יום טוב עמ' שט, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף י. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' שט ועמ' שיא, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף כב וסעיף כו, שעל פי הקבלה מעלת הלימוד בליל שבועות גדולה מאוד, ולכן ראוי להשתדל לעסוק בתורה כל הלילה ולהימנע מלדבר בו דברים בטלים. ועיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת במדבר אות ד, וחזון עובדיה יום טוב עמ' שיא, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף יט, שעל פי הקבלה אין ללמוד משניות בליל שבועות. ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תרנו, שאדם חלוש שהמחסור בשינה גורם לו צער, אינו צריך לצער עצמו בחג, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים. ועיין משנ"ב תצד א, וכף החיים תצד ג, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כא סעיף ד, שעל פי הקבלה נכון להימנע מתשמיש המיטה בליל שבועות מלבד בליל טבילה, ועיין ביאור הלכה סימן רמ סעיף א ד"ה מליל, בשם ספר ישועות יעקב, שאדם שעדיין לא קיים מצוות פרייה ורבייה אינו צריך להחמיר בזה. ועיין של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ב, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף ל, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תרמ, שישנה מעלה גדולה לטבול במקווה טהרה מעט קודם עלות השחר, ועיין קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק ז הערה ו, שלפי הקבלה גדולה מעלת טבילה זו יותר מכל הטבילות בשנה.

37. בן איש חי שנה ראשונה פרשת דברים אות ד, כף החיים תצד אותיות ז-ח, חזון עובדיה יום טוב עמ' שי, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף טז, אור לציון חלק ג פרק יח הערה יא בתחילתה, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק ז סעיף ג.

לימוד אחר³⁸, ויש סוברים שכל אדם רשאי ללמוד בליל שבועות מה שליבו חפץ³⁹.

המנהג להישאר ערים בליל שבועות וללמוד תורה כל הלילה הוא מנהג קדוש ונעלה, אך אם קיומו יגרום לכך שקריאת שמע ותפילת שחרית תיאמרנה מתוך נמנום או בחוסר כוונה, עדיף לישון כפי הצורך בלילה כדי שהן תיאמרנה כראוי⁴⁰. מכך יש ללמוד שהמצוות שאנו חייבים בהן הן הבסיס לכל התעלות והתקדשות, ורק על גביהן אפשר להתעלות ולהשיג מעלות רוחניות עליונות ונשגבות.

אכילה ושתייה מזמן עלות השחר

בבתי כנסת רבים מוגש במשך הלילה כיבוד ללומדים, כדי שיוכלו להתרענן ולהתחזק. יש לשים לב שמזמן עלות השחר אסור לאכול ולשתות, מכיוון שאסור לאכול ולשתות לפני תפילת שחרית⁴¹, ואיסור זה חל מעלות השחר⁴².

38. עיין שערי המועדים לאדמו"ר מלובביץ' חג השבועות עמ' שסא, חזון עובדיה יום טוב עמ' שי, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף טז וסעיף כ, אור לציון חלק ג פרק יח הערה יא בתחילתה, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק ז סעיף ג. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו שם, שבחורי ישיבה שרוצים ללמוד גמרא, או מי שאינו יכול להיות ער כל הלילה, לפחות ילמדו את פסוקי התנ"ך המובאים בתיקון ליל שבועות, ולאחר מכן יקראו קטע מהמדרש, קטע מהזהר וחלק מתרי"ג מצוות, ועיין אור לציון שם, שכתב כעין זה.

39. כאיל תערוג מועדים עמ' רנו, בשם הגר"א"ל שטיינמן, עיין ירושלים במועדיה עמ' ריא-ריב. ועיין שם, שמנהג בני הישיבות ללמוד גמרא. ועיין ארחות רבנו (תשע"ד) חלק ב עמ' קיז, בשם החזון איש, וספר ישמע משה (פריד) חלק א עמ' קעא, בשם הגר"ש אלישיב, שעדיף ללמוד גמרא בעיון מלומר את תיקון ליל שבועות. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' שי: מי שחשקה נפשו לעסוק בש"ס ובפוסקים אין למחות בידו, כי יש לו על מה לסמוך. ועיין מועדי הרא"ה (תש"ע) עמ' 454, שמרן הרב קוק זצ"ל נהג ללמד בליל שבועות מספר המצוות לרמב"ם.

40. פלא יועץ ערך עצרת, סידור שערי שמים ליעב"ץ שער המזרח אורח ב אות יב, לוח ארץ ישראל (טוקצ'ניסקי).

41. שו"ע פט ג.

42. משנ"ב פט כז. ועיין חזון עובדיה יום טוב עמ' שיג, שמחצי שעה לפני עלות השחר אסור ללכת לישון, שמא האדם יירדם ולא יתעורר לתפילה, והרוצה לישון בזמן הזה יבקש מחברו שיעיר אותו לתפילה.

טעמו של האיסור לאכול ולשתות לפני תפילת שחרית הוא שהקדמת סיפוק תאוות הגוף לחובת התפילה היא גאוה⁴³. לכן שתיית מים מותרת, משום שמים הם משקה פשוט ודל⁴⁴, ומותרת גם שתיית קפה או תה⁴⁵.

נטילת ידיים

אדם שהיה ער כל ליל שבועות צריך ליטול את ידיו בבוקר, אך לא יברך את ברכת "על נטילת ידיים", משום שיש ספק אם הוא חייב ליטול את ידיו, וכלל בדינו: "ספק ברכות – להקל"⁴⁶.

הספק אם אדם שהיה ער כל הלילה חייב ליטול את ידיו נובע ממחלוקת הראשונים מהי הסיבה לחיוב נטילת ידיים בבוקר. לדעת הרא"ש, הטעם לחיוב הוא שבשעה שאדם ישן הוא נוגע במקומות מלוכלכים בגופו, ואין להתפלל בידיים מלוכלכות⁴⁷. לפי דעה זו, אדם שהיה ער במשך הלילה לא צריך ליטול את ידיו, מכיוון שאין צורך לחשוש שהוא נגע במקומות מלוכלכים בגופו⁴⁸. לדעת הרשב"א, הטעם לחיוב נטילת ידיים בבוקר הוא שלקראת יום חדש של עבודת ה' יש להתקדש ולהיטהר, בדומה לכהנים שנוטלים את ידיהם בכיור לפני שהם מתחילים לעבוד בבית המקדש⁴⁹. לפי דעה זו, גם אדם שהיה ער בלילה צריך ליטול את ידיו בבוקר⁵⁰. מכיוון שמחלוקת זו אינה מוכרעת, אדם שהיה ער כל הלילה צריך ליטול את ידיו, אך לא יברך על הנטילה⁵¹.

43. ברכות י ב.

44. שו"ע פט ג, ומשנ"ב שם.

45. עיין משנ"ב פט כב, ופסקי תשובות שם אות יז.

46. שו"ע ורמ"א ד יג.

47. משנ"ב ד א.

48. משנ"ב ד כח.

49. משנ"ב ד א.

50. משנ"ב ד כח. ועיין ט"ז ד ט.

51. שו"ע ורמ"א ד יג.

לדעת המשנה ברורה, אדם שהיה ער כל הלילה יכול לחייב עצמו בנטילת ידיים גם לדעת הרא"ש, על ידי נגיעה במקום מלוכלך בגופו, וכך יוכל ליטול ידיים בברכה⁵², וכן נוהגים יוצאי אשכנז⁵³.

פוסקי ספרד אינם סומכים על סברה זו, ולדעתם גם כאשר אדם מלכלך את ידיו, יש ספק אם הוא חייב ליטול את ידיו, מצד דברי הרשב"א. זאת כיוון שיש מקום לומר שלדעת הרשב"א, החובה להתקדש ולהיטהר לקראת יום חדש של עבודת ה' היא רק כאשר אדם ישן בלילה, שכן אז בקומו הוא כברייה חדשה, ולא כאשר אדם היה ער כל הלילה. לכן יוצאי ספרד אינם מברכים "על נטילת ידיים", גם כאשר אדם נגע במקום מלוכלך בגופו⁵⁴.

יש ליטול את הידיים מיד בהגיע עלות השחר, כיוון שאחת המטרות שלשמן נוטלים ידיים בבוקר היא לסלק את הרוח הרעה השורה על הידיים בלילה, ואפשר שרוח רעה זו שורה על הידיים בסוף הלילה גם אם האדם ער באותה

52. משנ"ב סימן ד ס"ק ל וסימן תצד ס"ק א וביאור הלכה סימן ד סעיף יג ד"ה ויטלם בלא ברכה. ועיין שער המועדים (ספטימוס) פרק ט הערה נ, בשם הגר"ש אלישיב, הגר"נ קרליץ והגר"ח קנייבסקי, שכדי להתחייב בנטילה די לגעת במקום מכוסה בגוף, ועיין הליכות שלמה פרק יב סעיף ה, שחולק וסובר שנגיעה במקום מכוסה בגוף אינה מספיקה, ויש לגעת בטיפות מי רגליים. ועיין מקראי קודש לרב הררי יום הכיפורים נספח טז פרק יא (תשע"ד) עמ' שצח, בשם הגר"א נבצל שליט"א, שיש לכלכלך את הידיים ולברך על הנטילה בנטילה הסמוכה ביותר לתפילה.

53. מקראי קודש לרב הררי יום הכיפורים נספח טז פרק יא (תשע"ד) עמ' שצח, עיין לוח ההלכות והמנהגים (זלזניק).

54. עיין כף החיים ד מט, וחזון עובדיה יום טוב עמ' שיג, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף לב, ולוח דינים ומנהגים (אהבת שלום). ועיין משנ"ב עם הערות איש מצליח על משנ"ב ד ל, שכן המנהג בקרב יוצאי ספרד.

שעה, ויש לסלקה בהקדם⁵⁵. ואולם מכיוון שאין הדבר ברור, אין צריך להפסיק באמצע הלימוד לצורך זה⁵⁶.

ברכות התורה

נחלקו הפוסקים אם אדם שהיה ער כל הלילה צריך לברך בבוקר את ברכות התורה, ומחלוקתם תלויה בשאלה מאיזה טעם מברכים את ברכות התורה בכל בוקר. יש סוברים שברכות התורה דומות לברכות השחר, וכשם שחכמים תיקנו לברך כל יום את ברכות השחר, כך גם הם תיקנו לברך כל יום את ברכות התורה. לדעה זו, יש לברך את ברכות התורה בכל יום מחדש, ואין זה משנה אם האדם ישן בלילה או שהיה ער כל הלילה⁵⁷. ויש סוברים שמברכים את ברכות התורה בכל בוקר משום שהסחת הדעת מלימוד התורה מחייבת לברך שוב את ברכות התורה, וכיוון שבשעת השינה אדם מסיח דעתו מן הלימוד, עליו לברך את ברכות התורה בבוקר. לדעה זו, אדם שהיה ער בלילה אינו צריך לברך שוב את ברכות התורה, מכיוון שהוא לא הסיח את דעתו מהלימוד⁵⁸.

מחלוקת זו אינה מוכרעת, ולכן אדם שהיה ער כל הלילה לא יברך בבוקר את ברכות התורה, מכיוון שכלל בידינו: "ספק ברכות – להקל". אמנם כדי

55. שו"ע סימן ד סעיפים יג-יד, ומשנ"ב שם ושם. ביתר ביאור: עיין שו"ע שם יג, ומשנ"ב שם, שישנו ספק אם הרוח הרעה שורה על ידיו של אדם שהיה ער כל הלילה, ועיין שו"ע שם יד, ומשנ"ב שם, שישנו ספק נוסף אם בעלות השחר הרוח הרעה חוזרת ושורה על הידיים, אף אם הידיים ניטלו קודם לכן. ועיין מקראי קודש לרב הררי יום הכיפורים נספח טז פרק יא (תשע"ד) עמ' שצח, בשם הגר"א נבנצל שליט"א, שיוצא אשכנז היודע שהוא עתיד להתפנות שוב לקראת התפילה, ילכך את ידיו ויברך על הנטילה הסמוכה לתפילה ולא בנטילה הסמוכה לעלות השחר.

56. עיין הליכות שלמה מועדי השנה ניסן-אב פרק יב סעיף ד, ירושלים במועדיה עמ' ריג. ועיין הליכות שלמה שם, שבמצב זה מותר לגעת בפתחי הגוף (כגון באף או באוזניים), אף שבדרך כלל אסור לגעת בפתחי הגוף לפני הסרת הרוח הרעה (עיין שו"ע ד ג). ועיין תשובות והנהגות כרך ב סימן ב, שלימוד התורה מונע מהרוח הרעה לשרות על הידיים, ולכן כל עוד אדם לומד תורה אין צורך לחשוש שרוח רעה שורה על ידיו.

57. משנ"ב מז כח, בשם דרך החיים.

58. פרי חדש סימן מו סעיף ח ד"ה נשאלתי, משנ"ב מז כח.

לצאת מן הספק ראוי לשמוע את הברכה מאדם שישן והתחייב בברכה לדעת כולם, ולצאת ידי חובה בברכתו. כאשר הדבר אינו אפשרי, יש להתכוון לצאת ידי חובת ברכת התורה בברכת "אהבה רבה". בברכה זו מתפללים על השגת התורה, ובשעת הדחק אפשר לצאת בה ידי חובת ברכת התורה⁵⁹.

אדם שישן בערב שבועות חצי שעה או יותר, והיה ער כל ליל שבועות, יכול לברך את ברכות התורה בבוקרו של חג השבועות לדעת כולם. לפי הדעה שהסיבה לאמירת ברכות התורה כל בוקר היא שברכות אלו דומות לברכות השחר, ויש לברכן בכל יום מחדש, ודאי שעליו לברך את ברכות התורה. ולפי הדעה שמברכים ברכות התורה בכל בוקר משום שהסחת הדעת מן הלימוד מחייבת לשוב ולברכן, גם כן עליו לברך, מכיוון שהוא ישן בערב החג והסיח את דעתו מן הלימוד⁶⁰.

יוצאי ספרד אינם חוששים לדעה שאדם שהיה ער בלילה אינו יכול לברך את ברכות התורה, והם נוהגים לברך את ברכות התורה גם כאשר אדם היה ער לילה שלם⁶¹. ואף שכלל בידינו "ספק ברכות – להקל", בקרב יוצאי ספרד

59. משנ"ב מז כח. ועיין משנ"ב שם, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף לז, שהיוצא ידי חובת ברכת התורה בברכת "אהבה רבה" יאמר מייד אחרי תפילת עמידה איזה פסוק, כדי להסמיך עד כמה שניתן את הלימוד לברכה. ועיין הליכות שלמה פרק יב סעיף ז, שמותר להמשיך ללמוד לאחר עלות השחר, גם אם אדם לא מצא מישהו שיוציא אותו ידי חובה בברכות התורה.

60. משנ"ב מז כח. ועיין שו"ע מז מז, שאדם שישן בלילה והתעורר משנתו כדי ללמוד, צריך לברך את ברכות התורה כאשר הוא קם משנתו.

61. עיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת וישלח אות ג, כף החיים מז כו, חזון עובדיה יום טוב עמ' שיב, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף לב, אור לציון חלק ג פרק יח שאלה יא. ועיין יביע אומר חלק ה אורח חיים סימן ו, שכן פשט המנהג בקרב יוצאי ספרד. ועיין בן איש חי שם, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף לה, ואור לציון חלק ג פרק יח הערה יא ד"ה ואסור, שמשעה שישנו ספק אם עלה השחר עד הזמן שידוע בוודאות שעלה השחר אין ללמוד תורה אלא יש לומר פיוטים, שירות ותשבחות, כיוון שבזמן הזה אי אפשר עדיין לברך את ברכת התורה שמא עוד לא הגיע זמן עלות השחר, וללמוד גם אי אפשר שמא הגיע זמן עלות השחר וחלה החובה לברך את ברכות התורה, ואין ללמוד תורה מבלי שמברכים את ברכות התורה לפני הלימוד, ועיין אור לציון שם, שהזמן המסופק הוא מתשעים דקות לפני הזריחה עד שבעים ושתיים דקות לפני הזריחה, ועיין הליכות שלמה פרק יב סעיף ז ודבר הלכה שם ז, וילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תרעב, שחולקים וסוברים שמותר ללמוד בזמן הזה.

התפשט המנהג לברך את ברכות התורה גם כאשר אדם היה ער כל הלילה, ובמקום שיש מנהג אין חוששים לדעות החולקות, וסומכים על המנהג.⁶²

ברכת ציצית

אדם שנשארו לבוש בציצית כל הלילה, נחלקו הפוסקים אם הוא צריך לברך על הציצית בבוקר⁶³, ומחלוקתם תלויה בשאלה אם אדם הלושב ציצית בלילה מקיים בזה מצווה. יש סוברים שאדם הלושב ציצית בלילה אינו מקיים בזה מצווה. זאת כיוון שנאמר בפרשת ציצית: **"וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם"**⁶⁴, ומכך למדו חז"ל שמצוות ציצית נוהגת רק בזמן שרואים את הציצית, כלומר ביום⁶⁵. לדעה זו, הלילה מהווה הפסק בין הברכה שנאמרה ביום הקודם לבין המצווה המתחדשת בבוקר, ויש לברך שוב על הציצית בבוקר⁶⁶. ויש סוברים שאדם הלושב ציצית בלילה מקיים מצווה, ומה שדרשו חכמים מהפסוק **"וְרָאִיתֶם אֹתוֹ"**, שבליילה פטורים ממצוות ציצית – הכוונה היא **שבגד של לילה** פטור מציצית, אבל בגד שרגילים ללבוש ביום, חייב בציצית גם בלילה⁶⁷. לדעה זו, הלילה אינו מהווה הפסק בין הברכה למצווה המתמשכת בבוקר, ואין לברך שוב על הציצית⁶⁸. למעשה אין לברך על הציצית בבוקר, כיוון ש"ספק ברכות – להקל", אך נכון לכוון בברכה על

62. כף החיים מזכו, חזון עובדיה יום טוב עמ' שיב.

63. עיין משנ"ב סימן יח ס"ק ט וס"ק י, שהזמן שבו אפשר לברך על הציצית הוא משעה שיראה את חברו הרגיל עימו קצת במרחק ארבע אמות וכירנו, וזמן זה הוא אחרי עלות השחר. ועיין כף החיים נח יח, וספר ארץ ישראל לגר"מ טוקצינסקי פרק א אות ד, שזמן זה הוא כשעה לפני הנץ החמה, ועיין פסקי תשובות סימן יח אות ה, שיש סוברים שזמן זה הוא כחמישים ושתיים דקות לפני הנץ החמה, ועיין שם, שיש דעות נוספות בעניין זה, אך אלו הן שתי הדעות העיקריות. ועיין משנ"ב יח י, שאדם שטעה ובירך על הציצית לפני עלות השחר לא יחזור ויברך על הציצית כשעלה עמוד השחר, כיוון שלדעת הרא"ש בגד יום חייב בציצית גם בלילה, והמברך עליו בלילה יצא ידי חובה.

64. במדבר טו לט.

65. שו"ע יח א, בשם הרמב"ם.

66. שו"ע ח טז, ומשנ"ב שם.

67. שו"ע יח א, בשם הרא"ש.

68. משנ"ב ח מב.

הטלית שהיא תפטור גם את הציצית, כדי לצאת ידי חובת הסוברים שיש לברך על הציצית⁶⁹. אדם שאין לו טלית יבקש מחברו שיש לו טלית שיפטור אותו בברכתו⁷⁰, וטוב שיאחז בפתילי הציצית בשעה שחברו מוציאו בברכה⁷¹, כדי שיהיה ניכר שהברכה מתייחסת לציצית⁷².

ברכת "אלוקי נשמה" וברכת "המעביר חבלי שינה מעיני"

יש סוברים שמי שהיה ער כל הלילה לא יברך את ברכות "אלוקי נשמה שנתת בי" ו"המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי", מכיוון שברכות אלו תוקנו להודאה על העברת השינה והחזרת הנשמה לגוף לאחר השינה, ואדם שלא ישן אינו מחויב בהן⁷³. ויש חולקים וסוברים שמי שהיה ער כל הלילה מברך ברכות אלו, משום שהן תוקנו על הטובה הכללית שה' עושה עם בריותיו, ולא להודאה פרטית על הטובה האישית של המברך⁷⁴.

יוצאי ספרד נוהגים כדעה שברכות אלו תוקנו על הטובה הכללית שה' עושה עם בריותיו, ולפי מנהגם אדם שהיה ער כל הלילה מברך את ברכת "אלוקי נשמה" ואת ברכת "המעביר חבלי שינה מעיני"⁷⁵. ויוצאי אשכנז חוששים לדעה שברכות אלו תוקנו להודאה על הטובה האישית של המברך, ולפי מנהגם יש

69. משנ"ב ח מב, בן איש חי שנה ראשונה פרשת בראשית אות ב, כף החיים ח סא.

70. נטעי גבריאל הלכות חג השבועות פרק יט סעיף ו.

71. שו"ע ח טז, ונטעי גבריאל הלכות חג השבועות פרק יט סעיף ו. ועיין אפיקי מגינים (פיינברג) יח יא, שיש לאחוז בפתילי הציצית.

72. עיין שמעתתא דמשה אורח חיים חלק א סימן ח מקור השמעתא ס"ק יא.

73. אליה רבה סימן מו אות יב.

74. ערוך השלחן מו יג.

75. כף החיים מו מט, חזון עובדיה יום טוב עמי' שיב, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף לא, אור לציון חלק ג פרק יח שאלה יא. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו שם, ואור לציון חלק ג פרק יח הערה יא ד"ה ומעט, שיש לברך את ברכות השחר אחר חצות, מלבד ברכות התורה שזמנה רק בעלות השחר, ועיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תרסח, שחולק וסובר שעדיף לברך אחרי עלות השחר.

להשתדל לשמוע ברכות אלו מאדם שישן והתחייב בהן לדעת כולם, ולצאת ידי חובה בברכותי⁷⁶.

לסיכום, יוצאי ספרד שלא ישנו בלילה מברכים את כל הברכות כבכל יום, חוץ מברכת "על נטילת ידיים". יוצאי אשכנז שלא ישנו בלילה, מלכלכים את הידיים, נוטלים ידיים ומברכים "על נטילת ידיים", אך אינם מברכים את ברכת "אלוקי נשמה", את ברכות התורה ואת ברכת "המעביר שינה מעיני", ועליהם לשמוע ברכות אלו מאדם שישן והתחייב בהן⁷⁷.

אדם שישן בלילה חצי שעה, יכול לברך את כל הברכות לכל הדעות⁷⁸.

שחרית ומוסף

על אף העייפות השורה על האדם לאחר לילה ללא שינה, יש להשתדל להתפלל את תפילות שחרית ומוסף בכוונה, בהתלהבות ובזריזות⁷⁹. "וידוע כי גמר הפרי של תיקון ספירת העומר ולימוד ליל חג השבועות הוא בתפילת מוסף, לכן צריך להזדרז בה הרבה כי הכל הולך אחר החיתום"⁸⁰.

מגילת רות

יוצאי אשכנז נוהגים לקרוא את מגילת רות לאחר תפילת שחרית⁸¹. יש מהם שמקפידים לקרואה מתוך מגילה כשרה הכתובה על קלף, ומברכים לפני

76. משנ"ב מו כד. ועיין ירושלים במועדיה עמ' רטז, שאדם שלא מוצא מישהו שיוציא אותו לא יברך ברכות אלו בעצמו, וכן משמע משו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ג, ועיין קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק ח סעיף ב, שחולק.

77. ועיין משנ"ב סימן ו ס"ק יד וסימן נט ס"ק כג, שלדעת הלבוש אדם יכול להוציא את חברו ידי חובת ברכות השחר רק כשיש מניין, ועיין שער המועדים (ספטימוס) פרק ט סעיף כג, שיש להשתדל להחמיר כדברי הלבוש.

78. משנ"ב מו כד, וקיצור שולחן ערוך (גאנצפריד) סימן ב סעיף ה, והליכות שלמה תפילה פרק ו סעיף א.

79. הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב אות מז.

80. בן איש חי שנה ראשונה פרשת במדבר אות ה.

81. רמ"א תצ יט. ועיין שו"ת רבבות אפרים חלק ז סימן רסח, בשם הגר"ש אלישיב, וקיצור הלכות

קריאתה "על מקרא מגילה" ו"שהחיינו"⁸², ויש שאינם מברכים לפני קריאתה⁸³, וכל אחד יעשה כמנהגו⁸⁴.

רבים מיוצאי ספרד נוהגים לקרוא את מגילת רות⁸⁵ לאחר אמירת ה'אזהרות' (פיוט בו נמנות כל תרי"ג מצוות בחרוזים)⁸⁶, ומי שקרא את מגילת רות בתיקון ליל שבועות אינו צריך לחזור ולקוראה ביום⁸⁷.

הטעם לקריאת מגילת רות בשבועות הוא שמגילת רות עוסקת במצוות גמילות חסדים, כמו שאמרו חכמים במדרש: "אמר רבי זעירא המגילה הזו אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא היתר ולא איסור, ולמה נכתבה? ללמדך שכר של גומלי חסדים"⁸⁸, וגמילות חסדים היא היסוד לקבלת התורה⁸⁹.

מועדים לגר"ש דבליצקי פרק י סעיף ג, וירושלים במועדיה עמ' ר, שכאשר יש חשש שאנשים יירדמו בקריאת מגילת רות, מותר להקדים ולקרוא את המגילה לאחר עלות השחר קודם הנץ החמה, ועיין כאיל תערוג מועדים עמ' רנו, בשם הגרא"ל שטיינמן, וקובץ יחלק שלל כרך ו (אייר תשע"ה) עמ' קלז, בשם הגר"ח קנייבסקי, שחולקים, ועיין תשובות והנהגות חלק ב סימן שנא, שמקל בזה רק בשעת הדחק. ועיין ירושלים במועדיה עמ' ר, שיוצא אשכנז שהתפלל במניין שלא קראו בו את מגילת רות אינו צריך לקרוא ביחידות.

82. משנ"ב תצ יט, בשם המגן אברהם והגר"א, לוח ארץ ישראל (טוקצ'ינסקי).
83. רמ"א תצ ט, ט"ד תצ ו, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף ע: יש מיוצאי אשכנז שלא נהגו בכך.
84. הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף ע. ועיין משנ"ב תצ יט: "הנהוג לברך כשכתובין על קלף בודאי אין למחות בידו".
85. עיין חזון עובדיה יום טוב עמ' שכ: מנהג נכון, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף עא. ועיין נתיבי עם סימן תצ אות ג: "רק הנשארים ערים כל הלילה קוראים אותה בתיקון ליל שבועות, אבל בבית הכנסת בשעת התפילה לא קוראים שום מגילה".
86. הלכות חגים לגר"ם אליהו שם.
87. הלכות חגים לגר"ם אליהו שם.
88. ילקוט שמעוני רות רמז תרא.
89. עיין אליהו רבה תצד י, וירושלים במועדיה עמ' כח. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיפים עב-עז, טעמים נוספים לקריאת מגילת רות בשבועות.

קריאת התורה

קוראים בתורה בפרשת יתרו את מעמד הר סיני⁹⁰, שכן אמרו חכמים: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאלו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה"⁹¹. מכיוון שקריאה זו היא קריאה חשובה ומעלתה גדולה, נוהגים רבים לומר לפני הקריאה פיוטים הקשורים למעלת התורה ולמעלתם של ישראל. יוצאי אשכנז נוהגים לומר את הפיוט הנקרא 'אקדמות'⁹², ויש מיוצאי ספרד שנוהגים לומר בפתיחת הארון את פיוט 'הכתובה' שחיבר רבי ישראל נג'ארה, הממשיל את התורה לכתובה שבין החתן (הקב"ה) לכלה (ישראל)⁹³.

נוהגים להעלות את הרב או תלמיד חכם לעלייה של קריאת עשרת הדיברות⁹⁴.

90. שו"ע תצד א. ועיין משנ"ב תצד ג, וכף החיים תצד כ, שקוראים את עשרת הדיברות בטעם עליון, כלומר שכל אחד מעשרת הדיברות הוא פסוק בפני עצמו, ועיין שו"ע הרב תצד יא, שהטעם לכך הוא שזהו האופן שבו ניתנו עשרת הדיברות במעמד הר סיני.

91. ילקוט שמעוני תורה פרשת יתרו רמז רעא. מטה משה (מת) סימן תרצא.

92. עיין משנ"ב תצד ב.

93. הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף נא.

94. כף החיים תכח לה, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף נג, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק יא סעיף ח. ועיין משנ"ב תצד ד, והלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף עט, שיש להעלות אדם חשוב למפטיר, כיוון שקוראים בהפטרה את מעשה מרכבה שהוא עניין עמוק ונשגב. ועיין משנ"ב שם, שיש נוהגים שמי שקורא את ההפטרה בלחש (ביחד עם המפטיר) עומד בשעת הקריאה, מפני חשיבותה וכבודה של הפטרה זו.

עמידה בעשרת הדיברות

יש הנוהגים לעמוד בזמן קריאת עשרת הדיברות⁹⁵, זכר לכך שעם ישראל עמד במתן תורה וקיבל את התורה מתוך אימה ויראה⁹⁶, וכן מנהג יוצאי מרוקו⁹⁷. ויש סוברים שאין לעמוד בזמן קריאת עשרת הדיברות⁹⁸, משום שנתנית חשיבות מיוחדת לקריאת עשרת הדיברות עלולה להטעות כאילו פסוקים אלו בלבד ניתנו למשה בסיני⁹⁹. וכל קהילה תעשה כמנהגה¹⁰⁰.

אדם שנוהג שלא לעמוד בקריאת עשרת הדיברות והוא מתפלל עם קהילה הנוהגת לעמוד, יעמוד עימה, שלא ייראה כאילו הוא מזלזל חלילה בכבוד התורה¹⁰¹, ורצוי שיעמוד מתחילת העלייה, שבזה יהיה ניכר שאין הוא מחשיב את עשרת הדיברות יותר מאת שאר פסוקי התורה¹⁰².

95. שערי אפרים שער ז סעיף לז, ישכיל עבדי חלק ב אורח חיים סימן ב: בהרבה בתי כנסיות נהגו, אגרות משה אורח חיים ד סימן כב, הליכות שלמה פרק יב סעיף ח: נוהגים בזמנו בהרבה קהילות, ציץ אליעזר חלק יז סימן כז: נהוג כן בהרבה קהילות, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק יא סעיף ז. ועיין המועדים בהלכה שבועות פרק שלישי - עשרת הדיברות.

96. שו"ת טוב עין לחיד"א סימן יא, הליכות שלמה פרק יב סעיף ח, עיין שם"ש ומגן חלק א סימן נז.

97. שם"ש ומגן חלק א סימן נז, עטרת אבות (סוסיסה) חלק ב פרק כד סעיף ו.

98. חזון עובדיה יום טוב עמ' שיד, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף נד: אין לעמוד וכו' וכל עדה תעשה כמנהגה. ועיין ישכיל עבדי חלק ז אורח חיים סימן מד שאלה י עמ' עא, שמנהג רוב יוצאי ספרד בארץ ישראל שלא לעמוד בזמן קריאת עשרת הדיברות. ועיין כף החיים תצד ל: לא ראיתי נוהגים כן לעמוד בעת קריאת עשרת הדיברות.

99. חזון עובדיה יום טוב עמ' שיד, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף נד. ועיין שו"ת טוב עין (לחיד"א) סימן יא, שהנוהגים לעמוד בעשרת הדיברות אינם חוששים שהדבר עלול להטעות כאילו פסוקים אלו בלבד ניתנו למשה בסיני, כיוון שאנו קוראים בספר התורה את כל התורה, ועל ידי זה ניכר שאנו מאמינים שאת כולה קיבלנו מה', ועיין הליכות שלמה פרק יב דבר הלכה ח, שאין בזה חשש, משום שידוע שאנו עומדים זכר לכך שעם ישראל עמד במתן תורה וקיבל את התורה מתוך אימה ויראה, ועוד שנוהגים לעמוד בקריאות מיוחדות נוספות כקריאת שירת הים.

100. הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כב סעיף נד.

101. טוב עין סימן יא ד"ה ונראה.

102. חזון עובדיה יום טוב עמ' שיד, ירושלים במועדיה עמ' רא.

תפילת "יזכור"

לאחר קריאת התורה וההפטרה נוהגים יוצאי אשכנז לומר את תפילת "יזכור", שבה נודבים צדקה לעילוי נשמת הנפטרים, ומתפללים עליהם שזכות זו תעמוד להם שייזכרו לטובה ויזכו לשהות במחיצת אבותינו ואימותינו הקדושים¹⁰³.

נוהגים שהמתפללים שהוריהם בחיים יוצאים מבית הכנסת בזמן תפילת "יזכור"¹⁰⁴, מכיוון שלא ראוי שחלק מהאנשים יעסקו בתפילה וחלק ישתקו וימתו¹⁰⁵, ועוד שהזכרת הנפטרים והכאב המתלווה לה עלולים לעורר את צערם של הסובבים, ואין לאדם לצער את חברו בחג¹⁰⁶.

אמירת ה'אזהרות' וקריאת ספר תהלים

לאחר תפילת מוסף יש מיוצאי ספרד הנוהגים לומר את פיוט ה'אזהרות' שבו נמנות כל תרי"ג מצוות בחרוזים¹⁰⁷, כדי להראות שכל תרי"ג מצוות ניתנו למשה בסיני¹⁰⁸.

יש הנוהגים לומר את כל ספר תהלים בשבועות, משום שדוד המלך נפטר בשבועות, וביום זה פרקי התהלים מתקבלים ברצון יותר מאשר בימים אחרים בשנה¹⁰⁹.

103. עיין משנ"ב סימן תצד ס"ק יז וסימן תרכא ס"ק יט.

104. קיצור שולחן ערוך (גאנצפריד) קלג כא, ושערי אפרים שער י פתחי שערים סוף ס"ק לה.

105. שערי אפרים שער י פתחי שערים סוף ס"ק לה.

106. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן לט אות ז, בשם הגרמ"ם אפשטיין. ועיין שם, לפירוט טעמים נוספים למנהג זה.

107. הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיפים סה-סז, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תשעב.

108. הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כב סעיף סו.

109. מורה באצבע סימן ח אות רכו, בן איש חי שנה ראשונה פרשת במדבר אות ו, כף החיים תצד לד, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כג סעיף ב, עיין ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תשעב.

שבועות שחל במוצאי שבת

כאשר חג השבועות חל במוצאי שבת, אין לעשות בשבת פעולות לצורך החג, כגון לערוך את השולחן או לשטוף כלים, מכיוון שאסור להכין משבת ליום טוב¹¹⁰.

מותר לאדם ללכת לישון בשבת כדי לאזור כוח ללמוד בליל שבועות¹¹¹, משום שכבר בשבת האדם נהנה מהשינה¹¹², אך לא יאמר: "אני הולך לישון כדי שיהיה לי כוח ללמוד בליל שבועות"¹¹³, כיוון שאז ניכר שבכוונתו לישון לא כדי ליהנות מהשינה בשבת אלא כדי להתכונן למוצאי שבת¹¹⁴.

אסרו חג

היום שלמחרת חג השבועות נקרא 'אסרו חג', ונוהגים להרבות בו קצת באכילה ובשתייה¹¹⁵. משמעות הביטוי 'אסרו חג' היא קשירת החג, ומקורו בפסוק בתהילים "אֶסְרוּ חַג בַּעֲבֹתַיִם עַד קָרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ"¹¹⁶, משמעו של פסוק זה הוא שיש לקשור את קרבן החג בחבלים עד להקרבתו על המזבח¹¹⁷, אך

110. משנ"ב תצד ט, שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעיף עז.

111. עיין משנ"ב רצ ד, שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעיף פ.

112. שלחן שלמה לגרש"ז אוירבך יום טוב חלק א סימן תקג סעיף א עמ' קלח.

113. עיין משנ"ב רצ ד, וערוך השלחן רצ א, הלכות חגים לגר"מ אליהו פרק כא סעיף לח, ילקוט יוסף (תשע"ט) עמ' תקפח. ועיין אור לציון חלק ג פרק יח הערה יא ד"ה וכיון שנעורים, וש"ת אז נדברו חלק ד סימן מו, שחולקים וסוברים שמותר לומר "אני הולך לישון כדי שיהיה לי כוח ללמוד בליל שבועות", כיוון שההליכה לישון היא לצורך מצווה, ועיין ילקוט יוסף שם, שביאר טעם האוסרים.

114. שו"ת מחזה אליהו חלק א סוף סימן נז.

115. רמ"א תכט ב. ועיין לוח ארץ ישראל (טוקצינסקי), והליכות שלמה תשרי פרק יב סעיף כד, וארחות רבנו חלק א (תשע"ד) עמ' קלב, ולוח ההלכות והמנהגים (זלזניק), שאין אומרים באסרו חג את הפרק "לְקַנְצֵם וְכוּ' יַעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה" שקודם "ובא לציון". ועיין שו"ת תורה לשמה סימן קמ, שטוב ללבוש בגדי שבת באסרו חג ולנהוג בו כבחול המועד.

116. תהילים קיח כד.

117. רד"ק שם.

חז"ל דרשו מפסוק זה שאפשר להיות קשור לחג גם ביום שלמחרת¹¹⁸, ולמשוך את ההארות הרוחניות שהיו בחג ליום הבא אחרי¹¹⁹.

הימים שאחרי חג שבועות

נוהגים שלא לומר תחנון בכל הימים מחג שבועות עד י"ב בסיוון (כולל י"ב בסיוון)¹²⁰. הטעם לכך הוא שבזמן שבית המקדש היה קיים, כל אדם שעלה לרגל היה צריך להביא שני קרבנות – קרבן עולה, הנקרא 'עולת ראייה', וקרבן שלמים, הנקרא 'שלמי חגיגה'. מי שלא הביא קרבנות אלו בחג יכול היה להביאם בששת הימים שאחרי החג¹²¹, ולכן ימים אלו שייכים לחג¹²².

118. עיין סוכה מה ב, ורש"י שם ד"ה באכילה, בפירוש השני.

119. עיין שו"ת תורה לשמה סימן קמ, ושו"ת רב פעלים חלק א סוד ישרים סימן ז, על פי האר"י הקדוש.

120. עיין משנ"ב קלא לו, לוח ארץ ישראל (טוקצ'ניסקי), חזון עובדיה יום טוב עמ' שכג, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק כא סעיף ה, קיצור הלכות מועדים לגר"ש דבליצקי פרק יח סעיף ז.

121. רמב"ם חגיגה פרק א הלכה א והלכה ז.

122. משנ"ב קלא לו.

הערות למעיין

- א. המשפט הראשון בכל הערת שוליים מציין את המקורות שמהם נלקחו הדברים.
- ב. כאשר מופיעים במשפט הראשון כמה מקורות המופרדים על ידי פסיק (ללא וי"ו החיבור ביניהם), הדברים מופיעים **בכל אחד** מהמקורות המצוינים. לדוגמה: כאשר מצוין "חיי אדם קלח ב, משנ"ב תקנד ה", הכוונה היא שהדברים מופיעים במלואם גם בחיי אדם וגם במשנה ברורה.
- ג. כאשר מופיעים במשפט הראשון כמה מקורות המופרדים על ידי פסיק עם וי"ו החיבור ביניהם, הדברים אינם מופיעים במלואם בכל מקור בפני עצמו, אלא רק בצירופם יחד. לדוגמה: כאשר מצוין: "שו"ע תקנד ב, ומשנ"ב שם יג", הכוונה היא שהמקור לדברים הוא בצירוף דברי השלחן ערוך והמשנה ברורה יחד.
- ד. כאשר מקור מופיע במשפט הראשון ללא המילה "עיין" לפניו, הדברים מפורשים במקור.
- ה. כאשר במשפט הראשון המילה "עיין" מופיעה לפני המקור, אפשר שהדברים לא כתובים בפירוש במקור, אלא עולים ממנו.